

**T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DEMOKRAT PARTİ'NİN GENÇLİK
POLİTİKALARI VE GENÇLİK TEŞKİLATI
(1946-1960)**

İSMAİL ÖZ

120121012

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÖLEÇ

İSTANBUL 2014

**T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DEMOKRAT PARTİ'NİN GENÇLİK
POLİTİKALARI VE GENÇLİK TEŞKİLATI
(1946-1960)**

İSMAİL ÖZ

120121012

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÖLEÇ

İSTANBUL 2014

**T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DEMOKRAT PARTİ'NİN GENÇLİK
POLİTİKALARI VE GENÇLİK TEŞKİLATI
(1946-1960)**

İSMAİL ÖZ

120121012

**Enstitü Anabilim Dalı : Tarih
Enstitü Bilim Dalı : Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**

Bu tez 20.06.2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği /Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

**Prof. Dr.
Fahameddin BAŞAR
Başkan**

**Yrd. Doç. Dr.
Mustafa GÖLEÇ
Üye**

**Yrd. Doç. Dr.
Türkan ALVAN
Üye**

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

15 Mayıs 2014

İSMAİL ÖZ

Öz

Geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemleri Türk siyasal hayatı üzerine yapılan incelemeler, gençlik faktörünü göz ardı etmektedir. Özellikle 1908 Devrimi ve İttihat Terakki iktidarı ile Türk siyasetinin mühim bir unsuru haline gelen gençlik, erken Cumhuriyet döneminde Kemalizm'in de kilit unsurlarından olmuştur. Çok partili demokrasiye geçiş süreci gençlik politikaları açısından bir kırılma kabul edilebilir. DP gerek İTC, gerekse CHP'nin gençlik politikalarından farklı bir yol izlemiştir.

Demokrat Parti'nin gençliğe bakışını belli temel dönemlere ayırmak gerekir. Bunlardan birincisi, 1946'dan 1954 yılına kadar olan dönemdir. İkincisi 1954-1957, üçüncüsü ise 1957-1960 arasındır. Bu dönemler gençliğe bakış açısından temel anlayış kırılmalarını ifade eder.

Anahtar Kelimeler: Genç Demokratlar Teşkilatı, DP Gençlik Komitesi, Demokrat Parti, Milli Gençlik Teşkilatı.

Abstract

Studies made on Turkish political life in the late Ottoman and early Republican periods ignore the youth factor. Youth that became an important factor in Turkish politics especially after 1908 Revolution and Union and Progress Government became a key factor of Kemalism in the early Republican period. The process to multi-party democracy is accepted as a breaking point with regard to the youth politics. Democrat Party followed a different path from the youth politics of İTC and CHP

The approach of Democrat Party to youth should be divided into some basic periods. First of these; a period from 1946 to 1954. Second; 1954-1957 and third one is between 1957 and 1960. These periods reflects the basic turning points of youth perspective.

Key words: Democrat Party, Organization of Young Democrats, Democrat Party Youth Committee, National Youth Organization

ÖNSÖZ

Demokrat Partinin gençlik politikalarını ve gençlik teşkilatı çalışmalarını bütün yönleriyle eksiksiz ele aldığını iddia etmeyen bu çalışma, konuya en azından bir bakış açısı kazandıracaktır. Bugüne değin bu yönüyle incelenmemiş olan DP dönemine, bundan sonraki çalışmalar için mütevazı bir katkı sağlayacaktır.

Aynı zamanda çok partili hayata geçiş süreciyle birlikte Türk gençliğinin siyasetten arındırılarak dünya gençliği ile entegre edilmeye çalışıldığı bir süreçte başladığını ifade edebiliriz. Fakat bu süreç 1957 seçimleri sonrasında yeniden politik bir gençlik yönüne doğru evrilmiş hatta 1960 Askerî Müdahalesiyle daha da derinleşmiştir.

Sonraki dönemlere özellikle de gençliğe ışık tutması bakımından oldukça önemli olduğuna inandığım bu çalışmada elbette yalnız değildim. Beni destekleyen yönlendiren çok kıymetli hocalarım ve dostlarım oldu. Elbette onların her birinin isimlerini anmaya imkân yok, fakat bu anlamda bazılarının isimlerini sayarak onların şahsında tüm emektarlara da teşekkür etmiş olabilmeyi ümit ederim. Öncelikle tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Mustafa Göleç'e, Tarih Anabilim Dalı'nda ders aldığım kıymetli hocalarım Prof. Dr. Abdülkadir Özcan, Prof. Dr. Fahameddin Başar, Prof. Dr. Tahsin Özcan ve Yrd. Doç. Dr. Nurdan Şafak'a teşekkür etmeyi bir borç biliyorum. Bir başka teşekkür etmem gereken kişi de Paris İleri Sosyal Bilimler Enstitüsünde doktorasını bitirmek üzere olan kıymetli ağabeyim Eyüp Öz'dür; bu çalışmada yazdıklarımı kritik etmemde önemli destekleri oldu.

Ayrıca arşiv çalışmalarında bana yardımcı olan Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi çalışanlarına, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, FSMV Üniversitesi Kütüphanesi yetkililerine de ayrıca teşekkür etmek isterim. Ortaya konulan çalışmanın gençlere ışık tutmasını canı gönülden temenni ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	IV
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: GENÇLİĞİN ÖNE ÇIKIŞI VE TARİHSEL ARKA PLANI	6
1. 1. Modern Dünyada Gençliğin Öne Çıkışı.....	6
1. 2. Modern Türkiye’de Gençlik ve Siyaset	8
1. 2. 1. II. Meşrutiyet Öncesi.....	8
1. 2. 2. II. Meşrutiyet Dönemi.....	15
1. 2. 3. Cumhuriyet Dönemi.....	23
1. 2. 3. 1. Milli Mücadele Dönemi	24
1. 2. 3. 2. Erken Cumhuriyet ve Tek-Parti Dönemi	28
II. BÖLÜM: ÇOK PARTİLİ DÖNEME GEÇİŞ SÜRECİNDE TÜRKİYE’DE GENÇLİK VE SİYASET (1946-1950).....	35
2. 1. Irkçılık-Turancılık Olayları.....	37
2. 2. Çok Partili Sisteme Geçiş Sürecinde Kurulan Gençlik Teşkilatları.....	40
2. 2. 1. Sağcı Gençlik Teşkilatları.....	41
2. 2. 2. Solcu Gençlik Teşkilatları Örneği.....	42
2. 2. 3. Öğrenci Teşkilatları: MTTB ve TMTF Örneği.....	44
2.2.4. DP Tüzüklerine ve DP Önderlerine Göre Gençlik	46
III. BÖLÜM: DP DÖNEMİ VE GENÇLİK	48
3. 1. DP’nin Gençliğe Bakışı (1950-1955).....	48
3. 2. DP’nin İktidara Gelişi ve Gençlik Kolları’nın Kuruluşu	55
3. 2. 1. CHP Gençlik Kollarının Kuruluşu (1951)	60
3. 2. 2. DP’nin Gençlik Yapılanmasına Mesafeli Durmasının Nedenleri.....	61
3. 2. 3. İlk Gençlik Kolları’nın Kurulması	63
3. 2. 4. DP Gençlik Kolları Merkez Yönetim Kurulunun Oluşturulması	64
3. 2. 5. Siyasi Partilerde Gençlik Kollarının Kurulmasının Yankıları	66

IV. BÖLÜM: DP GENÇLİK KOLLARININ FONKSİYONUNU YİTİRMESİ VE 1954-1960 ARASI GENÇLİK POLİTİKASI

.....	70
4.1. DP'yi Gençlik Teşkilatı Kurmaya Zorlayan Sebepler	70
4. 2. DP Gençlik Kollarının Gelişememe Nedenleri.....	71
4. 2. 1. DP'nin 1954 Seçimleriyle Değişen Siyaset Algısı ve Eğitim Politikaları ...	71
4. 2. 2. DP Gençlik Kolları'nın Siyaset Algısı	73
4. 2. 3. DP Gençlik Yapılanmasının Lağvedilmesi ve Yükseköğrenim Gençliğini Siyasetten El Çektirme Gayretleri	74
4. 2. 4. 6-7 Eylül Olayları ve Gençlik	78
4. 2. 5. DP'nin 1957 Seçimleri Sonrası Yeniden Gençlik Teşkilatı Kurma Çabaları	80
4.2. 6. DP Gençlik Kolları'nın Diğer Gençlik Kuruluşları ile İlişkileri	84
4. 2. 7. 27 Mayıs Öncesi Gençlik Hareketleri ve DP Gençlik Kolları	84
4. 2. 7. 1. 28/29 Nisan 1960 Öğrenci Olayları	86
4. 2. 7. 2. 555K Eylemi ve DP Gençliği	92
4. 2. 8. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi ve Siyasi Faaliyetlerin Durdurulması ..	94
SONUÇ	98
RESİMLER	101
KAYNAKÇA	110
EKLER	118

KISALTMALAR

- AÜ:** Ankara Üniversitesi
a.g.e.: Adı Geçen Eser
a.g.m.: Adı Geçen Makale
Bkz.: Bakınız
BCA: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
CHF: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP: Cumhuriyet Halk Partisi
Çvr.: Çeviri
DP: Demokrat Parti
İTC: İttihat ve Terakki Cemiyeti
MTTB: Milli Türk Talebe Birliği
M.Ö.: Milattan Önce
SBF: Siyasal Bilgiler Fakültesi
SCF: Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKP: Türkiye Komünist Partisi
TMTF: Türk Milli Talebe Federasyonu
TPCF: Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası
TMGT: Türkiye Milli Genlik Teşkilatı
TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
WAY: Dünya Gençlik Teşkilatı

GİRİŞ

Öncelikle “genç” kavramının ne anlama geldiğini sosyoloji, psikoloji ve siyaset bilimi açısından ifade etmek gerekir. İnsanın gelişim süreci içerisinde belirli bir dönemi ifade eden “gençlik” kavramının, tarihsel süreçte nasıl algılandığının iyi irdelenebilmesi açısından bu kavramsal analize ihtiyaç vardır. Türkiye’de gençlik çalışmaları 1960’tan sonra artış göstermeye başlamış ve bu alanda farklı disiplinlerde eserler verilmiştir.

Çocuk, ergen ve genç kavramları arasında kesin, belirlenmiş sınırlar olmadığı için bu kavramlar birbirine geçmiş durumdadırlar. Bu tanımları tartışmalı hale getiren unsurlar yaş, biyolojik gelişim, geleneksel belirlemeler ve yasalardır. Türkiye İstatistik Kurumu 12-24 yaş grubunu, nüfusbilim otoriteleri genellikle 15-24 yaş grubunu genç olarak kabul etmektedir. BM tarafından ilan edilen ve 1985 yılında kutlanan “Dünya Gençlik Yılı” konulu yayınlarda da 15-24 aralığı genç olarak kabul edilmiştir.¹ İslam kültürü ve İslam toplumları açısından da gençliğin hemen hemen aynı dönemleri kapsadığı ifade edilebilir. İslam ilim literatürüne çok önemli telif eserler kazandıran iki İslam bilgini Zemahşerî (ö.1144) ve Kurtubî (ö.1359) de, gençlik döneminin bulûğ çağından başlayıp 32 yaşına kadar geçen dönem olduğunu ifade etmektedirler.² Görüldüğü üzere gençlik dönemiyle ilgili net, tüm zamanlarda geçerli ve evrensel bir tanım yoktur.

Genç kavramı psikoloji disiplininde çocukluk ile erişkinlik arasındaki dönemi ifade eder. Bu dönem, Platon ve Aristo tarafından “Genç Erkeklik” olarak ifade edilmektedir. Daha sonraki dönemde, 16. yüzyıla kadar toplumların insan gelişimine karşı tecrübelerinde gerileme olmuştur.³ Gençliğin insan ve toplum hayatındaki önemini vurgulayanlardan biri de İbn-i Haldun’dur. O, devlet hayatı ile insan hayatını birbirine benzetirken gençlik dönemine de işaret eder. İnsan hayatında,

¹D. Şenol, İ. Mazman, “Gençlerin Kimlik Algılarına İlişkin Sosyolojik Bir Değerlendirme”, **Gençlik Araştırmaları Dergisi**, C. 1, Sayı 2, Ankara 2013, s. 84-97.

²S. Kara, “Hz. Peygamber’in Elinde Şekillenen İdeal Gençlik”, **Gençlik Araştırmaları Dergisi**, C. 1, Sayı 2, Ankara 2013, s. 6-29.

³B. Aydın, **Çocuk ve Ergen Psikolojisi**, Nobel Yayınları, İstanbul 2013, s. 173-174.; Bkz. H. Yavuzer, **Gençleri Anlamak**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005.

sonraki dönemlerin çocukluk ve gençliğin terbiye hamuruna göre şekilleneceğini belirtir.⁴

Sosyolojik açıdan “genç” ise daha çok, toplum içerisinde fizyolojik gelişmeye bağlı bir toplumsal sınıfı temsil eder. Bu anlamda gençlerin kendi güçlerini fark etmesi hem Türkiye’de hem de dünyada yeni çığır açmış ve gençler de kendi haklarını arama anlamında farklı roller üstlenerek, yönetimlere karşı sosyal bir baskı unsuru olmuşlardır. Bu durum özellikle 19. yüzyılın son çeyreğinden sonra toplumların dönüşümünde önemli rol oynamıştır.⁵

Siyaset bilimi disiplini açısından gençlik toplum ve siyaseti etkileme aracı olan bir sosyal sınıf olarak değerlendirilmiştir.⁶Gençlerin sosyolojik olarak öne çıktığı dönemlerle, siyasi alandaki etkinlikleri hemen hemen aynı dönemlere denk gelmektedir. Türk siyaset tarihi açısından gençlerin siyaset sahnesine çıkışı özellikle II Meşrutiyet sonrasında rastlar. Bu süreç dünyadaki genel eğilimle de paralellik gösterir.⁷ Gençlerin, siyasetin nesnesi olmaktan öte, siyasete ilgilerinin ve siyasal katılımlarının izlerini Siyaset Bilimi çalışmalarında görmek çok mümkün değildir.

Türkiye, Birleşmiş Milletler’in 2008 tarihli İnsani Gelişme Raporuna göre dünyanın “genç nüfus oranı en yüksek ülkelerinden biri”⁸ olma özelliğine sahiptir. 2012 yılı sonu itibarıyla, Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, Türkiye’nin toplam nüfusu 75 milyon 627 bin 384 kişi olup, bunun % 16,6’sını (yani 12 milyon 591 bin 641’ini) gençler oluşturmaktadır. Genç nüfus oranı 1935 yılında % 15,1 ve 1980-2000 yılları arasında % 20’ler civarında iken, sonraki dönemde azalma eğilimi göstermiştir. Genç nüfusun % 51,1’ini genç erkekler, %48,9’unu ise genç kadınlar oluşturmaktadır. TÜİK’in nüfus projeksiyonlarına göre, 2023 yılında genç nüfusun

⁴G. Kırpık, “Tarihe Yön Veren Gençler-Büyük İskender, Hz. Ali, Fatih Sultan Mehmet, Deli Petro, Napolyon Bonapart”, **Gençlik Araştırmaları Dergisi**, C. 1, Sayı 2, Ankara 2013, s. 172-185.

⁵Bkz. M. Tezcan, **Gençlik Sosyolojisi ve Antropolojisi** Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1997.; Bkz. S. Şener, **Türkiye’de Gençlik: Beklentiler, Problemler, Düşünceler**, İnkılab Yayınları, İstanbul 2013.

⁶ R. B. Üste, “Siyaset Bilimi ve Üniversite Gençliği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:16, Aralık 2007, s. 201-220.

⁷R. B. Üste, **a. g. e.**, s. 201-220.

⁸U. S. Zeylan, **Eğitimin Değeri ve Gençlik Eğitimi İstanbul Gençliğinin Değerler Dünyası**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007.

toplam nüfus içindeki oranının % 15,1'e, 2050 yılında %11,7'ye, 2075 yılında ise %10,1'e düşeceği tahmin edilmektedir.⁹

Ne var ki, bu konuda değer oranda genç nüfus, tarih disiplininin de ilgisini yeterince çekememiş görünmektedir. Bu alandaki bilimsel çalışmaların sayısı oldukça azdır. Yaptığımız bibliyografik araştırmalarda rastlanabilen çalışmaların sayıları, neredeyse bir elin parmakları kadardır.¹⁰ Türkiye'de gençlik hakkında üretilen bilimsel verileri, farklı çalışmalar içerisindeki bilgi kırıntıları olarak vasıflandırmak mümkündür.

Türk tarihçiliğinde, 19. yüzyıldan itibaren toplumu ve siyaseti etkileme gücü ve aracı olarak önemli bir rol oynayan gençlerin, bu denli gözardı edilmesinin nedenleri ayrı bir araştırmanın konusudur.¹¹ Konuyla ilgili önemli bir bibliyografik çalışma Ömer Miraç Yaman'ındır.¹² İlk müracaat eserleri olan pek çok ansiklopedide dahi, gençlik maddesine yer açılmaması tek başına konunun ne denli unutulduğunu ortaya koymaktadır. 1978 yılında yayınlanan ve ismi **Gençlik Ansiklopedisi**¹³ olan bir başvuru eserinde dahi gençliğe dair bir madde açılmaması ironiktir. Meydan Larousse'da¹⁴ kavramın kısaca anlamı verilmiş, bu da sadece bibliyografya yönlendirmesi olmayan bir lügat açıklaması mantığında kalmıştır. Görebildiğimiz, sadece **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**¹⁵ içerisinde gençliğe dair bir madde açılmıştır. Bu maddenin içerdiği kaynakça ise hem çok eski çalışmaları

⁹TÜİK, 2012.

¹⁰A. Akdeniz, **Türkiye'de Şiddet Hareketleri ve Gençlik Üzerindeki Oluşan Etkileri**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi 1996.; Ö. Bayraktar, **1970'lerde Milli Görüş ve Gençliği**, Boğaziçi Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Bölümü Yüksek Lisans Tezi 2007.; D. Kırkpınar, **12 Eylül Askeri Darbesinin Gençliğin Üzerindeki Etkileri**, Dokuz Eylül Üniversitesi Tarih bölümü Yüksek Lisans Tezi 2009.; E. Alper, **Küresel Bir Perspektiften Türkiye'de Öğrenci Hareketleri**, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü Doktora Tezi 2009.; İ. Er Baba, **İnönü Dönemi Gençlik Olayları 1938-1950**, İnönü Üniversitesi Tarih Bölümü Yüksek Lisans Tezi 1999.; K. Asıl, **Türk Siyasi Tarihi'nde CHP'nin Gençlik Kolları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi 2010.

¹¹Bkz. D. Lüküslü, **Türkiye'de Gençlik Miti 1980 Sonrası Türkiye Gençliği**, İletişim Yayınları, İstanbul 2009 s. 14-15.

¹²Ö. M. Yaman, **Türkiye Gençlik Çalışmaları Bibliyografyası 1923-2010**, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Gençlik Hizmetleri Daire Başkanlığı Kültür Yayınları, Ankara 2010.

¹³Artık bilgileri bir hayli eskimiş olan bu çeviri ansiklopedi, 10 cilt olarak yayınlanmıştır; **Gençlik Ansiklopedisi**, Gelişim Yayınları, İstanbul 1978.

¹⁴Genç: Farsça, gencine kelimesiyle ifade edilmektedir. Gencine ise hazine define anlamındadır. Bkz. Gençlik maddesi, **Meydan Larousse**, (Sabah Gazetesi Promosyonu), İstanbul 1992.

¹⁵**Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, İstanbul (Tarihsiz), C. 3, s. 801.

içermekte hem de tarih alanındaki çalışmalardan ziyade Sosyolojik kaynaklara yönlendirmektedir.

Savaşlar ve siyaset merkezli bir tarih telakkisi gençliği ihmal etmiştir. Bu ihmalin temel nedeni, “gelecek” endişesi taşıyan toplumların öncelikli meselesi olan ve A. Maslow’un 1943 yılında ortaya attığı “İhtiyaçlar Piramidi”nin ikinci sırasında belirttiği güvenlik ihtiyacı olabilir.

Bir başka ifadeyle gençliğin akademik çalışma ve incelemelere yeterince konu edilmemesi, sebeplerden çok sonuçların önemli olduğu, “günün kurtarılması”na dönük bir anlayışın ürünüdür. Bunun yanında, Türk toplum yapısının tecrübeyi yüceltmesi ve gençleri “tecrübesiz” hatta “cahil” olarak görmesi de bu durumun başka bir sebebi olabilir.

Bu dönemsel çalışmada, DP’nin gençlik politikaları ve gençlik yapılanması üzerinden hem bir gençlik tarihi farkındalığı oluşturmak hem de gençliğin dönemsel eğilimlerine açıklık getirmek istenmiştir. Yaptığımız araştırmalarda daha önce DP’nin gençlik yapılanmasına dönük herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu anlamda tezin bir boşluğu doldurması ümit edilmektedir. Türkiye’de gençlik tarihi üzerine yapılan çalışmaların nadir oluşu da çalışmanın önemini artırmaktadır.

19. yüzyıldan itibaren, “ulus devlet” fikrinin öne çıkışıyla birlikte, gençlerin siyasal mobilizasyonu çabaları önem kazanmaya başlamıştır. Ulusçu fikirler Osmanlı’ya 19. yüzyılın son çeyreğinde girmeye başlamış, II. Meşrutiyet döneminde hız kazanarak devam etmiştir. Avrupa’daki gelişmelere paralel olarak, ulusçu fikir ve faaliyetlerin Türkiye’de de ortaya çıktığı ve siyasi iradelerin gençleri etkilemeye dönük çalışmalarının, özellikle İttihat ve Terakki dönemindeki uygulamalara kadar dayandığı söylenebilir. Onlara göre arzu edilen gençlik istenilen özelliklerde yeni bir genç nesil meydana getirme çabasının ürünü olacaktır. Bu genç nesil siyasi elitlerin kendi geleceklerini ya da ülkenin hayal ettikleri geleceğini garanti altına alacaktır.

Cumhuriyetle birlikte bu ideal “modern” kalıplara sokularak devam etmiştir. Gençler ve onların nasıl eğitileceği meselesi, sonraki dönemde de çok önemli olmuştur. Bu çalışmanın temelini oluşturan Demokrat Parti’nin Gençlik Yapılanması

ve DP'nin gençlik algısı, çok partili hayata geçiş sürecinin üzerinde yeterince durulmamış bir problemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu tezde cevabı aranan başlıca sorular şunlardır: DP nasıl bir gençlik politikası izledi? 1960 askeri müdahalesinin fitilini ateşleyen üniversite gençliği, DP'nin özellikle yükseköğretim gençliğine dönük politikalarının yetersizliğinin, bir başka deyişle kendi anlayışı doğrultusunda bir gençlik oluşturamayışının bir neticesi miydi? 1960'ta yaşananlarda, DP'nin gençlik yapılanmasının ya da yapılanamayışının tesiri ne orandaydı? DP, on yıllık iktidarı boyunca gençliği hangi hedeflere yönlendirmiştir? İşte bu temel sorulara cevap ararken, özellikle 1923-50 arası gençlik politikalarının devlet merkezli ve politik niteliğinin ne oranda demokratik zihniyete sahip bir gençliğe dönüştürülebildiği ya da dönüştürülemediği tarih perspektifinden tespit edilmeye çalışılacaktır.¹⁶ Bu tezin hem Türkiye'de gençlik tarihi çalışmalarına hem de DP ile ilgili çalışmalara katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Bu çalışmayı yaparken yararlanılan kaynaklar olabildiğince zengin tutulmuştur. 1946-60 yılları arasına ait, DP ile ilgili veriler arasında gençliğe dair olanlar önemli bir orana sahip olmakla beraber tasnif edilmemiştir. Dönemin gazete koleksiyonları ve TBMM tutanakları son derece önemli bir kaynak durumundadır. Bunlara ilave olarak DP tarafından yayınlanan nizamname, broşür, kongre tutanakları da önemli, temel bir bilgi kaynağıdır. Bu metinlerin satır araları da çok önemli çıkarımlar sunmaktadır.

¹⁶D. Lüküslü, **a.g.e.**, s. 15.

I. BÖLÜM:

GENÇLİĞİN ÖNE ÇIKIŞI VE TARİHSEL ARKA PLANI

1.1. MODERN DÜNYADA GENÇLİĞİN ÖNE ÇIKIŞI

Gençlik, toplumların hızlı değişebilen, tarihsel değişime çabuk uyum sağlayabilen ve mobilize olabilen yönünü temsil etmektedir. Bu özellik, genç nüfusun taşıdığı dinamizmi ifade etse de bu her zaman ve mekânda böyle olmak zorunda değildir.¹⁷ Çocuklukla yetişkinlik arasında bir geçiş dönemini ifade eden gençliğin, modern çağın bir ürünü olduğu ifade edilebilir. Hatta Philippe Aries, çocukluk tarihi üzerine yapmış olduğu araştırmalarda, Ortaçağ Avrupa toplumlarında, çocukluğun dahi kategorik olarak bugünkü manada kullanılmadığını ve çocukların daha çok “yetişkinlerin minyatürü” olarak algılandığını ifade eder.¹⁸ Ortaçağ’da gençlikle ilgili algılar da çocuklukla ilgili olanlardan pek farklı değildir. Gençlik, bugün olduğu gibi geniş bir zaman diliminde yaşanmıyor, tam aksine çok daha kısa bir sürede yetişkinliğe adım atılıyordu.

19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde önce Avrupa’da, sonra da Avrupa’nın sömürgelerinde "genç" ve "gençlik" devingenlik ve ilerlemeyi simgelemeye başlamıştır. Hatta bu asırda devletler, yenilik ve dinamizmlerini ifade etmek için, “genç” ifadesini isimleriyle birlikte kullanmışlardır. Nitekim Osmanlı’da 19. yüzyıl sonunda ortaya çıkan muhalif Genç Osmanlılar¹⁹ ve daha sonraki Jön-Türkler hareketinin ismine ilham kaynağı olan da “Genç İtalya, Genç Almanya, Genç Fransa, Genç İrlanda” gibi isimlerdir. Hatta “genç” kavramına, milliyetçi temelde siyasi manalar dahi yüklenmiştir. Mazzini tarafından kurulan Genç İtalya Örgütü (1831), bu anlayışın ilk örneklerindedir.

¹⁷K. Cengizbay, **Gurvitch Sosyolojisi- Özgürlüğün Bilimi** Değişim Yayınları, Ankara 1985, s. 109.

¹⁸P. Aries, “L’Enfant et la vie familiale sous l’ Ancien Regime”, Paris 1973, Aktaran: D. Lüküslü, **Türkiye’de Gençlik Miti 1980 Sonrası Türkiye Gençliği**, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 19.

¹⁹Bu ismi veren kişinin, Mısır Hidivi İsmail Paşa’nın kardeşi Mustafa Fazıl Paşa olduğu ifade edilmektedir. Bkz. E. J. Zürcher, **Milli Mücadelede İttihatçılık**, Çev.:Nüzhet Salihoglu, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 23.

Dünyada 20. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan gençlik hareketleri, siyasi partilerle bağıllık ilişkisi içinde oluşmuştur.²⁰ 1885'te kurulan Belçika İşçi Partisi, dünyada bilinen ilk siyasi gençlik yapılanmasına öncülük etmesi bakımından önemlidir. Parti, 1886'da Belçika'nın Ghent şehrinde kurulan ilk siyasi gençlik teşkilatı olan Genç Muhafızlar'ı kendisine bağlamıştır.²¹ Bu vesileyle siyasal alana da taşınan gençlik kelimesi bundan sonra artık, yenileşmeyi ve enerjiyi ifade edecektir.

Fransız İhtilali'yle sarsılmış olan Avrupa devletleri, milli birliklerini sağlamak için çok fazla çaba sarf etmişlerdir. Örneğin Almanlar, jimnastik kulüpleriyle gençlerini milliyetçi amaç etrafında beden ve ruhen kenetlemeye çalışmışlardır.²² Hatta iç ve dış tehditler altında bulunan komünist devletler de, savaş teknikleri yanında diğer sportif işlevlerinin görece önemsiz kaldığı jimnastik kulüpleri kurarak ordularına, tabiri caizse hazır asker takviyesi yapmayı düşünmüşlerdir.²³ Aslında dünyanın pek çok ülkesinde, özellikle geleceklerinden endişe eden imparatorluklarda, aynı endişeler hüküm sürmüş ve benzer yapılanmalar ortaya çıkmıştır. Bu çabaların aslında netice verdiği de görülmektedir. Gençler öylesi milliyetçi duygularla donanmışlardır ki, adeta kendilerini "milletlerinin kurtarıcısı" olarak görmeye başlamışlardır. Oluşan bu "millet kurtarıcılığı" idealini, Avrupalı gençlerin, Birinci Dünya Savaşı'nı adeta "kara sevdaya tutulmuşçasına" istemelerinden anlamak mümkündür.²⁴

Yeni, modern devletin önceliği ve ilham kaynağı gençler ve gençlik olmuştur. Bunun için gençlerin eğitime daha bir önem verilmeye başlamıştır. Bu alanda işlev gören kurumlar sadece okullar olmamış, vatansever dernekler de milliyetçi amaçlar için hizmet etmişlerdir. Bu türden dernekler Avrupa'nın her bölgesinde

²⁰G. Saylan, "Gençlik Hareketinin Siyasal Boyutları", 19 Mayıs'ın 60. Yılında Gençlik Sorunları Eki, **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Mayıs 1979; M. Gencer, **Jöntürk Modernizmi ve Alman Ruhü: 1908-1918 Dönemi Türk-Alman İlişkileri ve Eğitim**, İletişim Yayınlar, İstanbul 2010, s. 45.

²¹V. Privalov, **Dünya Komünist Gençlik Örgütleri Kısa Tarihi**, Çev.: Yusuf Kerim, Tarihsel Yayıncılık, İstanbul 1992, s. 15.

²²S. Yetkin, "İttihat ve Terakki'nin Paramiliter Gençlik Örgütleri: Osmanlı Genç Dernekleri ve Bunların Yayın Organlarındaki Milliyetçi Söylemler", **Tarih ve Milliyetçilik-Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi I. Ulusal Tarih Kongresi**, Mersin 1997, s. 420-428.

²³Y. Akın, **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar' Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor**, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 129.

²⁴E. Hobsbawm, **İmparatorluk Çağı**, Çev.: Vedat Aslan, Dost Yayınları, Ankara 1999, s. 209-210.

teşkilatlanmıştır. Bunlara örnek olarak “şahin” anlamına gelen ve Dr. Miroslav Tyrs tarafından kurulan Sokol²⁵ Teşkilatı gösterilebilir. Sokol hareketi en başından itibaren askeri bir renk içeriyor ve kişisel mücadele sporlarını öne çıkarıyordu. Teşkilat, kısa sürede Avrupa'nın çeşitli bölgelerine yayıldı; Slovenler (1862), Polonyalılar (1867), Hırvatlar (1874), Sırp (1882) kendi bölgelerinde bu adlarla örgütlendiler. Başlangıçta bir jimnastik derneği olan Sokol teşkilatı, zamanla Habsburglara karşı bir tutum içerisine girmiştir. Bunların yanında Avrupa'da daha birçok gençlik teşkilatı kurulmuştur; Bulgaristan'da Yunak, Avusturya'da Haymver, Almanya'da Ştalhelm yani gibi.²⁶

Uluslaşma çabalarının da desteklediği “politik gençlik” ideali, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren oldukça önemli olmuştur. 20. yüzyılın totaliter devletleri de gençlik örgütlerini belli fonksiyonlar görmek üzere organize etmişlerdir. Yani modern devlet, ortaya çıkardığı bu uzun çocukluk ve yetişkinlik arası döneme, bu dönemin sembolize ettiği fizyolojik gücün ve dinamizmin gereği olarak derin siyasi ve ideolojik anlamlar yüklemiştir.

1. 2. MODERN TÜRKİYE'DE GENÇLİK VE SİYASET

1. 2. 1. II. Meşrutiyet Öncesi

Türkiye'de gençlerin politik ve toplumsal açıdan güçlerini fark etmeleri, siyasete müdahil oluş hikâyeleri aslında hem dünya hem de Avrupa'daki gelişmelerle paralellik arz eder. Türkiye'de gençlik hareketleriyle ilgili çalışmalar, Suhte İsyanları olarak bilinen ve 16. yüzyılın ortalarında başlayan başkaldırlara kadar götürülmektedir. Oysa Celali isyanlarının bir parçası olarak görülen Suhte İsyanlarıyla, burada kastedildiği manada siyasal nitelikli gençlik hareketlerinin arasında yaklaşık iki buçuk asırlık bir dönem vardır. Aralarında bu kadar uzun bir dönem olan ve ardışık olmayan iki hareket arasında neden-sonuç ilişkileri tesis etmek

²⁵Büyük Larousse'da kelimenin Çek dilinde şahin anlamına geldiği ve efsanede yavrusunu düşmanın saldırılarına karşı koruyan ana şahini simgelediği veya Sırp kahramanlıklarının efsanevi kuşunu hatırlattığı ifade edilir; Bkz. **Büyük Larousse**, Gelişim Yayınları C. 20., İstanbul 1986.

²⁶T. Bayrak, “İzciliğin Türkiye'ye Gelişi ve Günümüzdeki Görünümü”, **Sosyoloji Dergisi**, 3. Dizi, 20. Sayı, 2010/1, 153-175.; A. H. Demirci, “Tek-Parti Döneminde Siyaset-Gençlik İlişkilerine Bir Örnek: Gençlik Teşkilatı Tasarıları”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı,58/2, s. 55-77.

sosyolojik olarak izah edilebilir değildir. Bu sebeple, Türkiye’deki modern manada politik nitelikli gençlik hareketlerinin tarihini Kuleli Vakası ile başlatmak daha doğru olacaktır.

Aslında 1859 yılında meydana gelen Kuleli Vakası, kelimenin tam anlamıyla bir gençlik hareketi değildir. Gençler bu hareketin içerisinde kısmen yer aldığı için, hadise bu bahse konu olmaktadır. 1839 Tanzimat Fermanı’ndan sonra, eğitim alanında gerçekleştirilen yeniliklerin ardından Batı tarzı bir eğitim sistemi oluşturulmuş ve giderek daha fazla sayıda genç bu eğitim sistemi içerisinde yetiştirilmeye başlamıştır. Aldıkları eğitimin tesiriyle, yeni siyasi fikirlere açık olan gençler, siyaset sahnesinde daha sık görünür olmuşlardır. Tanzimat karşıtı bir gençlik ayaklanması olan Kuleli Vakası (1859), Nakşibendi destekli bir isyan olarak ifade edilir. Bunun sebebi ayaklanmanın kısmen bir Müceddidî Şeyhi olan Şeyh Ahmed tarafından örgütlenmesidir.²⁷ Osmanlı İmparatorluğu’nda ilk siyasi örgütlenme olarak değerlendirilen ve Şeyh Ahmed’in önderliğinde kurulan Fedailer Cemiyeti’nin kurucuları arasında şeyhler, hocalar ve küçük rütbeli subayların yanı sıra, medrese öğrencileri de yer almıştır. Bu hareketin varlık nedenini kimileri Sultan Abdülmecit’in savurganlığı olarak vurgularken, bazıları da 1856 Islahat Fermanı’nın Hıristiyanlar lehine olan maddelerine bağlamaktadırlar. Teşebbüs aşamasında kalan bu hareketi gerçekleştirecek olanlar, saldırıya geçmeden Kılıç Ali Paşa Camisi’nde yakalanmışlardır.²⁸

Osmanlı’da cereyan eden gençlik hareketlerinin temellerinde Batı etkisi görülebilir. Bilimsel alanda “ileri” kabul edilen ve karşısında kompleks duyulan Batı’nın standartlarına ulaşmak, gençler için adeta bir “hedef” haline gelmiştir. Bu anlamda Yeni Osmanlılar Hareketi, 1789 Fransız İhtilali’nin doğurduğu düşünsel ve politik iklimde, III. Selim, II. Mahmud ve Tanzimat dönemi ıslahatları neticesinde girilen yeni sürecin sonuçlarından biri olarak görülmektedir. Buna ek olarak Avrupa’ya elçilerin yanında gençlerin de gönderilmesi, gelecekte Osmanlı’daki Batıcı hareketlerin doğması ve gelişmesinde büyük etken olmuştur. Gençler, bu vesileyle Batı kültürünü daha yakından tanıma fırsatı bulmuş, gittikleri yerlerde

²⁷Ş. Mardin, *Türkiye’de Din ve Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s. 14.

²⁸A. Kabacalı, *Türkiye’de Gençlik Hareketleri*, Güner Yayınları, İstanbul 2007, s. 16-17.

sadece yaşam tarzıyla değil, oralarındaki fikir akımlarıyla da yakından alakadar olmuş ve bunlardan etkilenmişlerdir. Bu alakadar oluşun başka bir sonucu ise kendi ülkeleri ile Avrupa arasında yapılan kıyaslamalardır. Bu kıyaslamaların erken neticelerinden birisi de Yeni Osmanlılar Hareketi'dir.

Yeni Osmanlılar Hareketi, 1839 Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra, Ali ve Fuat Paşa'ların uygulamalarına tepki olarak, Mehmed Bey (Grup lideri), Nuri Bey, Reşad Bey, Namık Kemal (Gazeteci), Refik Bey (Gazeteci) ve Ayetullah Bey isimli altı genç tarafından kurulmuştur. Bu isimler mevcut uygulamaların kötü gidişatı durduramayacağını, devleti kurtaramayacağını savunmuşlardır. Üyelerden ikisinin gazeteci olması, bu hareketin sesini daha geniş kitlelere duyurmasında oldukça etkili olmuştur.

Osmanlı'nın içinde bulunduğu kötü durumdan sıyrılmasını ve anayasaya dayalı bir parlamenter sisteme geçmesini savunarak ortaya çıkan bir diğer gizli gençlik örgütüyse "İttifak-ı Hamiyyet"tir.²⁹ Paris'te yayınlanan bir dergide çıkan yazı üzerine harekete geçen Ali Paşa, hareketin kurucularını değişik yerlere sürgün etmiştir. Bunun üzerine 1867'de harekete geçen Ziya Paşa "Yeni Osmanlı Cemiyeti"ni kurmuştur. Bu cemiyetin ömrü çok uzun olmasa da sonraki nesillere ve gençlik örgütlenmelerine önemli bir ilham kaynağı olduğu söylenebilir. Bunların başında Jön Türkler gelir. Bu gençlik hareketleri "vatan" kavramı etrafında sonraki nesillere ilham kaynağı olmuşlardır.³⁰

Mahmud Nedim Paşa'nın sadrazamlığa getirilmesinin ardından gelen tepkiler, yeni bir gençlik hareketinin ortaya çıkması için zemin oluşturmuş ve 1876'da Talebe-i Ulum adında bir hareket teşekkül etmiştir. 11 Mayıs 1876'dan sonra ortaya çıkan öğrenci gösterilerinin ve bu muhalif durumun sebeplerini Namık Kemal'in şu sözleri iyi ifade eder:

²⁹Ş. Mardin, "19. Yüzyılda Düşünce Akımları ve Osmanlı Devleti", **Türk Modernleşmesi-Makaleler 4**, Aktaran: MümtazerTürküne, Tunçay Birkan, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s. 87.

³⁰Bkz. B. Demirtaş, "Jön Türkler Bağlamında Osmanlı'da Batılılaşma Hareketleri", **Uludağ Üniversitesi Fen -Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 13, Bursa 2007, s. 396.

“On bir aylık öyle bir idare geçirdik ki, Devlet-i Aliyye’nin, Kazak süngüleri Silivri’de, süvari bayrakları Kütahya’da görüldüğü zamanlar bile o kadar şiddetli bir buhran geçirdiği yoktu. Allah devleti o muhataradan (tehlikeden) da muhafaza eyledi.”³¹

Rus elçisi İgnatiyef³² ile ilişkisi Rus yanlılığı olarak yorumlanan Mahmud Nedim Paşa’ya karşı Avrupa’dan da tepkiler gelmeye başlamıştır. Osmanlı başkentinde Rus yanlısı bir sadrazam istemeyen İngilizlerin de bu harekete destek verdikleri ifade edilir.³³ Tüm bu yaşananlar üzerine 11 Mayıs 1876’da, ders için gittikleri camilerden yürüyüşe geçen medreseliler, Sadrazam ile Şeyhülislam’ın görevden alınması için Yıldız Sarayı’na doğru yürüyüşe geçerler. Öğrencilerin “ders okumayacağız, felaketsizlere çare bulacağız” sözleri dikkatle yorumlanmaya muhtaçtır. Onları bu düşünceye sevk eden sebepler de aynı derecede önemlidir. Öğrencilerin tepkilerini dikkate alan Saray, Şeyhülislam’ı görevden almış, buna rağmen öğrencilerin tepkileri dinmemiştir. Onların diğer derdi de Mithat Paşa’nın sadrazamlığa getirilmesidir. Harbiyeli öğrencilerin de içinde yer aldığı bu olaylar silsilesi, padişaha karşı kinli olduğu bilinen Hüseyin Avni Paşa’nın desteğini de almış ve Sultan Abdülaziz’in hal’iyle sonuçlanan olaylar silsilesinin ateşleyicisi olmuştur.

Tahtta değişime yol açan hadiseler, bu değişime rağmen dinmemiş yeni padişah da aynı gösterilerin hedefi olmuştur. II. Abdülhamid dönemine denk gelen ve içerisinde Darülmualiminin öğrencisi Filibeli Abdurrahim ile Haseki Medresesi öğrencisi Filibeli Abdullah’ın da bulunması sebebiyle gençlik hareketleri kapsamına alınan “Çırağan Vakası”dır. Bu hareketin amacı Abdülhamid’in tahttan indirilip, yerine yeniden V. Murad’ın geçirilmesidir. Ali Suavi tarafından 1878 yılında planlanan bu suikast, bir ihbar sonucunda başarıya ulaşmadan engellenmiştir.

³¹M. Taylak, **Saltanat, 2. Meşrutiyet ve 1. Cumhuriyet’te Öğrenci Hareketleri**, Başnur Matbaası, Ankara 1969, s. 3.

³²İgnatiyef Rusların tıpkı İngiltere de ajan gibi çalışan temsilcileri Madam Novikov gibi bir sistem kurmuştur. Etkili bir iletişim gücüne sahip olduğu ve Osman-Rus savaşında Rusya lehine haberlerin çıkması içinde, gazetecilere para vermeden onları etkileyerek amacına ulaştığı ifade edilir. Beyoğlu’nda yabancı gazetecilerin bulunduğu kahvehanelere kendi adamlarını göndererek dedikodu ettirir ve böylece kendi istediği haberlerin Avrupa basınında çıkmasını sağlamış; Bkz. O. Koloğlu, **Avrupa’nın Kısacasında Abdülhamit**, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 35.

³³A. Ş. Esmer, “Tarihte Gençlik Hareketleri”, **Ulus Gazetesi**, 11 Haziran 1960; Sadrazam Mahmud Nedim Paşa’ya halkın “Moskof Nedim, Nedimof” gibi lakaplar taktığı ifade edilir; Bkz. A. Kabacalı, **a.g.e.**, s. 17-18-19.

Osmanlı döneminin, sonraki tesirleri dikkate alındığında en önemli gençlik yapılanması denebilecek olan İttihad-ı Osmani ise 1889 yılında kurulmuştur. Bu gençlik yapılanmasına, II. Abdülhamid'in izlediği istibdat politikalarının sebep olduğu ifade edilmektedir. Fakat padişahı sıkı tedbirler almaya iten sebepler vardır. Bu sebepler, tahta geçişinin hemen öncesinde ve sonrasında gerçekleşen ve içerisinde öğrencilerin de yer aldığı hareketlerdir. Padişahın istibdadı olarak yorumlanan ilk hadiseler, Sultan Abdülaziz'in ölümünde dahli olduğunu düşündüğü Mithat Paşa'yı sürgüne göndermesidir. Bir diğer sebep ise çok farklı seslerden meydana gelen ve kontrolü zor görünen Meclis-i Mebusan'ın, 1877'de patlak veren ve "93 Harbi" olarak da bilinen Osmanlı-Rus Savaşı bahane edilerek feshedilmesi ve Kanun-ı Esasi'nin rafa kaldırılması, Meşrutiyet idaresinden vaz geçilmesidir. Aynı zamanda, gazetelere karşı uygulanan sansür ve okullarda uygulanan sıkı disiplin politikaları da öğrencileri örgütlenmeye sevk etmiştir. Bunun sonucunda, Haziran 1889 günü bir araya gelen Ohrili İbrahim Temo, Arapkırlı Abdullah Cevdet, Diyarbakırlı İshak Sükûti, Kafkasyalı Mehmed Reşit, Bakülü Hüseyinzade Ali Bey, Konyalı Hikmet Emin ve İsmail İbrahim Bey daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne dönüşecek olan "İttihad-ı Osmanî Cemiyeti"ni kurmaya karar vermişlerdir.³⁴

Cemiyet, kuruluş fikrinin ortaya çıkışından itibaren, 19. yüzyıl başında İtalya'da ortaya çıkan, İspanya ve Fransa'da da faaliyet göstermiş olan Carbonari Hareketi'nden esinlenerek onlar gibi "hücre" örgütlenmesi yolunu seçmiştir. Petrosyan da benzer görüş öne sürerek, İttihad-ı Osmani Cemiyeti'ni kuran beş kişinin lideri durumundaki İbrahim Temo'nun³⁵ Cemiyetin gizlilik esaslarını Masonluk'taki gizlilik geleneklerine göre tanzim ettiğini ifade eder. İbrahim Temo'nun, Brindizi ve Napoli'de bulunduğunu, Farmason Localarını ziyaret ederek, İtalyan Masonları Teşkilatı Tarihi ve bunların örgütlenme biçimleri üzerine geniş bilgi topladığını belirtir.³⁶

³⁴T. Aslan, "İttihad-ı Osmanî'den Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne", **Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 47, Ankara 2008, s. 82.

³⁵Jön-Türk hareketinin önemli temsilcilerinden olan İbrahim Temo ve İsmail Kemal'in 1906'dan sonra Arnavut ulusal hareketine katıldığını, Abdullah Cevdet'in ise bir Kürt hareketi lideri olduğunu kaynaklardan öğreniyoruz; M. Gencer, **a. g. e.**, s. 47.

³⁶Y. A. Petrosyan, **Sovyet Gözüyle Jön Türkler**, Çev.: M. Beyhan-A. Hacıhasanoğlu, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1988, s. 175.

Tıbbiye’de örgütlendikten sonra Harbiyeliler ve Mülkiyelilerle de yakın ilişki kuran cemiyet, hızlı bir büyüme kaydetmiştir. Bu hızlı büyüme cemiyet için olumlu gibi görünse de, padişahın adına istihbarat yapanların derneğe girmesini kolaylaştırmıştır. Bu jurnallemeler sonucunda birçok genç tutuklanmış veya sürgüne gönderilmiş olsa da, artık bundan sonra cemiyetin faaliyetleri hiçbir zaman durdurulamayacak; hatta tam aksi bir tesirle yurtdışına kadar taşınacak ve daha da büyük bir ilgi görecektir. Cemiyetin yayın organı olan **Meşveret Gazetesi**³⁷ yurt dışında basılıyor ve kaçak yollardan ülkeye sokuluyordu. Gazete sadece cemiyetle ilgili haberler vermiyor, aynı zamanda devletin ihtilalci bir cemiyetten haberdar olmasını da sağlıyordu.³⁸

Bu dönemde ortaya çıkan birçok hareket gibi gençlik hareketleri de amacına ulaşmadan devlet tarafından bastırılmıştır. Ancak Yeni Osmanlılar olarak başlayan ve diğer adı “Jön Türk” olan hareket varlığını yurtdışı yapılanmalarıyla sürdürebilmiştir. Aynı dönemlerde etkinliği uzun süre devam edemeyecek olan gençlik yapılanmaları da kurulmaya devam etmiştir. İhtilalci Askerler Cemiyeti bunlardan biridir. Kabacalı, bu cemiyetin kuruluş amacını Sultan Abdülhamit idaresine karşı tenkitte bulunmak, orduda muhalif fikir teşekkülleri için çalışmak ve Kanun-ı Esasi’nin yeniden ilanına müsait bir zemin hazırlamak olduğunu ifade eder.³⁹ Trabzonlu Ahmed (Ahmed Bedevi Kuran), Darendeli İsmet, Nişanlı Mazhar ve Bosnalı Veli tarafından kurulan bu cemiyette Halil (Ünye), İsmail Hakkı (Çerkez), Remzi (Safranbolu), Refik (Samsun), Hidayet (Koçhisar), İbrahim (Beşiktaş), Ahmet (Kilis), Hidayet (Beşiktaş) ve Ziya (Bitlis) gibi isimler görev almışlardır. Cemiyetin en aktif isimlerinden Ahmet Bedevi Kuran daha sonra Harbiye’ye geçmiş ve aynı yıl Harbiye Yüksek Mektepler İttihadı kurulmuştur. Ahmed Bedevi Kuran’ın bu kuruluşun teşekkülünde de büyük payı olmuştur.

³⁷Gazete, Saltanat muhalifi aynı zamanda İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin fikir babalarından Ahmet Rıza tarafından çıkarılmıştır. Ahmet Rıza’nın fikirselsel olarak en çok etkilendiği iki isim ise Şinasi ve Namık Kemal’dir. İngiliz Lakaplı bir babanın ve Avusturyalı Annenin çocuğudur. Yetiştirdiği muhitte Şark havası esmediği için yüzü Batıya dönük Pozitivist bir Osmanlı aydınıdır. Fakat batının zorla bir kültür empoze etmesine karşıdır. Bunu Türk Milleti kendi iradesiyle başarmalıdır. Daha sonra İTC ile yolları neredeyse ayrılmıştır. Hatta İTC’yi, baskıcı yönetimi dolayısıyla eleştirmiştir; Bkz. E. Sönmez, **Ahmed Rıza Bir Jön Türk Liderinin Siyasi-Entelektüel Portresi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012.

³⁸B. Demirtaş, “Jön Türkler Bağlamında Osmanlı’da Batılılaşma Hareketleri”, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 13, Bursa 2007, s. 399.

³⁹A. Kabacalı, **a.g.e.**, s. 31.

Bir diğerk teşekkül de Cemiyet-i İnkılabiye'dir. 1904'te kurulan ve üyeleri 15-16 yaşlarında olan bu teşekkülü Alpay Kabacalı şöyle ifade eder: İhtilalci Askerler Cemiyeti gibi, İttihatçıların bir uzantısı olarak çalışan bu cemiyet, gerek örgütlenme biçimiyle, gerekse Kanun-i Esasi'nin yeniden yürürlüğe girmesini amaçlayarak "İttihatçı" niteliğini ortaya koymaktaydı. Cemiyet, yurt dışından gelen İttihat ve Terakki neşriyatlarını dağıtmakla kalmamış "Mecmua-i İnkılabiye" isimli kendi yayınına da çıkarmıştır.⁴⁰

Batı tarzı eğitimle yeni bir siyasal bilinç kazanan gençler bu dönemlerde oldukça farklı isimlerle, Sultan Abdülhamid'in karşısında yer alacak şekilde örgütlenme yoluna gitmişlerdir. Bu anlamda zikredilebilecek bir diğerk gençlik yapılanması da 1906-1907'de kurulan "Selamet-i Umumiye Heyeti"dir. Her hangi bir yayın organı bulunmayan bu gençlik hareketi sadece yurt dışından gelen yayınları dağıtmış ve II. Meşrutiyetin ilanına kadar gizli olarak faaliyet yürütmüştür. Bu gençlik hareketi daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin de kurucularından olan İbrahim Temo tarafından 1909 yılında kurulan "Osmanlı Demokrat Fırkası"nın çekirdeğini teşkil etmiştir.⁴¹

II. Abdülhamid döneminin ardı arkası kesilmeyen gençlik hareketlerinden biri de yine Askeri Tıbbiye Mektebi'nde Mazlum, Nazım Şakir, Ahmed Nuri, Avni, Nail ve Sadreddin Beyler tarafından kurulan gizli bir örgüttür. II. Abdülhamid'in belki de en çok kontrol altına almak istediğı Askeri Tıbbiye bu baskıyla ters orantılı bir şekilde, direniş ve muhalefetin en yoğun geliştiğı okul olmuştur denebilir. 1907'de yukarıda bahsedilen gizli örgüt kurulmuştur. Cemiyetin saltanata karşı sert bir tutum içerisinde olduğu açıktır:

"Cemiyetimizin, toplantımızın size bulduğı kurtuluş yolu, şu saltanat tahtından vazgeçmenizdir. Bırakınız, bu bahtsız tahtı bırakınız. Toplantımız, cemiyetimiz sizin bugününüzü ve geleceğinizi şöyle özetler: Bugününüz kırmızı, geleceğiniz de simsiyah!"⁴²

Öfkelerini bu sert sözleriyle resmeden gençler, okul duvarlarını da kendileri için protesto aracı haline getirmiş ve okul yönetiminin ilgisini üzerlerine çekmeyi

⁴⁰A. Kabacalı, **a.g.e.**, s. 28.

⁴¹Heyet üyeleri yakalandıklarında birbirlerini ele vermemek için yanlarında taşıdıkları zehiri içeceklerine dair yemin ediyorlardı. Bkz. A. Kabacalı, **a.g.e.**, s. 31.

⁴²A. Kabacalı, **a.g.e.**, s. 31.

başarmışlardır. Okuldaki gelişmeleri yerinde görmek için teftişe gelen Müfettiş İsmail Paşa'nın ardından okul duvarına yazılan, "Bugün mektebe köpek cinsinden bir hayvan geldi; kuvvet hakka galebe çalamaz."⁴³yazısı bu protestoların nedenli ağırlaştığını gözler önüne sermektedir. Bu protestolar, II. Meşrutiyet'in ilanına kadar da devam edecekti.

1. 2. 2. II. Meşrutiyet Dönemi

II. Meşrutiyet'i hazırlayan birbirinden çok farklı sebepler vardır. Sosyolojinin en temel ilkelerinden biri "sosyal olayların tek sebeplilikle izah edilemeyeceği"dir. Bu anlamda II. Meşrutiyet de ekonomik, siyasi ve sosyal birçok sebebe bağlı olarak gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti ve toplumu açısından zorlaşan ekonomik koşulların burada çok büyük önem arz ettiğini ifade etmek gerekir. Balkanlardaki orduların ihtiyaçlarının ihale edildiği mültezimlerin hatalı tutumları, bunun topluma getirdiği yük ve maaşların geç ödenmesi gibi sebepler⁴⁴ zaten demografik yapısı sebebiyle sıkıntılar yaşayan bölgedeki huzursuzlukları iyice artırmıştır. 1908 Meşrutiyeti'ni anlamak için 1854'ten 1903'e kadar Avrupa'dan 50 yılda 26 defa alınan borçların da dikkate alınması gerekir. Bu sebeplerin yanısıra Batılaşma çabaları ve bunların eğitime yansımaları da etkili olmuştur. Nitekim Temmuz 1908 Jön-Türk İhtilali'nin tarihini yazan Cevri'ye göre, Sultan'ın zulmüne karşı hareket ancak mektepli talebelerin yani üniversitelilerin arasından çıkabilirdi. Nitekim bu uğurda ilk teşebbüs, Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye'de vücut bulmuştur.⁴⁵

Burada, "II. Meşrutiyet" deyince onunla adeta özdeşleşen bir hareketi, Jön-Türkleri de ifade etmek gerekir. Öncelikle, "Jön-Türklük ne idi?" sorusunu cevaplamak gerekir. Dönemin şahidi bir tarih ve edebiyat adamı olan Yahya Kemal'in ifadesiyle Jön-Türklük:

⁴³A. Kabacalı, a.g.e., s. 31.

⁴⁴H. Kıvılcımlı, **Türkiye'de Kapitalizm ve Gelişimi**, Sosyal İnsan Yayınları, İstanbul 2007, s. 18.

⁴⁵Cevri, **İnkılap Ne için ve Nasıl Oldu**", Matbaa-i İctihat, İstanbul 1909, s. 26-27.: T. S. Yılmaz, **Türkiye'de Gençlik Hareketleri**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2007.

“Berlin Muahedesi'nin yaralarını kapattıktan sonra, kendine göre bir siyaset tutan ve bir idare usulü kuran Sultan Abdülhamid-i Sani'ye karşı İstanbul'un yüksek mekteplerinde ve sonra Paris'te bir zümre tarafından girişilmiş muhalefet” idi.⁴⁶

II. Meşrutiyet, bu muhalefetin iktidara yürüyüşünün en somut ve kuvvetli adımıydı. Yeni Osmanlılar'ın yerini, onların uzantıları olan Jön-Türkler alıyorlardı. Kendilerine Batı'da Fransızca tabirle "Jeune-Turcs", Türkçe'ye uyarlanması ile "Jön Türkler" ünvan verilmesinin sebebi olarak 19. yüzyılın ilk yarısında Fransa, İtalya, Almanya, İngiltere gibi ülkelerde genç ön-adlı, politik ve edebi bilinç sahibi gençler tarafından teşkil edilen, siyasal nitelikli, gizli cemiyetlerin ünvanlarını taklit etme eğilimi gösterilmektedir.⁴⁷

1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı muhaliflere göre, Osmanlı toprakları içerisinde yalnızca fikir özgürlüğünü doğurmamış, inançla verilen mücadelenin illaki nihayete varacağını da göstermişti. Öte yandan bu hareketin pek bir şey değiştirmedığı inancı da vardı. Bu inancı Feroz Ahmad şöyle ifade eder:

“Sonunda, Jön-Türklerin büyük bir kısmını içinde toplayacak olan İttihat ve Terakki Cemiyeti 19. Yüzyıl ıslahat hareketlerinin ve özellikle Genç Osmanlıların 'Yeni Osmanlılar' çizgisinde bir uzantısından ibaretti. İttihatçılar da Genç Osmanlılar gibi yalnızca İmparatorluğun nasıl kurtulacağı sorunu ile ilgilenmişlerdi. Temelde Jön Türkler, 1860-1870 yıllarında Genç Osmanlıların getirdikleri çözüm yolundan başka bir yol bulmuş değillerdi.”⁴⁸

Oysa Meşrutiyet, muhalifler için düşüncelerini daha yüksek sesle dile getirme imkânını ifade etmekteydi. Böylece faaliyetlerini gizlice yürütmeye çalışan birçok yapılanma da üzerlerindeki sır perdesini atmaya başlamıştı.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ortaya çıkan fikir akımlarına kapılan gençler, savundukları görüşleri çeşitli kuruluşlar vasıtasıyla da resmen hayata geçirme gayreti göstermişlerdir. Bununla birlikte, ülke savunmasına dair çalışmalar da yapan gençler, gerek Balkan Savaşları'nda, gerek I. Dünya Savaşı'nda ve gerekse de Milli Mücadele Dönemi'nde gösterdikleri gayretlerden dolayı büyük övgü toplamışlardır. Nitekim bu

⁴⁶Y. Kemal, **Çocukluğum, Gençliğim Siyasi ve Edebi Hatıralarım**, Baha Matbaası, İstanbul 1973, s. 202.

⁴⁷İ. Sungu, **Tanzimat ve Yeni Osmanlılar**, Maarif Matbaası, İstanbul 1940.

⁴⁸F. Ahmad, **İttihat ve Terakki 1908-1914**, Sander Yayınları, İstanbul 1971, s. 37-38.

gayretler Cumhuriyet döneminde de gençliğe çok daha büyük bir önem verilmesini sağlamıştır.

Çalışmalarına yurtdışında devam eden Jön-Türk Hareketi'nden etkilenen subayların gerçekleştirdiği faaliyetler ve Balkanlardaki orduların İstanbul üzerine doğru yürüyüşe geçme ihtimalleri üzerine Sultan II. Abdülhamid ikinci kez Meşrutiyet'i ilan etmek durumunda kalmıştır. Seçimler 1908 yılı Kasım sonu ile Aralık başında yapılmış, 285 kişilik meclise İttihat ve Terakki 160 Türk ve Arap milletvekilinin girmesini sağlayıp, çoğunluğu ele geçirmişti. Mecliste ayrıca 27 Arnavut, 26 Rum, 14 Ermeni, 10 Slav ve 4 Musevi milletvekili bulunuyordu. Muhalif Ahrar Fırkası meclise sadece 1 üye gönderebilmişti.⁴⁹ II. Meşrutiyet Dönemi'nin ilk zamanlarında gençler fikir akımları oluşturmakta, hatta bunları çok daha kararlı bir biçimde dile getirebilmek için dernekler kurduklarına şahit olunmaktadır. Bunun yanında özellikle İttihatçıların 1913'teki Bab-ı Ali Baskını'ndan sonra başa geçmesiyle birlikte, İTC'nin siyasi görüşünü gelecek nesillere aktarabilmek için devlet tarafından bir gençlik örgütlenmesine gidildiğine rastlamaktayız. İTC'nin bu örgütlenmeleri gerçekleştirebilmek için izcilik⁵⁰ ve futbol gibi çeşitli sportif faaliyetleri de kullanması dikkat çekicidir. Üstelik sosyolojiyi Türk toplumuna tanıtan kurumlar ve kadroların, izciliğin ülkeye gelişinde de bir biçimde yer aldığını biliyoruz.⁵¹ İTC eğitimde Alman modelini benimsemiş ve gençleri bu modelle yetiştirmeyi amaçlamıştır. İTC'nin ayrıca futbol gibi büyük kitleleri etkileyen bir spor dalının milliyetçilik ve yurtseverlik duygularının yayılmasında bir araç olabileceği düşüncesinden hareket ettiği ileri sürülebilir. Ayrıca patlamaya hazır kitleler üzerinde de bir afyon etkisi yapacağı düşüncesiyle bu yolu seçtikleri de ifade

⁴⁹B. S. Baykal, "93 Meşrutiyeti", , **Bellekten**, C. 6, Sayı. 2 Ankara 1942, s. 1- 49.

⁵⁰İlk ismi "Keşşaflık" olarak bilinen İzciliğin kurucusu Baden Powell'dir, İngiliz Kraliyet Ordusu'nda üst düzey bir muvazzaf subay iken 1907 yılında Brownsea adında ilk kampını düzenledi. Powell, izcilik konusunda **ScoutforBoys** adlı kitabı yazdı. Ona göre ortaçağ şövalyeleri de o günün izcileriydi, töreleri birbirine benziyordu. İzcilerin kazanması gereken çevikliği, görev yaptığı Afrika'nın gençlerinin çevikliği ile hedefleştiriyordu. Bkz. B. Powell, **Erkek Çocuklar İçin İzcilik**, Çev.: A. Uysal ve N. Erkal, M.E. B. Yayınları, İstanbul 1964.; Basılan ilk izcilik kitabının yazarı ise Darüşşafaka beden eğitimi öğretmeni, Oymak Beyi Mehmet Sami Karayel'dir. Türkiye'deki ilk faaliyetler ise 1910'lu yıllarda, Galatasaray Sultânisi'nde görülür. Bkz. T. Bayrak, "İzciliğin Türkiye'ye Gelişi ve Günümüzdeki Görünümü", **Sosyoloji Dergisi**, 3. Dizi, 20. Sayı, 201011, s. 153-175.

⁵¹T. Bayrak, "İzciliğin Türkiye'ye Gelişi ve Günümüzdeki Görünümü", **Sosyoloji Dergisi**, 3. Dizi, 20. Sayı, 201011, s. 153-175.

edilmektedir.⁵² Bu yolda, Batı’da, ulus-devletlerin kimlik oluşturma çabalarında ve modern ideolojilerin devlet-toplum kurgularında icat edilen “Gençlik” adlı sosyal kategori ise bir tür aracı olarak değerlendirilmekteydi.⁵³

Meşrutiyet’in ilanı ile birlikte gençler özellikle de Tıbbiyeliler, İstanbul’da sokaklara dökülerek “Yaşasın Hürriyet!” sloganları eşliğinde sevinçlerini ifade etmişlerdir. Artık örgütlenme özgürlüğü de elde eden gençler, çeşitli cemiyetler kurmuşlardır. Ayrıca çeşitli partiler içerisinde de etkin olmaya çalışmışlardır. Siyasal hayattaki kırılma gençleri de etkilemekte, “İttihatçılar” ve “Ahrarcılar” olarak ikiye bölünmekteydiler. Bundan sonraki süreçte gençlerin artık siyasi partilerin faaliyetlerinin önemli bir parçası haline geldiğini söylemek mümkündür.

Eski rejime “Hürriyet” vaadiyle muhalefet eden İTC, II. Meşrutiyet’in ilanı ertesinde kendisine muhalif farklı sesleri kısmaya çalışmıştır. Özellikle gazetecilerin susturulması istenmiş,⁵⁴ bu gayeyle suikastlar bile işlenmiştir. Örneğin, İTC’ye muhalif gazetecilerden Hasan Fehmi, Serbesti gazetesindeki sert, eleştirel yazıları sebebiyle 6/7 Nisan 1909 gecesi, İstanbul’da Karaköy Köprüsü üzerinde öldürülmüştür.⁵⁵ Suikastın İTC fedailerini tarafından işlendiği iddia edilmiştir. Bu suikast, Darülfünun öğrencilerini ayaklandırmış, bu ayaklanma kısa süre sonra büyük bir protestoya dönüşmüştür. Bu protesto gösterileri daha büyük olayları tetiklemiş, 13 Nisan 1909 tarihinde medrese öğrencilerinin de katıldığı İTC yanlısı gazetelerin yağmalandığı, hatta bazı subay ve milletvekillerinin linç edildiği daha büyük bir ayaklanmaya dönüşmüştür. “31 Mart Vakası” olarak da anılan bu büyük ayaklanma, 24 Nisan 1909’da Selanik’ten gelen “Hareket Ordusu” tarafından bastırılmıştır.

1908 Meşrutiyet’inin ilk gençlik teşkilatı Talebe-i Hukuk Cemiyeti’dir, bu yönüyle de önemlidir. Ne zaman kurulduğu konusunda kesin bir bilgi bulunmayan teşkilat, spor ve basın camiasında saygın bir yeri olan Burhan Felek sayesinde

⁵²Y. Akın, **a.g.e.**, s. 34.

⁵³T. Bayrak, **a.g.e.**, s. 153-175.

⁵⁴İ. Ortaylı, **Türkiye’nin Yakın Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 18.

⁵⁵Bu dönemde işlenen bir diğer gazeteci suikastında da Ahmet Samim Bey öldürülmüştür. O da 26 yaşında İTC muhalifi “genç” bir yazardır. Bkz. M. T. Hastaş, **Ahmet Samim II. Meşrutiyet’e Muhalif Bir Gazeteci**, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 74-77.

duyulmuştur. Cemiyetin 1909'da kurulduğuna dair işaretler vardır.⁵⁶ Cemiyette yer alan öğrencilerin büyük bir bölümünün İTC'yi desteklediği ifade edilmektedir.

II. Meşrutiyet döneminde ortaya çıkmış, dönemin karmaşasında cereyan eden Türkçülük, Osmanlılık ve İslamcılık gibi tartışmalarda da Türkçülük akımını temsil etmiş önemli kuruluşlardan biri de 25 Mart 1912 tarihinde kurulan Türk Ocağı'dır.⁵⁷ Cemiyetin ortaya çıkışı aslında bir tesadüf değil gibidir. Kuruluşunun Balkan Savaşı'nın patlak verdiği 1912 yılına denk gelmesi önemlidir. 190 kadar Tıbbiye öğrencisi 11 Mayıs 1911 tarihinde milliyetçi aydınlara bir mektup göndererek her türlü parti anlaşmazlıklarının üstünde, her türlü siyaset algılarının dışında bir akım doğmasının gerekli olduğuna inandıklarını, bunun için de Donanma Cemiyeti kadar geniş ama yalnızca ulusal düzeyde olacak bir kuruluşun gerektiğini ifade etmişlerdir.⁵⁸ Gençlerin bu mektuplarının Türk Ocağı'nın kuruluşunda önemli olduğu ifade edilmektedir.

1908 sonrasında ortaya çıkan Türk Derneği ve Türk Yurdu Cemiyeti gibi kuruluşların bir devamı niteliğinde olan Türk Ocağı 1911'de doğmuş ama resmi olarak 1912'de kurulmuştur. Türk Ocağı'nın ilk yöneticileri Mehmet Emin (Başkan), Yusuf Akçura (İkinci Başkan), Mehmet Ali Tevfik (Kâtip), Fuat Sabit (Veznedar), Ahmet Ferit (Üye) tir. Resmi olarak bir vasıf taşımayan bu kişiler, Türk Ocağı'nın kurucuları olarak kabul edilmektedirler. Kurulması planlanan teşekkülün isminin Fuat Sabit Bey'in önerisiyle "Türk Ocağı" olması bu heyetin önemli kararlarından biri olmuştur. 25 Mart 1912 tarihinde, kuruluşun resmileştirilmesinden sonra ise; Ahmet Ferit (Başkan), Yusuf Akçura (İkinci Başkan), Mehmet Ali Tevfik (Sekreter) ve Fuat Sabit (Veznedar) olarak görevlendirilmişlerdir.⁵⁹

Türk Ocağı'nın amacı tüzüğüne göre şöyleydi:

"İslam kavimlerinin başlıca mühimi olan Türklerin milli terbiye ve ilmi, içtimai, iktisadi seviyelerinin ilerleme ve yükselmesiyle Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmaktır."

⁵⁶A. Kabacalı, **a.g.e.**, s. 43.

⁵⁷Bkz. F. Üstel, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları 1912-1931**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

⁵⁸A. Kabacalı, **a.g.e.**, s. 56.

⁵⁹M. Taylak, **a.g.e.**, s. 68-70.

İTC'nin Osmanlı yönetimine tamamen hâkim olmasıyla birlikte, Yusuf Akçura ve Ahmet Ağaoğlu gibi Türk Ocağı'nın önde gelenlerinin tesiriyle Ocak, "Turancılık" fikrini çok daha fazla ön plana çıkarmaya başladı. Osmanlılık fikri yerine Türkçülük fikrini hâkim kılmaya çalışan İTC'nin de, Türk Ocağı'nın bu yöndeki faaliyetine önemli ölçüde destek olduğu ifade edilmektedir. Türk Ocağı'nın değişik illerde kısa zamanda 28 şubeye ulaşması, bu destekle açıklanmaktadır. Türk Yurdu Derneği'nin yayın organı olan **Türk Yurdu Dergisi**'ni de himayesine alan kuruluş, fikirlerini kitlelere ulaştırma anlamında önemli bir araç elde etmiştir.⁶⁰ Türk Ocağı'nın Balkan Savaşlarındaki özverili çalışmaları daha sonraki dönemlerde Türkçülük etrafında birleşmeyi önemseyenler tarafından takdirle anılmıştır.

Balkan Savaşları'nın devam ettiği bir zaman diliminde, Osmanlı hükümeti bir yandan topraklarını korumak için savaşıyor, diğer taraftan da pasifize edilen ancak yeniden iktidar olmaya çalışan İTC'nin kışkırtmaları sonucu cereyan eden gençlik ayaklanmalarıyla uğraşıyordu. İTC bu çalışmalarının yanısıra 23 Ocak 1913 tarihinde gerçekleştirdiği "Babıali Baskını" ile iktidarı tekrar kontrol etmeyi başarmıştır. Bu defa işi sağlama almak ister gibi görünen İTC, Zafer Toprak'ın ifadesiyle "paramiliter gençlik örgütleri"⁶¹ kurmaya karar vermiştir. Bu cemiyetlerin ilki Haziran 1913'te kurulan Türk Gücü Cemiyetidir. İTC iktidarının ve Harbiye Nezareti'nin desteğini de alarak faaliyet gösteren Türk Gücü Cemiyeti'nin kurulmasına ilham kaynağı olarak Alman "Pfadfinder İzci Örgütü" gösterilmektedir. Toplumsal alanda faaliyet gösteren teşkilat amacını:

"Türklüğü yok olup çökmekten kurtarmak ve gelecekte, ecdadımız gibi sağlam ve kalabalık, verimli bir nesil; vatanını, hukukunu, namusunu, övündüğü değerleri korumak için ancak kendi gücüne dayanan bir Türk nesli yetiştirmek" olarak ifade etmiştir.⁶²

Bu dönemde dünyada da benzer eğilimlerin olduğu bilinmektedir. Benzer amaçlarla kurulan izcilik kulüplerinin amacını, izciliğin mucidi olarak kabul edilen Sir Baden Powell şu meşhur cümlesiyle ifade etmektedir: "İş ve müdafaa için hazır

⁶⁰A. Kabacalı, **a.g.e.**, s. 58.

⁶¹Z. Toprak, "İttihat ve Terakkinin Paramiliter Gençlik Örgütleri" **Boğaziçi Üniversitesi Dergisi**, Sayı 7, İstanbul 1979, s. 95-113.

⁶²H. A. Demirci, **a.g.e.**, s. 62.

ol”⁶³ Bu cümle, dönemin şartları altında gençlerin ülkenin kalkınması ve savunması yolunda hizmete her daim hazır ve gönüllü olmanın gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

15 Haziran 1914 tarihinde, Enver Paşa'nın “Turan Ütopyası”nı gerçekleştirebilmek amacıyla, bizzat oluşturduğu bir paramiliter teşkilat olan “Osmanlı Güç Derneği” de bu bağlamda zikredilebilir. Osmanlı Güç Dernekleri'nin resmi okullar, medreseler ve diğer resmi kurumlarda zorunlu, cemaat mektepleriyle özel okullarda ise gönüllü olarak kurulması sağlanmıştır. Bu ismin genel bir isim olduğu söylenebilir. Bu uygulama, iktidarın endişeleri dolayısıyla takındığı, “tek tipleştirme” çabasının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. İTC özellikle Balkan Savaşları sonrasında giderek artan bir eğilimle Türk Milliyetçiliğine sarılmaya başlamıştır. 12 yaşından 17 yaşına kadar olan çocuklar izci derneklerine kaydedilmekte, 17 yaşından büyük olanlar ise Güç Dernekleri'ne yönlendirilmekteydi. Bu Güç Dernekleri'nde eğitim gören gençlere Harbiye Nezareti tarafından silah, cephane ve talim malzemeleri verildiği ifade edilmektedir.⁶⁴

Ömrü çok uzun olamayan Güç Dernekleri, yerini bir süre sonra Genç Dernekleri'ne devretmiştir. Osmanlı Güç Dernekleri'nin yerine kurulan bu dernekler, Enver Paşa'nın Alman sempatanlığının bir nişanesi gibidir. Dernekler, Enver Paşa'nın uygun görmesi, padişahın da iradesiyle 17 Nisan 1916'da kurulmuştur. Bu derneklerin örgütlenmeleri için model olarak benimsenen Almanya'dan, General Goltz'un tavsiyesiyle vonHoff getirilmişti. Almanya'da gösterdiği başarılar sebebiyle tercih edilen vonHoff'un, İtfaiye Dairesi'nin boş bir odasında yokluklar içerisinde yürüttüğü çalışmalar, iktidarın beklentileri doğrultusunda olumlu denecek neticeler vermiştir.⁶⁵ Bu çalışmaların ister istemez yeni nesiller üzerinde bir Alman sempatisi oluşturma ihtimali çokça değerlendirilmiştir. I. Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında bu tesir hep var olacaktır. Zaten Almanlar da Osmanlı'ya bu desteği sağlarken kendi çıkarlarını gözetiyorlardı. Yapılan bu yardımların amacı, Ortadoğu'ya ulaşmanın yolu olarak gördükleri Türklerin sempatisini kazanma çabasıydı. Osmanlıların Almanlara yanaşmasının bir başka sebebi de Almanların

⁶³Y. Akın, a.g.e., s. 125.

⁶⁴Y. Akın, a.g.e., s. 135-136.

⁶⁵M. Balcıoğlu, “Osmanlı Genç Dernekleri'nden İnkılap Gençleri Dernekleri'ne”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. 15, Sayı 43, Mart 1999, 139-163.

Osmanlıya karşı tutumlarının diğer Avrupa devletlerine göre daha ılımlı olarak algılanmasıdır. Bu sebeple Avrupa'ya eğitim için gönderilen gençlerin önemli bir kısmı Almanya'ya gönderilmiştir. Hatta özellikle II. Meşrutiyetten sonra, Balkan Savaşları'nın tesiriyle de sıkıntılar yaşayan İTC iktidarı, “Bir milletin nisvânı derecesi terakkisinin mizanıdır.” sloganıyla genç kızları da eğitim için Avrupa'ya göndermeye başlamıştır. Hatta kadın memurlar da ilk defa bu dönemde istihdam edilmeye başlanmıştır.⁶⁶

Bu tesiri anlamak için derneğin yayın organı olan **Osmanlı Genç Dernekleri Mecmuası**'na göz atmak yeterli olabilir. Osmanlı Genç Dernekleri'nin müfettiş-i umumiliğine miralay rütbesiyle vonHoff, müfettiş-i umumi muavinliğine Binbaşı Tahir Bey, kâtipliğine Vedat Ürfi, ikinci başkanlığına Yüzbaşı İzzet Bey, tercümanlığına ise Mülazım Münir Bey getirilmişti. vonHoff'un dernekte öne çıkmasından duyulan rahatsızlık sonucu Almanya'ya gönderilmesinden sonra, göreve vekâleten Yarbay Mustafa Asım Bey atanmıştır. Dernekler üyelerini “Gürbüz” ve “Dinç” olarak ikiye ayırmıştır. Osmanlı vatandaşı olan her genç inancına bakılmaksızın, 12 yaşından itibaren “Gürbüz”, 17 yaşından itibaren de “Dinç Dernekleri”ne alınmıştır. Kanunen bir zorunlulukla gençleri bünyesine alan bu derneklerin görevi gençlerin silahaltına alınmasına kadar devam ediyordu. Değişik illerde kurulan yaklaşık 706 Genç Derneği, Osmanlı'nın I. Dünya Savaşı'ndaki yenilgisiyle birlikte kapanmıştır.

1908 Meşrutiyeti'nden sonra İTC tarafından kurulan ve etkisi, faaliyet amaçları değişse de kesintilerle varlığını hep sürdürecektir olan bir diğer gençlik teşkilatı, 14 Aralık 1916 da kurulan Milli Türk Talebe Birliği'dir. Teşkilat, özellikle yükseköğrenim gençliği arasında “Turancı” anlayışın yayılmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur. MTTB'nin faaliyetlerinin ilk kesintiye uğraması, 1920'de İstanbul'un İngilizler tarafından işgal edilmesiyle birlikte olmuştur.

Aslında bu tarihten itibaren, bir imparatorluğun sona ermesine zemin hazırlayan birçok hadisenin de sonuna gelmiş gibidir. İlber Ortaylı'nın meşhur tanımındaki “en uzun yüzyıl”ın geride bırakılıp yeni bir yüzyıla gelindiğinde,

⁶⁶Osmanlı'da ilk kadın memur Feride Yaver'dir. Bkz. G. Çolak, **Avrupa'da Osmanlı Kızları**, Heyamola Yayınları, İstanbul 2013.

Osmanlı'ya "hürriyet" getirmeyi vadedenlerin dahi onu parçalanmaktan kurtaramadığı, açık bir gerçek olarak tarihin sayfalarında yer almakta, birçok yeni meseleyle ve özellikle de "ulus" olma çabasıyla yepyeni bir döneme geçilmekteydi. FerozAhmad'ın ifadesiyle "yeni bir Türkiye ile yeni bir Türk oluşturma süreci" olarak tanımlanan bu yeni dönemin adı "Cumhuriyet" idi.

1. 2. 3. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet dönemi gençlik politikaları hem bir önceki dönemin yani II. Meşrutiyet devri gençlik hareketleri ve teşkilatlarının tecrübesinin bir ürünüdür, hem de başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere Kemalist elitlerin Türkiye için çizdikleri yol haritasının şekillendirdiği bir olgudur. İttihatçıların siyasalarını uygularken gençlere hitap etme, onları mobilize etme yaklaşımları bu dönemde Kemalistler tarafından sürdürülmüştür. Atatürk'ün konuşmalarında gençlik sıklıkla muhatap alınmış, ondan beklentiler dile getirilmiş, gençliğe hedefler tayin edilmiştir:

"Büyük olmak için hiç kimseye iltifat etmeyeceksin; hiç kimseyi aldatmayacaksın; memleket için hakiki mefkûre ne ise onu göreceğ hedefe yürüyeceksin."⁶⁷

Cumhuriyet dönemi gençlik politikalarının İttihat ve Terakki'den miras milliyetçilik fikrinden doğrudan etkilendiğini, Cumhuriyet gençliğinin "Yeni Türkler" oluşturma fikrinin bir sonucu olduğunu ifade etmek gerekir. Sözleri Ali Ulvi tarafından yazılan ve Osmanlı Genç Dernekleri talimatnamesinin 12. maddesi gereği söylenmesi gereken bir yürüyüş marşı olan "Terbiye-i Bedeniyye Yürüyüş Marşı"nın (Dağ başını duman almış), Cumhuriyet döneminde "Gençlik Marşı" olarak söylenmesi⁶⁸ aradaki sürekliliğin bir göstergesi olarak okunabilir.⁶⁹

II. Meşrutiyet döneminde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de gençlik hareketleri ve teşkilatlanmaları devam etmiştir. Ancak bu hareketler ve kurulan teşkilatlar II. Meşrutiyet döneminde olduğu kadar politik olmayıp daha ideolojik ve pedagojik amaçlarla kurulmuşlardır. İki savaş arası dönemin şartları altında, gençlerin "gürbüz" ve "yavuz" olmaları adına kurulan jimnastik kulüpleri, spor ve harp eğitimleri vermekte, gençler belirli bir ideoloji ve amaç uğrunda iktidar

⁶⁷Atatürk Diyor Ki, MEB Yayınları, İstanbul 1980, s. 87.

⁶⁸T. Bayrak, a.g.e., s. 153-175.

⁶⁹E. J. Zürcher, Milli Mücadelede İttihatçılık, Çev.: Nüzhet Salihoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 159-160.

tarafından adeta “asker”leştirilmektedir. Bu anlamda, Ali Haydar Taner’in⁷⁰ gençlik tasarılarına paralel, bazı Gençlik Teşkilatı Tasarıları oluşturulmuş ve konu bu meyanda çokça tartışılmıştır.

Cumhuriyet dönemi gençlik politikalarını, iki alt başlıkta ele almak mümkündür:

1. 2. 3. 1. Milli Mücadele Dönemi

Osmanlı coğrafyasında özellikle gayrimüslim nüfusun yoğun olduğu İstanbul, İzmir gibi kentlerde, gayrimüslimlerin gençlik yapılanmaları önemli çalışmalar yürütüyordu. Okullar ve kurumlar ile eşgüdüm içerisinde çalışan bir teşkilat olarak "YoungMen'sCristianAssociation" (Genç Hristiyan Erkekler Birliği)⁷¹ve "YoungWoman'sCristianAssociation" (Genç Hristiyan Kadınlar Birliği) teşkilatları, erken izcilik oluşumlarında etkili olacaktır. İşgal İzmir'inde Rum izci örgütleri mensubu gençlerin, aldıkları askeri eğitim sonrası Yunan Ordusu'na katılmaları, şehir içerisinde devriye görevi dâhil birçok etkinlikle varlığını hissettirmeleri bilinmektedir. Bu dönemde özellikle İstanbul ve İzmir'de yabancılar tarafından Osmanlı vatandaşı gayrimüslimler için kurulan izci örgütlerinin bazıları şunlardı: Amerikan İzci Örgütü, İngiliz İzci Örgütü, İtalyan İzci Örgütü, Yahudi İzci Örgütü, Rus İzci Örgütü, Ermeni İzci Örgütü ve Rum İzci Örgütü.⁷²

Osmanlı Devleti de içinde bulunduğu durumda gençlik örgütlenmeleri konusunda yeni politikalar üretme zarureti görmüştür. 1918 yılı koşullarına uygun olarak, devletin gençlik örgütleri ile bağlantısı Harbiye Nezareti üzerinden olmuştur. Bu dönem gençlik örgütleri, ordu gerisinde ama gençleri orduya hazırlayan bir tür “milis” güç olarak kabul edilmiş ve teşkilatlanmaları askeri esaslara göre yapılmıştır. Bu çalışmaların en yoğun ve yaygın biçimde yürütüldüğü yerler ise İzcilik Kulüpleri olmuştur.⁷³

“Vatan savunması” anlayışı çerçevesinde şekillenen bu hareketlerde İttihat ve Terakki döneminde Almanya ile askeri yakınlaşma ve sonrasında kurulan ittifakla

⁷⁰Ali Haydar Taner, 1910 yılında devlet bursuyla Almanya'ya gönderilen gençler arasındaydı. Orada Pedagoji ve Psikoloji eğitimi aldı ve Franz Schmidt'e de tercümanlık yaptı; M. Gencer, **a. g. e.**, s. 305.

⁷¹Z. Toprak, **a.g.e.**, s. 95-113.

⁷²T. Bayrak, **a.g.e.**, s. 153-175.

⁷³T. Bayrak, **a.g.e.**, s. 153-175.

çok daha farklı alanlarda işbirliğine gidilmesi önemli rol oynamıştır. Savaşın sonuna doğru İttifak devletlerinin yenileceğinin anlaşılması ve Osmanlı Devleti'nin savaştan çekilmesiyle, İTC ile birlikte İttihatçı Gençlik Dernekleri de kapanmıştır. Savaştan yenik ayrılmanın nedenini Enver Paşa ve ekibine bağlayan gençler kızgınlıklarını açıktan dile getirmeye başlamışlardı. Bu tepkiyi en iyi ifade eden bildiri, Meşrutiyet döneminin genç aydınlarından olan Nüzhet Sabit'e aittir. O, bildirisinde şunları ifade ediyordu:

“Türk milletine,

Milletler Meclisi'nde, seni müdafaa edecek kuvvet Almanlar değil, bizzat sensin. Mevcudiyetini göster, sesini yükselt, sulhu münferit iste; hürriyet ve insaniyet için çalışan milletlerle birlikte olduğunu bütün cihana işittir. Bunun için, fakat yalnız bu maksat için, sükûn ve vakar içinde; küçük, büyük, muazzam bir miting, kadın, erkek yüz bin imzalı bir istida. Arzumun mebuslarına tebliğ et.

Not: Darülfünunlular, bütün mektepliler imza toplayabilirler. Darülfünun bu millete milli cereyanların sancağını taşır. Bu istida milletler meclisinde mühim bir vesika teşkil edecektir.”⁷⁴

Türk gençliği Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalandığı günlerde teşekkül eden ve elli iki kuruluşun temsil edildiği “Milli Kongre”de de temsil elde etmişlerdi. “Himaye-i Etfal Cemiyeti”nin (Çocuk Esirgeme Kurumu) yanı sıra, “Tıp Mezunîn Cemiyeti”, “Ticaret Mekteb-i İnas Cemiyeti”, “Amerikan Talebeleri Mezunîn Cemiyeti” bu gençlik kuruluşları arasındaydı. Bunların yanı sıra Edebiyat Fakültesi, Tıp Fakültesi, Galatasaraylılar Yurdu, Darülmuallimat Cemiyeti gibi gençlerle münasebeti olan kuruluşların da katıldığı kongrenin amacı:

“Devlet ve milletin geçirdiği bu en müşkül ve tarihi anlarda bütün âlemi insaniyet ve medeniyete karşı vatanın âli hukuk menafi'ini temin için sarfedilen gayretleri müşterek bir gaye uğrunda birleştirmek” idi.⁷⁵

Gençleri etkileyen ve harekete geçmeye zorlayan bir başka hadise de İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesidir. İzmir'in işgali, Türk Milli Mücadele Tarihi'nde “Kuva-yı Milliye” ruhunun doğuşunu temsil eder. Kuva-yı Milliye'yi doğuran bu ruh, gençlerin yalnız ilgisini çekmekle kalmamış, fikri olarak da başka

74 M. Taylak, **a.g.e.**, s. 89–90.

75 Bu kongre 29 Mayıs 1918'de oluşturuldu. Ulusal güçleri birleştirmek amacıyla kurulan bu kongre, yararlı yayınlar yapmıştır. Daha sonra Binbirdirek'teki merkezi Damat Ferit Hükümeti tarafından dağıtıldı ve yetkilileri çeşitli illere sürgün edildi; Bkz. A. Kabacalı, **a.g.e.**, s. 60.

bir noktaya taşımıştır. Bu fikir, ferdi hürriyet değil, muzaffer devletlerin sömürücü hareketlerine ve onlara boyun eğen İstanbul Hükümeti'ne karşı ayak direyen “İstiklal” ruhuydu.⁷⁶

İşgalden sonra pek çok protestolar, toplantılar ve mitingler düzenlenmiştir. Protestoların önemli bir bölümü gençler tarafından organize edilmiştir. Gençler tarafından düzenlenen toplantıların ilki 18 Mayıs 1919 günü Darülfünun'da gerçekleştirilmiştir. II. Meşrutiyet döneminde “İttihatçılar” ve “Ahrarcılar” olarak ikiye bölünen gençler, yine bölünmekten kurtulamamış bu defada, “Kuvayı Milliyeciler” ve “Padişahçılar” olarak ikiye ayrılmıştır.

İşgal sonrasında yaşananlar, İzmir'in işgalinin gençlikte derin bir uyanışa sebep olduğu düşüncesini destekler mahiyettedir. Bu uyanışı simgeleyen bir başka protesto da 19 Mayıs 1919'da, yani Milli Mücadele'nin Samsun'dan başladığı günde, Türk Ocağı ile öğrenci kuruluşlarının Fatih'te ortaklaşa düzenledikleri mitingdir. Bu mitingde, kaleme alınan “ariza”nın Padişah'a iletilmesi görevi de Halide Edib Hanım ile birlikte iki öğrenciye verilmişti. Bunların dışında gençler, 20 Mayıs 1919'da Üsküdar'da ve 30 Mayıs 1919'da Sultanahmet'te düzenlenen mitinglerde de önemli görevler üstlenmişlerdir. Gençlerin bu denli faal olmalarına rağmen öne çıkamayışının sebebi, mevzuatlarla kısıtlanan konuşma haklarıydı.

Bu dönemde dikkat çeken bir başka oluşum da Kazım Karabekir tarafından kurulan ve yaklaşık 4 bin çocuğun eğitim gördüğü Çocuklar Ordusu'dur. Erzurum'da Dar'ülEytam'dan (Yetimler Evi) alınan çocuklarla kurulmaya başlayan bu orduda, çocuklar Karabekir'e “Şefkatli Paşa Babamız” diye hitap ediyorlardı. Çocuklara öğretilen, zihinlerine kazınmaya çalışılan ise “Türk Yılmaz” sloganıydı.⁷⁷

Gençler, 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal'in Samsun'a ayak basmasıyla başlayan “Ulusal Kurtuluş Savaşı”nda heyecan ve vatan sevgileriyle birlikte önemli çabalar sarf ettiler. Gençler, Kurtuluş Savaşı boyunca **Büyük Mecmua** vb. yayınları halka ulaştırarak halkı mücadeleye davet ve teşvik etmişlerdir. Kimileri de cemiyetler kurarak örgütlenmekte ve mücadelenin başarıya ulaşması için gayret sarf

76 H. A. Yücel, “Gençlikte Siyaset”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 31 Ocak 1954.

77 K. Karabekir, **İttihat ve Terakki Cemiyeti 1896-1909**, Emre Yayınları, İstanbul 1975, s. 17.; T. Bayrak, a.g.e., s. 153-175.

etmekteydiler. Bu cemiyetlerden biri de Anadolu’da başlayan bağımsızlık hareketini desteklemek amacıyla 27 Temmuz 1919’da kurulan İnebolu Gençler Mahfili’ydi. Cemiyet, azınlıkların oluşturduğu olumsuz tesirlere karşı bir direnç olarak kurulmuştur. Cemiyetin kuruluşu Rumları rahatsız etmiş ve konu İtilaf devletleri mercilerine kadar taşınmıştır.

Milli Mücadele dönemi Türk gençliğinin sadece savaş değil aynı zamanda siyaset sahnesinde de yer ve sorumluluk aldıkları bir dönemdi. Sivas Kongresi’nde Mustafa Kemal, gençlerin millî mücadeleyle ilgili düşüncelerini öğrenme fırsatı bulmuştu.

4-11 Eylül 1919 tarihlerinde gerçekleşen kongrede Hukuk Fakültesi öğrencisi Necip Ali (Küçüka) ve Tıbbiyeli Hikmet (Boran) gençliği temsil etmekteydi. Kongrede, manda tartışmalarının yoğun olarak yaşandığı bir anda Hukuk Fakültesi öğrencisi Necip Ali söz alarak; “Efendiler siz buraya manda satın almaya mı geldiniz” diyerek gençliğin manda aleyhinde ve tam bağımsızlık yanlısı olduğunu ve bunu kesin bir dille belirtmek için İstanbul’dan buraya geldiğini belirtmiştir. Yine İstanbul’dan gelen Tıp öğrencisi Hikmet ise daha da ileri giderek şöyle konuşmuştur:

“Paşam, delegesi bulunduğum Tıbbiyeliler beni buraya istiklâl davamızı başarmak yolundaki çalışmaya katılmak üzere gönderdiler. Mandayı kabul edemem. Eğer kabul edecek olanlar varsa, bunları her kim olursa olsunlar reddeder ve kınarız. Olmayacak şey ama manda düşüncesini siz kabul ederseniz sizi de reddeder, Mustafa Kemal vatan kurtarıcı değil, vatan batırıcısı olarak adlandırır ve lanetleriz.”

Mustafa Kemal bunun üzerine:

“Arkadaşlar, gençliğe bakın, Türk bünyesindeki asil kanın anlamına bakın” dedi. Hikmet Bey’e de “Evlat için rahat olsun gençlikle övünüyorum ve gençliğe güveniyorum” diyerek manda fikrinin olmayacağını açık bir biçimde ifade etti.⁷⁸

Mustafa Kemal’in Milli Mücadele’nin siyasal aşaması olarak düşünülebilecek olan ilk evresinde kitlelerin desteğini kazanma çabası, gençlerin de bu mücadele içinde yer alma isteği açıkça görülmektedir. Örneğin, Sivas Kongresi’nden sonra Ankara’ya gelirken 24 Aralık 1919’da Kırşehir Gençler Derneği’ne uğramış, burada o günün sorunlarıyla ilgili bir konuşma yapmıştır. Konuşmasını o günün en temel

⁷⁸K. Arıburnu, **Sivas Kongresi**, Atatürk Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara 1997, s. 115.

meselesi olan, ülkenin işgali ve bağımsızlığına kavuşturulması zemininde yapmıştır.⁷⁹

Atatürk, Meclisin üçüncü toplanma yılının açılışında yaptığı konuşmada, gençlere verilmesi gereken şuuru da şu sözlerle ifade etmiştir:

“Efendiler! Yetiyecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekları tahsilin hududu ne olursa olsun en evvel ve her şeyden evvel Türkiye'nin istiklâlüne, kendi benliğine ananat-ı millîyesine düşman olan bütün anasır-ıla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir. Beynelmilel vaziyet-i cihana göre, böyle bir cidalin istilzam eylediği anasır-ı ruhiye ile mücehhez olmıyan fertlere ve bu mahiyette fertlerden mürekkep cemiyetlere hayat ve istiklâl yoktur.”⁸⁰

1. 2. 3. 2. Erken Cumhuriyet ve Tek-Parti Dönemi

1923-1946 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti geçmişle bir kopuş algısı yaratan siyasalar izlemiştir. Siyasal ve toplumsal reformlar devletin güç aygıtları tarafından topluma benimsetilmeye çalışılmıştır. Bu politikalardan sonuç alınabilmesi, kitlelere ulaşılması ve halk nezdinde bu siyasaların kabul görmesi ile mümkündür. Dolayısıyla bu halk denen bütüncül yapıyı tanımak, onun farklı unsurlarını görmek ve onlara ayrı ayrı ulaşmak gerekiyordu. Kırsal ağırlıklı bir karakter arz eden Türkiye nüfusunun önemli bir yekûnunu teşkil eden köylülere hitap eden köycü politikalar,⁸¹ izlenen politikaların halka benimsetilmesi için yazılan ve sahnelenen tiyatro oyunları,⁸² basın-yayın faaliyetleri tekrar tekrar irdelenmiştir.

Halkı çeşitli yönlerden yetiştirmek, savaştan çıkmış ve teknik anlamda zayıf bir millete meslek edindirmek amaçlarının yanında hâkim ideolojinin de benimsetilmesine çalışacak olan Halkevleri ve Halkodalarının kurulması son derece önemlidir. Dönemi anlamanın, ideolojik kodlarını çözenin yolu dönemi ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve sportif sahalardaki çok geniş parametreler üzerinden

⁷⁹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Divan Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 244.

⁸⁰ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Divan Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 131.

⁸¹ Köycüler Cemiyeti adlı kuruluş resmen 18 Mart 1919 da kurulmuştur. Bu cemiyetin başkanlığını resmi anlamda Halide Edip yapmış olsa da fiili olarak aktif rol üstlenen asıl kişi Dr. Reşit Galip'tir. Bu cemiyet Türk Ocakları'yla ortak faaliyetler yürütmüştür. Faaliyetleri, Türk Ocakları'nın 1931'de kapatılmasıyla sona ermiştir. Cemiyet, I. Dünya Savaşının yıkıcı sonuçlarını bertaraf etmek için “İmanlı gençliğin köylere dağılması hususundaki fikirlere” de öncülük etmek istemiştir. Bkz. A. Karaömerlioğlu, **Orada Bir Köy var Uzakta: Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem, İletişim Yayınları**, İstanbul 2011.; Bkz. F. Üstel, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları 1912-1931**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

⁸² Bkz. E. D. Başbuğ, **Resmi İdeoloji Sahnede: Kemalist İdeolojinin İnşasında Halkevleri Dönemi Tiyatro Oyunlarının Etkisi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.

okumaktan geçer. Toplumunu yetiştirmek ve yönlendirmek arzusuyla kurulan Halkevlerinin etkinlikleri dokuz grupta toplanmıştı: 1. Dil, Yazın, Tarih, 2. Güzel Sanatlar, 3. Temsil 4. Spor, 5. Sosyal yardım, 6. Halk dershaneleri ve kurslar, 7. Kütüphane ve Yayın, 8. Köycülük, 9. Müze ve Tarih idi. Bu kapsamlı çalışmaların amacı gerek öğrenci gençliği, gerekse çalışan gençliği devrimci bir görüşle her alanda geliştirmektir.⁸³

Tek-Parti Dönemi olarak isimlendirilen ve Mümtaz Faik Fenik'in "dizginli demokrasi"⁸⁴ Mete Tunçay'ın da "oybirlikli demokrasi"⁸⁵ olarak isimlendirdiği bu süreçte de gençliğe ve özellikle de o vakte değin ihmal edilmiş köy gençliğine dair çabalar devam ettirilmiştir. Köy Enstitülerinde verilen eğitimler, köy hayatının gereksinimleriyle iç içeydi:

"Her öğrenci öğretim programında saptanan şekillere göre kültür, ziraat ve sanat çalışmalarına mutlaka katılacaktı. Ayrıca, koşulları ne olursa olsun, mevsim hangi mevsim bulunursa bulunsun, öğrencilere her gün serbest okuma yaptırılacak ve kitap okuma alışkanlığı kesinlikle kazandırılacaktı."⁸⁶

Tek-Parti iktidarı her açıdan toplumu kontrollü bir yetiştirme sürecine tabi tutmuş gibi görülmektedir. Döneme dair yazılan taraflı ya da tarafsız onlarca çalışmadan edinilen izlenimlerin kesiştiği en önemli noktalardan birisi burasıdır. Yeni Türkiye'nin doğuşu ve "yeni Türkler" in yetiştirilmesi sürecinde, Türkiye'yi belirli bir istikamette geliştirme hedefi doğrultusunda Mustafa Kemal, iç çelişkisiz ve çatışmasız bir siyasal düzeni gerekli görmüş ve bu uğurda Milli Mücadelede önemli görevler üstlenmiş şahsiyetlerin tasfiyesinden dahi kaçınmamıştır. 1926'da aralarında Kâzım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Belenin de bulunduğu generaller emekliye sevk edilmiştir. Atatürk hayatta olduğu sürece de bu generaller siyasetten uzak tutulmuştur.⁸⁷ Bu hamleyle askerlerin üniformayla siyaset yapmalarının da önü

⁸³T. S. Yılmaz, **Türkiye'de Gençlik Hareketleri**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1997, s. 24.

⁸⁴**Zafer Gazetesi**, 18 Mayıs 1950.

⁸⁵M. Ö. Akalın, T. Bora, M. Koral Türk, **Mete Tunçay'a Armağan**, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, s. 739.

⁸⁶T. S. Yılmaz, **Türkiye'de Gençlik Hareketleri**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2007, s. 28-29.

⁸⁷F. Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, İstanbul 2012, s. 18.

kesilmiş, ordunun başına Mareşal Fevzi Çakmak getirilmiştir.⁸⁸ Bu vesileyle Osmanlı'dan bu yana devam edegelen, askerin siyaset üstündeki etkinliği 1960 darbesine kadar engellenmiş oluyordu. Siyaset üzerindeki askeri etkinlik azalırken gençliğin de önemli bir unsur olduğu toplumsal hayatta ise militarizmin yükselişine şahit olunmuştur. Nitekim Tek-Parti yönetiminin, gençliği eğitmek üzere kullandığı önemli bir eğitim aygıtı izcilik faaliyetleridir. Mustafa Kemal Atatürk bu sahadaki faaliyetlerde bizzat takipçi ve yönlendirici olmuştur.⁸⁹

Atatürk bu konuda şunları ifade etmiştir:

“Ulusun, ulus gençlerinin, çocukların sağlıkları, sağlıkları, gürbüzlükleri; üzerine düştüğümüz çok gerekli bir diriklik iştir. Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığının bu yönden bize kıvanç verecek yolda çalışmakta olduğunu görmekteyiz.”⁹⁰

Gençliğe dönük bu türden çalışmalarda, genç Cumhuriyet'in değerlerinin okul dışı gençliği de kapsayacak biçimde bir Gençlik Teşkilatı çatısı altında geleceğe taşınması, başlıca kaygı olarak görünmektedir. Özellikle totaliter devletlerin o dönem dünya siyasetinde artan nüfuzunun, Türkiye'de de heyecanla izlenmekte olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemde birçok siyasetçinin, yazarın gençlik örgütlenmeleri üzerine söz söylediği dönemle ilgili yazılmış yayınlarda görülmektedir.

1926'da Maarif Vekâleti'nin bir tamimiyle bütün okullarda İzci Oymaklarının kurulması resmileştirilmiş, 1927'de resmi törenlerde yer almaları istenmiş, 1928'de Gençlik Teşkilatının Türk Vatandaşlarına Hasrı Kanunu ile de faaliyetleri denetim altına alınmıştır.

Kanun metni şöyledir:

“BİRİNCİ MADDE — Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde gerek mekteplerde ve gerek mektep haricinde izcilik, keşşaflık, boyiskavutluk veya diğer her hangi nam ve unvan altında izcilik teşkilâtı vücuda getirmek hakkı münhasıran Türk vatandaşlarına aittir.

İKİNCİ MADDE — Birinci maddede zikredilen teşkilâtı ecnebler vücuda getiremeyeceği gibi bu kabil teşkilâta ecnebi gençler dâhil olamazlar.

⁸⁸ F. Ahmad bu konuda, “Çünkü O, askerlerin askerlik dışı işlerle uğraşmasını hiç sevmez hatta gazete okumalarını dahi hoş karşılamazdı.” diyor.

⁸⁹ G. Uzgören, **Türk İzcilik Tarihi**, İstanbul Papatya Yayınları, İstanbul 2000, s. 19.

⁹⁰ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, Divan Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 214.

ÜÇÜNCÜ MADDE — Türk vatandaşlarından olanlar dahi birinci maddede zikredilen teşkilâtı ancak Maarif vekâletinin müsaadesi ile ve o vekâletin emir ve murakabesine tabi olmak şartı ile vücuda getirebilirler.

DÖRDÜNCÜ MADDE — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

BEŞİNCİ MADDE — Bu kanunun ahkâmını icraya Dâhiliye ve Maarif vekilleri”⁹¹

Erken Cumhuriyet’te pek çok Gençlik Teşkilatı Tasarısı çalışmaları yapılmıştır. 1930’larda dünyada gençler üzerinde artan militarist eğilimlerin tesiri Türkiye’de de hissedilmiş, hatta Alman İzcilik Kulüpleri Türkiye’yi ziyaret etmiştir. 1937 yılında Alman Gençlik Teşkilatı Başkanı Baldur von Schirach Türkiye’ye gelmiş ve Atatürk tarafından da kabul edilmiş, Halkevlerine bağlı bir gençlik yapılanmasının olmayışını eleştirmiştir.⁹²

Spor gençler için bir terbiye aracı olarak görülmüş ve bütün gençler spora teşvik edilmiştir. Bu teşvik devletin en üst kademelerince sürekli tekrarlanmıştır. Atatürk’te bu teşvikin tekrarcılarından olarak şunları ifade eder:

“Her çeşit spor faaliyetlerini, Türk gençliğinin millî terbiyesini ana unsurlarından saymak lâzımdır. Bu işte, hükümetin şimdiye kadar olduğundan daha çok ciddi ve dikkatli davranması, Türk gençliğini, spor bakımından da, millî heyecan içinde itina ile yetiştirmesi, önemli tutulmalıdır.”⁹³

Özellikle Beden Terbiyesi meselesi 1935 -1945 yılları arasına adeta damga vurmuştur. Bu dönemde CHP’nin 1931 yılında parti programına aldığı altı ok sporla birleştirilmiş hatta iç içe geçirilmiştir. Bu dönemde spor yüceltilmiş hatta kanun çerçevesinde bütün gençlerin spor yapmaları mecburi hale getirilmiştir. Gençlerin uniformaları dahi CHP tarafından dayatılmış hatta uniformalarda altı okun işlenmesi zorunlu kılınmıştır. Bu dönemde gençlerin, din dışında yeni bir değer etrafında birleşmesi sağlanmak istenmiş ve bunun da spor olduğu ifade edilmiştir. Kerim İhsan Kanak bu dönemde **Spor Postası** gazetesinde yazdığı “Gençliğin Yeni Dini: Spor” başlıklı yazısında konuyu şu ifadelerle dile getiriyor:

⁹¹TBMM Tutanak Dergisi, 15 Mayıs 1928.

⁹²Baldur von Schirach’nın Türkiye’ye gelişi önemli bir yankı uyandırmıştır. İran’dan Halep’e oradan Türkiye’ye gelen Alman Gençlik Teşkilatı Reisi önce Ankara’ya gelir ardından da İstanbul’a geçer. İstanbul’dan da Bükreş’e gitmek üzere Yeşilköy Havaalanından uçakla ayrılır. Cumhuriyet Gazetesi, 8-9-10-11 Aralık 1937.

⁹³Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Divan Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 229.

“... insanoğlunun mutlaka bir kuvvete inanması ve sıkı bağlarla bir şeye bağlanması tarihi bir zaruret olduğuna göre, köhne bir müessesenin meşuk itikatlarına mukabil, milli bir iman, herhalde gençlere daha kuvvetli, daha müspet bir rehber olurdu... Spor istiğrakin en yükseğini hissettiren bir tarikattır.”⁹⁴

CHP'nin altı okuyla işlenmiş üniformalarla gençler Atletizm Bayramında.

Bu dönemde Milli Türk Talebe Birliği'nin de (MTTB) devlet-gençlik ilişkilerinde önemli bir yeri vardır. Cumhuriyet döneminde özellikle 1924-1938 yılları arası, gençlik açısından oldukça hareketli geçmiştir denebilir. Bu dönemde öne çıkan olaylardan biri Bulgaristan'da bazı Bulgarların Razgrad şehrindeki Osmanlı mezarlarını tahrip etmeleri üzerine çıkan olaylardır. Bu olaylar üzerine MTTB 17 Nisan 1933'te bir protesto gösterisi düzenlemiş ve büyüyen olaylar sonucunda birçok genç gözaltına alınmıştır.⁹⁵ MTTB'nin bu anlamda üniversite gençliği ile birlikte direnç gösterdiği konulardan biri de Vagon Li olayıdır. 23 Şubat 1933 tarihinde

⁹⁴**Spor Postası**, 1936, (Aktaran) G. İnanç, “Bir Memleket Davası: Beden Terbiyesi”, **Toplumsal Tarih**, C. 3, Sayı 14, Şubat 1995, s. 59-63.

⁹⁵Bu olaylar esnasında MTTB'nin başkanı daha sonra DP döneminde Milli Eğitim Bakanlığı yapmış olan Tevfik İleri'dir. Tevfik İleri'nin oğlu Ayhan İleri babasından aktardığı hatıralarında konudan bahseder ve dönemin Dışişleri Bakanının İnönü'ye “efendim bu gençleri asalım ki Bulgar dostlarımız bizim onlara olan samimiyetimi anlasınlar” dediğini, bunun üzerine İnönü'nün de Bakana tepki göstererek, “Yüzü bize dönük olan geçlerin bizden yüz çevirmesini mi istiyorsun?” dediğini aktarır. Bkz. S. Yalsızuçanlar, **Vefa Apartmanı**, Timaş Yayınlar, İstanbul 2011.

meydana gelen bu hadise bir memurun Türkçe konuştuğu için Vagon Li şirketi müdürü tarafından işten çıkarılması üzerine başlamıştır. Basının ve gençlerin aşırı tepkisiyle karşılanan bu hadise birçok gösteriye sebep olmuştur. Gençlerin bu olaylar neticesinde “Dil Mücadele Cemiyeti”adında bir teşkilat kurdukları dönemin süreli yayınlarında görülmektedir.⁹⁶

II. Meşrutiyet döneminde gençliğin tarih ve siyaset sahnesindeki görünürlüğünün artması süreci II. Dünya Savaşı arifesinde belirgin bir şekilde yavaşlamıştır. II. Dünya Savaşı yıllarında özellikle izci teşkilatlarının, askeri yapılanma görünümünden uzak durmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.⁹⁷Bu tutumun sebebi, içinde bulunulan dönemin algılarıdır. İkinci Büyük Savaşın bıraktığı yoksulluk onu çağrıştıran her şeye karşı bir tepki duymayı da beraberinde getirmiş olmalıdır.

Ayrıca CHP, kırklı yılların sonuna gelindiğinde çeşitli zorlukları aşmanın bir diğer yolunu dini unsurları yeniden devreye sokmakta bulmuş hatta bu konuda çeşitli adımlar atmıştır. Bu anlamda 1946'da CHP Meclis Grubu, din tedrisatı sorununu incelemek üzere bir komisyon kurmuş ve bu komisyonun çalışmaları sonucunda, "Muasır Milletlerde dahi olduğu gibi ilkökul öğrencilerine ihtiyari olarak din dersleri verilmesinin laikliğe münafı olmadığı" kanaatine varılmıştır. Komisyon raporunda tespit edilen esaslar yürürlüğe konmuş ve Milli Eğitim Bakanlığının 1 Şubat 1949 tarihli ve 70-5426 sayılı özel genelgesi ile ihtiyari din dersleri rejiminin esasları tespit edilmiştir.⁹⁸

CHP'nin dini önceleyen en önemli politikalarından biri de 1949'da medrese kökenli bir profesör olan Şemseddin Günaltay'ın Başbakanlığa getirilmesidir. Bu durum CHP'nin, din karşısındaki tavizkar tutumunu ve seçmene yönelik bir jestini gösterir. Fakat bütün bunlar iktidarı elinde tutması adına yeterli olmamıştır. Tüm bu yaklaşımlar dindar kesim için “Bu Allahsız Parti gitmeli” anlayışını etkileyememiştir. Zaten 1946 ile 1950 yılları arasında kurulan 24 partinin çoğunun

⁹⁶Cumhuriyet Gazetesi, 24 Şubat 1933.; Milliyet Gazetesi, 26 Şubat 1933.; Vakit Gazetesi, 27 Şubat 1933.

⁹⁷R. Bediz, **İzcilik ve İzci Kampları**, İstanbul Pedagoji Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1955, s. 9.

⁹⁸Ş. Mardin, **a. g. e.**, s. 14

dini hassasiyetlere önem veren anlayışlar sergilemesi toplumun eğilimlerinin hangi yönde olacağını ipucunu vermesi açısından oldukça önemlidir.⁹⁹

⁹⁹H. B. Kaçmazoğlu, **Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmaları**, Birey Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 31.

II. BÖLÜM

ÇOK PARTİLİ DÖNEME GEÇİŞ SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE GENÇLİK VE SİYASET (1946-1950)

Çok partili hayata geçiş süreci Türkiye'nin iç dinamikleri kadar, belki ondan da fazla dünya siyasetindeki gelişmelerin paralelinde ortaya çıkmıştır. Liberal Batı demokrasilerinin Sovyet desteğiyle de olsa totaliter milliyetçi Nazi Almanya'sı ve Faşist İtalya karşısındaki zaferi, savaş yılları boyunca tarafsızlığını muhafaza eden Türkiye Cumhuriyetinin savaş sonrası dönemde dünya siyasetindeki yerini almak üzere demokrasi bloğuna yaklaşması sonucunu getirmiştir. Bu dönemde önce Türkiye'de gençlik siyaset ilişkisi karşıt ideolojiler arası gerilimi yansıtmış, ırkçılık-Turancılık olayları gibi gelişmeler yaşanmıştır. Demokrasi bloğunun kesin zaferiyle rejimin çok partili demokrasi tercihi yapmak zorunda kalması Türk siyasetini olduğu kadar, daha özelde gençlik siyaset ilişkilerini de dönüştürmüştür. Gençlerin eğitimi, ideolojik bilinçlendirilmesi ve siyaseten mobilize edilmesi esaslarına dayanan eski gençlik siyasalarının yerini daha liberal gençlik siyasaları ve politik gençlik örgütlenmeleri almıştır. II. Dünya Savaşı sırasında alevlenen milliyetçilik cereyanının tesiriyle siyasi arenada boy gösteren gençlik, savaş sonrası dönemde çok partili düzene geçişle birlikte, gençlerin siyasal hayata katılım imkânlarının da çeşitlendiğini görmek mümkündür.

Özellikle 1947 sonrasında gençlerin siyasal zemindeki itirazlarına şahit olunabilmektedir. Solcu hocalara ve sol zeminde neşriyat yapan gazetelere karşı girişilen hareketler kendisini Atatürk'e bağlılık zemininde göstermiş ve bu meyanda önemli protestolar yaşanmıştır. Bu protestoların önemli nedenlerinden birde **Büyük Doğu** dergisinde yayınlanan Atatürk aleyhtarı neşriyattır.¹⁰⁰ Gençler bu dönemde Atatürk'e olan bağlılıklarını her zeminde ifade etmeye çalışmışlardır. Hatta üniversite gençliği o zamanlar yaz tatili dönemlerinde yapmak durumunda oldukları iki aylık askerlik hizmetinin bir ayını Anıtkabir'de çalışarak yerine getirmek istemişlerdir. Ata'nın son istirahat gahında gençlerinde emeğinin bulunması

¹⁰⁰Cumhuriyet Gazetesi, 9 Kasım 1947.

gerekliliğini ifade etmişlerdir.¹⁰¹ Gençlerin protestolarına karşı iktidarın temkinli davrandığı söylenebilir. Bu temkin gençler nezdinde bir yasak olarak algılanmıştır. Gençler, protestolarına izin verilmemesine rağmen bir temsilciyle Ulus Meydanı'na çıkarak sol neşriyat yapan Sabahattin Ali'nin çıkardığı **Markopaşave 24 Saat** isimli gazeteleri yakmışlardır.¹⁰²

Hatta yaşanan bu sol karşıtlığından Milli Eğitim eski bakanlarından Hasan Âli Yücel de nasibini almış ve solcu hocaları solcu gençleri korumakla suçlanmıştır. Bu suçlamalar ve hakaretler eski bakan Yücel tarafından mahkemeye taşınmıştır.¹⁰³

Dönemin komünizm karşıtlığının aslında konjonktürel olduğu bir menfaat zemininde, ABD ile işbirliği sürecinde ortaya çıktığı çok açıktır. Bu Zaman diliminde Türkiye'de Rusya karşıtlığı ve yükselen ABD sempatisini o dönemde çıkan yayınlardan da görmek mümkündür. Amerika'ya nasıl gidileceğini anlatan kılavuz kitapların yayını bu açıdan dikkate değerdir. Bunun yanında yine ABD'den Türkiye'ye konferanslar için gelen bilim adamları da yine bu politikanın bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. "Ruslarla anlaşmak, antlaşmayla olmaz" diyen Amerikalı Profesör Briggs bunlardan biridir.¹⁰⁴ Yetişkinler arasında bu Amerika sempatisi ve Komünizm düşmanlığı gençler arasında da mâkes bulmuştur. Gençler, Kemalizm için bir tehdit olarak gördükleri irtica ve Komünizmle mücadele için Ata'nın huzurunda ant içmişlerdir.¹⁰⁵

Dönemin öne çıkan bir diğer yönü de ekonomik sıkıntılar ve işsizliktir. ABD ile girişilen yeni politik seyrin de en önemli yanını bu yoksulluk ve işsizlik oluşturmaktadır. Gençlerin bu konuya da duyarsız kalmadıkları görülmektedir. İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği'nin bir çalışmasıyla gençler halkı bilgilendirmek için tatilde Anadolu'nun geri kalmış bölgelerine davet edilmişlerdir.¹⁰⁶ Gençler arasında çok daha yaygın olan hatta üniversite mezunu gençlerin dahi maruz kaldığı

¹⁰¹Cumhuriyet Gazetesi, 9 Haziran 1947.

¹⁰²Cumhuriyet Gazetesi, 7 Mart 1947.

¹⁰³Cumhuriyet Gazetesi, 8 Mayıs 1947.

¹⁰⁴Cumhuriyet Gazetesi, 11 Nisan 1947.

¹⁰⁵Cumhuriyet Gazetesi, 22 Haziran 1947.

¹⁰⁶Cumhuriyet Gazetesi, 22 Ocak 1949.

işsizlik problemine ilişkin haberler ve geliştirilen projeler zaman zaman dönem basınına yansımıştır.¹⁰⁷

Cumhuriyet Gazetesi'nde 1947'de yer alan ve ABD'nin yükselen değerini gösteren bir kitap reklamı.

2. 1. Irkçılık-Turancılık Olayları

Milliyetçilik bir 19. yüzyıl olgusudur. Dünyadaki son imparatorlukların dağılma süreciyle birlikte artarak devam eden bu olgu Osmanlı'yı da etkilemiştir. Modern devletlikle ulus devlet olma arasında kurulan bu birebir ilişkisinde dünyada yaşanan milliyetçilik akımlarının güçlenmesinde önemli bir tesir payı mevcuttur. Osmanlı da İmparatorluğu kaybetme korkusuyla önce Osmanlıcılık ve İslamcılık siyasetini izlemeye çalışmıştır. Fakat İTC tarafından izlenen bu politikanın başarısızlığının bir anlamda somut neticesi gibi görülen Balkan Savaşları yenilgisiyle bu strateji terkedilerek sadece Türklere dönük yeni bir milliyetçilik anlayışı benimsenmiş, resmi bir siyaset biçimi haline gelmiştir. Türk Milliyetçiliği temelli bu yeni siyasanın lokomotifi konumunda olan çeşitli cemiyetlere ait yayın organları ve bu yayın organlarında fikirler serdeden milliyetçi aydınlar vardır. Türk Ocağı'nın yayın organı olan **Türk Yurdu Dergisi**, dağılmakta olan bir imparatorluktaki Türkleri bir arada tutmak adına ciddi yayınlar yapmıştır. Ziya Gökalp, Ömer

¹⁰⁷Cumhuriyet Gazetesi, 29 Kasım 1948.

Seyfettin, Yusuf Akçura gibi isimler de çeşitli yayın organlarında neşrettikleri yazılarla kendisini Türk olarak hissedenden herkesi birlik olaya davet etmişler ve bu anlayışın topluma yayılmasında önyak olmuşlardır. Bu dönemde öne çıkan milliyetçilik cereyanının içinde İredantist bir damar olduğu da ifade edilebilir. Fakat Z. Gökalp başta olmak üzere bu dönemde Türklüğü savunanlar ırk temelli bir siyaset derdinde değillerdir. Hatta İTC dahi bir cemiyet olarak Balkan savaşlarına kadar Türklüğü öne çıkarmayan bir siyaset izlemiştir. Bu dönemin Türkçülük anlayışı İTC'nin Osmanlıdaki diğer etnik yapılardan (Ermeni, Rum) üyeleri hatta mebusları vardır. Milliyetçilik Osmanlı'nın dağılmasıyla birlikte Türkleri bir arada tutan bir araç olmuş, hatta yeni Türkiye'nin de sarıldığı birleştirici unsur olmuştur. Osmanlıdaki Türkçülük, Cumhuriyetinde belli bir dönemine tesir eden yanı sıra çok farklıdır. Dış endişelerden kaynaklanır ve onlara karşı yekvücut olmayı gerektirir. Oysa 1940'lı yıllarda ortaya çıkan ırkçılık anlayışı, kendi içindekileri de hedef alan ve can yakan ırkçı bir milliyetçiliktir.¹⁰⁸

Mevcut anlayışın İnönü döneminde de korunmaya çalışıldığını ifade edebiliriz. Şükrü Şaraçoğlu Başbakanlığa getirilmesinden hemen sonra, 5 Ağustos 1942'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada:

“Biz Türk'üz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve en az o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz ve her zaman bu yönde çalışacağız.”¹⁰⁹

Şeklindeki ifadeleriyle bu kanaati doğrular bir anlayışı ortaya koymaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı esnasında Sovyetler Birliği'ni çökertmek isteyen Nazi Almanya'sı, bunun için Dışişleri Bakanlığı bünyesinde “Turancılık Masası” kurmuştur. Fakat Almanya'nın bu hareketi, Türklerin gönlünü kazanarak Kafkasları ele geçirme hesapları olarak yorumlanmıştır. Almanlar bu çalışmalarını yürütürken geçmişten gelen bağlarını devre dışı bırakmayarak, Turancı akımın önemli ismi Enver Paşa'nın kardeşi, Nuri Killigil'i aracı yapmışlardır. Alpay Kabacalı'nın iddialarına göre Almanya, Türkiye'deki ırkçı hareketlenmelere önemli destekler vermiştir. Öyle ki; bu görüşlerin yayılması için Türkiye'de çıkarılan dergilerin ve

¹⁰⁸ O. Ertekin, *Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları*, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, C. 4, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s. 345-361.

¹⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 5 Ağustos 1942.

mecmuaların giderlerinin Alman Hükümeti tarafından finanse edildiğini dahi ifade etmektedir. Bu gelişmelerden cesaret alan ve “Turancılık” idealini yeniden canlandırmayı düşünen kişiler, 1944 yılından itibaren harekete geçmişlerdir.

Bu dönemde bazı solcu isimler “vatan hainliği” ile suçlanmış ve bu suçlamalar ırkçı hareketlenmeleri artırmıştır. Bu anlamda vatan hainliği suçlamalarını kabul etmeyen Sabahattin Ali’nin, Nihal Atsız aleyhine açtığı dava ve sonrasında yaşanan olayları örnek gösterebiliriz. **Cumhuriyet Gazetesi** Turancuların yakalanması haberini “Şehrimizde meydana çıkarılan gizli bir cemiyet” başlığıyla vermiştir. Bu örgütün kendi aralarındaki iletişimini ise “şifre” yöntemiyle sağladığı belirtilmiştir.¹¹⁰ Aralarında daha sonra Milliyetçi siyasetin önemli figürlerinden biri olan Alparslan Türkeş’in de bulunduğu toplam 23 kişi bu İrkçılık-Turancılık davasında yargılanmış, gençlerin de yer aldığı gösteriler davanın sona erdiği 9 Mayıs 1944’e kadar sürmüştür. Yargılananlar hepsi 26 Ekim 1945’te beraat etmişlerdir.¹¹¹

Yaşanan gelişmeler, dönemin Cumhurbaşkanı İnönü’yü dahi açıklama yapmak zorunda bıraktırmıştır. Sokaklara taşan olaylar sebebiyle İnönü, 19 Mayıs 1944, Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı konuşmasını bu olaylara ayırmıştır. İnönü konuşmasında Turancuları kastederek şunları söyler:

“Türk milliyetçisiyiz, fakat memleketimizde ırkçılık prensibinin düşmanıyız. Memleketimizde politika garezleri için uydurulan ırkçılık önderlerinin çok acı faciaları hatıralarımızda canlıdır. 1912 senelerinde Rumeli’de tutunmak için tırnaklarıyla kayalara yapışarak son gayretlerini sarf eden Türk erlerine Arnavut Priştineli Hasan ve Derviş Hima ile beraber arkadan hücum tertipleyenlerin, Türk ırkçı politikacısı olduğu, büyük Millet Meclisi’nce ispat olunmuştur. ‘Politika icabı’ diye tefsir etmekte en ufak bir güçlük çekmeyen bu adamlar, sözlerine inanıp daha büyük bir felakete uğradığımız zaman gene ‘Politika icabıdır’ diyerek yeni bir fesat prensibi yaratmaktan geri kalmayacaklardır.”¹¹²

Gençleri etkileyeceği düşünülen İrkçı-Turancı olaylar Maarif Vekâletini de harekete geçirmiş ve İnönü’nün yapmış olduğu bu konuşma, yayınlanan bir tamimle bütün okullarda okutulmuştur. Hatta okullardan nasıl bir mücadele yolu izleyecekleri

¹¹⁰**Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Mayıs 1944.

¹¹¹**Cumhuriyet Gazetesi**, 1 Nisan 1947.; C. Koçak, **Türkiye’de Milli Şef Dönemi 1938-1945**, Yurt Yayınevi, İstanbul 1986, s. 301.

¹¹²**Ulus Gazetesi**, 20 Mayıs 1944.; C. Koçak, **a. g. e.**, s. 299-300.; **Cumhuriyet Gazetesi**, 20 Mayıs 1944.

konusunda raporlar istenmiştir.¹¹³ Irkçı tartışmalar, çok partili yaşamı temsil eden ve ilk demokratik değer taşıyan 1950 seçimleri sonrasında da devam ettiği görülmektedir. DP Milletvekili Hamit Şevket İnce, Mecliste yaptığı konuşmada, dönemin içerisinde bulunduğu tartışma zeminini şu sözlerle ifade etmeye çalışmıştır.

“Muhterem arkadaşlar, cidden hayatî bir mevzu üzerinde bütün dikkatimizle ayakta durmaktayız. Birçok mevzulara hayatidir der geçer gideriz. Adeta bu tâbir belki kalıplaşmıştır. Canlı manasıyla arz ediyorum çok hayatî ve vatanî bir mevzu üzerindeyiz. Komünizm nedir, irtica nedir, Bolşevizm nedir, Hilâfetçilik nedir? Ve bütün bunlar memlekete ne zararlar getirebilir? Bunlar nereden kopup gelmiştir ve Türkiye'nin sinesinde nasıl bir teşekkül yaratmıştır? Türkiye bunun üzerinde dikkat ve isabetle durmak mecburiyetindedir.”¹¹⁴

Görüldüğü üzere ırk temelli tartışmalar Osmanlı'dan Cumhuriyete hep var olagelmiştir. Fakat Cumhuriyet döneminde ırkçılığın sadece Anadolu Türklüğü ile sınırlandırıldığını ifade etmek gerekir. Özellikle Tek-Parti anlayışında hem İslamcılık hem de Turancılık reddedilmiştir. Bunu Atatürk'ün Eskişehir'de 1923'yaptığı konuşmasından anlamak mümkündür. Gençler ise bu tartışmalarda, her zaman daha kolay harekete geçirilebilecek bir kitle olarak görülmüştür.

2. 2. Çok Partili Sisteme Geçiş Sürecinde Kurulan Gençlik Teşkilatları

4 Şubat 1945'ten sonra Türkiye demokrasi adına çok farklı bir döneme girmiştir. Belirtilen tarihte gerçekleştirilen Yalta Konferansı'nda Türkiye'nin de kabul ettiği ve kendi vatandaşlarına sunduğu 4 yeni hürriyet vardır. Bu çerçevede Cemiyetler Kanunu'ndaki “sınıf esasına dayalı dernek kurma yasağı” kaldırılmıştır. Bu yasağın kaldırılmasıyla birlikte gelen özgürlükler şunlardır:

- “a) Sınıfların Örgütlenme Özgürlüğü
- b) Parti Kurma Özgürlüğü
- c) Vicdan Özgürlüğü
- d) Basın Özgürlüğü...”

Bu yasakların kaldırılmasıyla birlikte gerek siyasal, gerekse sosyal alanda çok çeşitli toplumsal organizasyonlar ortaya çıkmıştır. Demokratikleşme süreciyle

¹¹³C. Koçak, a. g. e., s. 300.

¹¹⁴TBMM Tutanak Dergisi, 16. 11. 1951.

birlikte kurulan bu yeni organizasyonlar, 1950 sonrasında Türk siyasal yaşamında son derece önemli roller üstlenecektir. Yaklaşık 10 yıl boyunca iktidarda kalacak olan DP de, bu yeni süreç çerçevesinde kurulmuştur. Demokratikleşme süreci yeni siyasi parti ve derneklerin faaliyete geçmesiyle devam etmiştir.

2. 2. 1. Sağcı Gençlik Teşkilatları

Çok partili sistemle birlikte, sivil toplumun gelişmesi ve çok sayıda derneklerin kurulması söz konusu olmuştur. Bu dönemde kurulan gençlik dernekleri, siyasal yelpazedeki konumlandıkları yerlerine bakılarak, kabaca sağcı ve solcu gençlik teşkilatları olarak tasnif edilebilir.

Çok partili sisteme geçiş süreciyle birlikte kurulan ilk sağcı eğilime sahip dernek 1946'da kurulan "Türk Kültür Ocağı"dır. Kabacalı, Derneğin çalışma esaslarını ve kuruluş amacını şöyle aktarmıştır;

"Türk milliyetçiliğini işlemek ve yaymak, Türk tarih şuuruna dayanan Kültür Birliği ve hürriyet fikirlerini işlemek ve kökleştirmek; Türkler arasında toplumsal dayanışma fikirlerini yaymak; Türk ahlak, adap ve geleneklerine uygun yaşamayı ve milli mukaddesata (kutsal şeylere) saygıyı telkin etmek; Türk kültürüne yapılan saldırılarla ve milliyetçiliğe aykırı fikirlerle fikir yoluyla mücadele etmek; milliyetçiler arasındaki bağları güçlendirmek; gençliğin kültür ve ahlak bakımından memleket ve dünya meselelerine aşinalık yönünden örnek Türk milliyetçileri halinde yetişmesine çalışmak"¹¹⁵

Benzer amaçlar çerçevesinde, 3 Eylül 1946'da kurulan bir diğer sağcı dernek ise "Türk Kültür Çalışmaları Derneği"dir. Bu derneğin en önemli destekçilerinden biri Enver Paşanın kardeşi Nuri Killigil'dir. Bu ismin İrkçı-Turancı olayları temsiliyette önemli bir figür olduğu bilinmektedir. Derneğin dikkat çeken en önemli faaliyetlerinden biri "Ergenekon Bayramı" adıyla yapılan kutlamadır.

Derneğin kurucularının neredeyse tamamının öğrencilerden oluşması ise ilgilendiğimiz konu açısından dikkat çekicidir. Bu genç kurucular şunlardır; Behram Atamer (Hukuk), Kemal Şahin (Tıp Öğrencisi), Ahmet Mirkelamoğlu (İktisat Öğrencisi), Ali Gür (Teğmen), Celal Sungur (Tıp Öğrencisi), Ömer Tekinoğlu (İktisat Öğrencisi), Ziya Işıldak (Öğretmen), Osman Nedim Tuna (Edebiyat Öğrencisi), İlhan Darendelioğlu (Edebiyat Öğrencisi), Müfit Adil Çulcuoğlu (Hukuk

¹¹⁵A. Kabacalı, a.g.e., s. 108.

Öğrencisi), Kemal Göksel (Hukuk Öğrencisi), Rıza Serhatoğlu (İktisat Öğrencisi), Necati Balaşoğlu (Hukuk Öğrencisi), Doğan Can (Tıp Öğrencisi), Fethi Gemuhluoğlu (Hukuk Öğrencisi), Namık Tekin Turan (İktisat Öğrencisi) ve K. Abbas Altuntaş (Edebiyat Öğrencisi).

1947 yılında kurulan ve eylemleriyle daha sert bir tutum takınan, ayrıca çıkardıkları dergiyle de fikirlerini yaymaya çalışan bir diğer gençlik organizasyonu “Türk Gençlik Teşkilatı”dır.

Tüm bu dernekler daha sonra kurulan, “Genç Türkler Cemiyeti” ve “Kayseri Türk Kültür Birliği”nde yanlarına alarak 1950’de, “Milliyetçiler Federasyonu”nu kurmuşlardır. Federasyonu kuran dernekler ilk genel kurulda kendilerini feshederek “Türk Milliyetçiler Derneği” adı altında birleşme kararı almışlardır.

2. 2. 2. Solcu Gençlik Teşkilatları

Solun dışlandığı ve hedef seçildiği II. Dünya Savaşı yıllarında Solcu gençler, olayları kışkırtmakla suçladıkları Turancı Gençlere karşı, Türk Talebe Birliği’ni seyirci kalmakla suçlamışlardır; “Türk Talebe Birliği faşistlerin taşkınlıklarına seyirci kalmış ve kendisine düşen önemli vazifeleri başaramamıştır.”İfadeleriyle bu kızgınlıklarını dile getirmişler ve bunun üzerine harekete geçerek yeni bir örgüt kurma yolunu seçmişlerdir. Kurulan birliğin adı “İlerici Gençlik Birliği”dir. Bu birlik, İrkçı-Turancı hareketlere karşı alacakları tavrı, amaç ve hedeflerini şu şekilde açıklamıştır:

“İnkılap öncesi Türkiye’inde, o devrin çapraşık siyasi muhitinde türemiş ve zararları acı tecrübelerle öğrenilmiş Turancılık ve İslamcılık gibi cereyanları Osmanlı İmparatorluğunun diğer kalıntıları gibi bertaraf ederek yerine Kemalizm’in mukaddes umdelerinden biri olan Türk milliyetçiliğini koyduk.

Nazi ajanları yurdumuzda da bir beşinci kol kurmak maksadı ile başarılı teşebbüslerde bulunmuşlardır. Alçakça faaliyetini gizleyebilmesi ve milleti, bilhassa gençliği iğfal edebilmesi için maske kullanması icab ediyordu: İşte bu maske ırkçılık, Turancılıktır.”¹¹⁶

Yeni kurulan bu sol birlik, üniversite gençliğini örgütlemek ve onların haklarını savunmak üzere kurulmuştur. Türk siyasal hayatının ABD yanlısı olmaya

¹¹⁶M. Taylak, a.g.e., s. 171–172.

başlaması ile Rusya'ya karşı alınan tavır sonrasında sol eğilimli gençlerin kendilerine yeni bir yol arayışı olarak ta yorumlanabilir. ¹¹⁷

İfade etmeye çalıştığımız gayeler etrafında birleşen solcu gençlerin kurduğu bu birlik dönemin siyasi ortamında yaşama şansı bulamamıştır. Türk Siyasi Tarihi'nde önemli bir yere sahip olan "Milli Demokratik Devrim Tezi"nin teorisyeni olan Mihri Belli'nin liderliğini yaptığı "İlerici Gençlik Birliği" 1944 yılında kurulmuş, fakat kısa bir süre sonra gizli emellerle siyasal çalışmalar yaptıkları gerekçesiyle, birlik üyesi gençlerin büyük bir kısmı tutuklanmış ve İlerici Gençlik Birliği'nin faaliyetleri de yasaklanmıştır.

Solcu gençlik yapılanmaları dönemin siyasi atmosferinde çok fazla takipte tutulmalarına, siyasi baskılara rağmen devam etmiştir. Hatta ilk solcu dernek olan ve 1944 yılında kurulan İlerici Gençlik Birliği'in kapatılması da, solcu gençlerin yeni yapılanma arayışlarını kesememiştir. Bu anlamda 1946'da yeniden örgütlenmeye başlayan solcu gençler, çeşitli yeni örgütlü yapılanmalara gitmişlerdir. Bazılarına değinmekte fayda vardır.

Bu solcu gençlik yapılanmalarının ilki "Türkiye Gençler Derneği"dir. 1946 yılında Ankara'da kurulan derneğin kurucuları şunlardır; Şevki Akşit, Behram Karaküçük, Orhan Çutay, Nabi Dinçer, Melahat Türksal, Celal Araz ve Mümtaz Göktürk. Daha çok sosyal içerikli çalışmalarıyla ön plana çıkan Türkiye Gençler Derneği, köylülük çalışmaları ve fakir ailelere sağlık yardımı gibi konularla ilgilenmişlerdir. Derneği'nin birçok üyesi bu dönemde faaliyetlerini gizlice yürüten TKP'ye üyeydi. Bu sebepten dolayı birçok yöneticisi "Komünizm propagandası yapmak" gerekçesiyle yargılanmıştır. Dernek binasının 1947'de üniversiteli öğrencilerce bir gösteri esnasında tahrip edildiği ve Rusya büyükelçiliğine bağlı kişilerinde bu binanın önünden geçerken dikkatle binaya baktıkları dönemin Ankara Valisi tarafından İçişleri bakanlığına rapor edilmiştir. Hatta aynı raporda üniversite rektörünün gençlere dönük ifadeleri komünizm aleyhtarlığının derecesini göstermesi bakımından oldukça dikkat çekicidir. Rektör, gençlerin komünizm nefretinin içten gelen yüksek bir arzu olduğunu ve bunu kendilerinin önleyemeyeceğini

¹¹⁷B. Ertem, "Türkiye-ABD İlişkilerinde Turuman Doktrini ve Marshall Plan", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 12 Sayı 21, Haziran 2009, s. 377-397.

vurgulamıştır. Bunun üzerine asker ve polis önlem almak durumunda kalmıştır.¹¹⁸Belgeden anlayabildiğimiz bir noktada hükümet aleyhinde söz söyleyen gençler hakkında tahkikat yapıldığı ve yargılandıklarıdır.

Solcu dernekler içerisinde faaliyetlerini çeşitli komünizm aleyhtarlığı sebepleriyle devam ettiremeyenler vardır. Onlardan biri de “Türkiye Gençler Derneği”dir. 1949 yılında kendisini feshetmiştir. İstanbul “Yüksek Tahsil Gençlik Derneği” ise daha sonra, 1946 yılında kurulan “İstanbul Üniversite ve Yüksekokullar Öğrenciler Birliği”nin¹¹⁹ adıyla kurulmuştur. Bu Dernek, Adil Giray, Zekai Karakaş, Vahidettin Barut, Bahattin Uğurçok, Kagam İşkol, İlhan Başaran ve Cemal Güner tarafından, ırkçı ve faşistlere karşı faaliyetler yürütmek üzere kurulmuştur. Bu dernek o dönemde kendi yayın organlarını kullanarak, “ilahiyatın bir bilim olmadığını” iddia etmiştir. Bunun yanında Nazım Hikmet’in affı için imza toplama ve üniversite öğrencilerinden harç alınmaması gibi konuları protestolarında öne çıkmışlardır. Daha sonra yine bu derneğin üyeleri de TKP üyesi olmakla suçlanmış ve 1952 yılında faaliyetlerine son verilmiştir.

2. 2. 3. Öğrenci Teşkilatları: MTTB ve TMTF Örneği

Türkiye’de 1946 sonrasında esen demokrasi rüzgârı gençleri de tesiri altına almıştır. Bu anlamda birçok “sağcı” ve “solcu” gençlik teşkilatı kurulmuştur, Bunların bir kısmı daha önce çeşitli sebeplerle kapatılan derneklerin devamı niteliğindedir. Bazıları da birbirine yakın görüşlerde olana fakat küçükte olsa farklı olduklarına inandıkları anlayışlarını ifade eden derneklerdir. Mesela, TMTF (Türkiye Milli Talebe Federasyonu) ve MTTB (Milli Türk Talebe Birliği)¹²⁰ yakın görüşlerde olan hatta zaman zaman birleşme¹²¹ konusunda adımlar atan fakat bunu tam anlamıyla başaramayan farklı iki yapılanmadır.

Bunun yanında Milli Türk Talebe Birliği’nin 1916’da başlayan faaliyetleri zaman zaman kesintilere uğramıştır. 1936 yılında izinsiz gösteri yapması nedeniyle

¹¹⁸BCA, Fon No: 030-01, Kutu No: 65, Dosya No: 407, Sıra No:14.

¹¹⁹Bkz. N. Sargın-Ş. Ormanlar-İ. Berktaş, **İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği 1946-1951**, Baba Basımevi, İstanbul 1997.

¹²⁰Bkz. M. Ç. Okutan, **Bozkurt’tan Kur’an’a Millî Türk Talebe Birliği (MTTB)**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004.

¹²¹**Zafer Gazetesi**, 27 Aralık 1953.

kapatılmasından sonra, 15 Aralık 1946'da yeniden kurulduğunu görüyoruz. Kurucuları, Edebiyat Derneği Başkanı Reha Köseoğlu, Hukuk Derneği Başkanı Tahsin Atakan ve Tıp Derneği Başkanı Reha İslam'dır. Önce "Türk Talebe Birliği" adıyla kurulan Dernek daha sonra 1947 yılında çıkarılan Bakanlar Kurulu kararıyla isminin önüne "Milli" sözcüğü eklenmiş ve ismi "Milli Türk Talebe Birliği" olarak değiştirilmiştir. Dernek, Türk "Milli" bilincini geliştirmek ve gençlik arasında kökleştirmek, buna aykırı fikirlerle mücadele etmek amacıyla yola çıkmıştır. Bu kararın alınmasında dönemin siyasi konjonktürünün de tesiri olduğu düşünülebilir. Türk Dış Politikasının, Rusya ile düştüğü ayrılık sonrasında, sol eğilimlerin bir tehlike olarak algılanması buna sebep olarak zikredilebilir. Hatta MTTB'li öğrenciler DP iktidarının ilk günlerinde Devlet büyüklerine yaptıkları ziyaretlerini ifade ederken şunları aktarıyorlardı:

"Gençlerin Komünizm karşısında gösterdikleri hassasiyet tüm mesul makamlar tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır."¹²²

Dönemin adeta milli meselesi haline gelen Komünizmle mücadele konusunda MTTB'yi tıpkı Tek-Parti döneminde olduğu gibi¹²³ DP döneminde de iktidarı desteklerken görüyoruz. Örneğin MTTB, Komünizm karşı olan duruşunu göstermek için Başbakan Adnan Menderes'e de bir telgraf çekmiş ve Komünistlere verilen idam cezalarını desteklediğini ifade etmiştir.¹²⁴ Bunun yanında MTTB'nin iktidara yakınlığını gösteren bir başka belgede, Genel Başkan Vekillerinden Süleyman Bek Karayazılı, aynı zamanda Genel Başkanı olduğu Edebiyat Fakültesi Talebe Derneği tarafından DP milletvekilliğine teklif edilmesidir. Karayazılı'nın, gençler arasında büyük bir sempati toplamış olduğu gerekçe gösterilerek bu teklif yapılmış ve mektupta derneğin DP'ye bağlılık bildirimi de vurgulanmıştır.¹²⁵

MTTB'nin, CHP Gençlik Kolları ile 1950'li yıllarda bir yakınlaşmasından söz edilmektedir. Bunun sebebi, CHP Gençlik Kollarının ilk Genel Başkanı olan Suphi Baykam'ın MTTB'de yetişmiş olmasıdır. Daha sonraki dönemler farklı bir gelişme daha yaşanmış, MTTB ve TMTF görüş ayrılığına düşmüş ve MTTB sol bir

¹²²Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1950.

¹²³Cumhuriyet Gazetesi, 25 Aralık 1947.

¹²⁴Milliyet Gazetesi, 6 Aralık 1951.

¹²⁵BCA, Fon No: 30-10, Kutu No: 19, Doya No: 111, Sıra No: 24.

eğilim göstermeye başlamıştır. Bu durum da 50'li yılların ikinci yarısında tam tersine dönecek, hatta MTTB amacını Komünizm ve İrticayla mücadele olarak belirleyecektir.¹²⁶ Aynı beyannamede “TMTF ile dostça geçinmek şiarımız olmuştur.” denilmektedir. Her iki gençlik teşkilatı da aslında oluşan fikir ayrılıklarına rağmen karşılıklı saygıyı korumaya çalışmıştır denebilir. Türkiye Milli Talebe Federasyonu ise 1949 yılında, İTÜ Öğrenci Birliği Başkanı Mükerrerem Taşçıoğlu ve Recai Kutan önderliğinde, İstanbul ve İzmir'deki talebe cemiyetlerinin bir araya getirilmesiyle yeniden oluşturulmuştur.

2.2.4. DP Tüzüklerine ve DP Önderlerine Göre Gençlik

DP'nin kuruluşundan itibaren gençleri politik bir inşaya tabi tutmak istemediği, kanunlara uyan ve iyi eğitilmiş olmalarını önceleyen bir görüşü savunduğu ifade edilebilir. Bunu, DP'nin henüz iktidara gelmeden önceki dönemde tüzüklerinde ve önde gelen isimlerinin beyanlarında bulmak mümkündür. DP'nin bu yaklaşımını, 1946 yılında kabul edilen Tüzüğünden şöyle anlıyoruz:

“Kanunî vazifelerini yerine getiren her ferde iyi bir yurddaş gözüyle bakarız. Bu ana görüşlerin tatbikatta da yer bulmasına dikkatle çalışacağız Eğitim ve öğretim müesseselerimizi böyle bir milliyetçilik idealinin tahakkukunda vazifeli saymaktayız.”¹²⁷

Benzer görüşlerin 1949 yılında kabul edilen yeni parti programında da aynen korunduğunu ifade etmek gerekir. Gençlere dönük eğilimler daha çok eğitim-öğretim boyutunda ortaya koyan bir DP programından bahsetmek mümkündür.

İktidar öncesinde DP önderlerinin gençlere dönük neler düşündüğünü yine bazı gazete beyanatlarından anlamak mümkündür. Kendisini 1947 yılında ziyaret eden gençlere Celal Bayar'ın gençlikle ilgili ne düşündüğü yine gençler tarafından sorulmuş o da bu sorulara samimi cevaplar vermiştir. Bayar gençlerin siyasete girip girmemesi sorusuna cevaben şunları ifade etmiştir:

“Bundan sonra DP gençliği siyasi kaprislerine dayanarak avlamayacak. Atatürk gençliği ehliyetli ve liyakatlidir. Memleket meseleleri üzerinde isabetli görüşleri olabilir. Üniversiteye girmek hayata girmektir. Memleket meselelerinde şursuz kalınmamalı. Su halde bu meselelelakayd kalınız,

¹²⁶Zafer Gazetesi, 11 Ocak 1954.

¹²⁷Demokrat Parti Programı 1946, Milli Kütüphane, 2008-5063/1946.

siyasete alakadar olmayınız diyemeyiz. Yalnız politikanın ihtirasa dönüşen kötü tarafı vardır. Biz bunu istemediğimiz gibi sizin de bu yolu takip etmeyeceğinizden eminiz.”¹²⁸

Celal Bayar’ın bu temkinli dili gençlerin siyasi çekişmeler, ihtiraslar, inşalara karşı korunması gerektiğini ifade eden önemli bir göstergedir.

Yine ilk çok partili seçimlerle DP’den milletvekili seçilen ve gençler tarafından da çok saygı duyulan Mareşal Fevzi Çakmak’da kendisine tebrik ziyareti için gelen üniversiteli gençlere hem nasihat ve iltifat hem de vaad niteliğinde ifadeler kullanmıştır. Üniversite gençliğine daha geniş imkânlar sağlanması için çaba göstereceğini, hür fikirli gençliğin memleket için daha faydalı olacağını ve talebe birliklerinin artmasından duyduğu memnuniyeti dile de getirmiştir.¹²⁹

DP önderlerinin ve programlarının Tek-Parti tecrübesinden etkilendiği ve gençler için daha ihtiyatlı bir dil kullandığı görülmektedir. Bu ihtiyatlı dilin DP iktidarındaki icatlara da yansıdığı çalışmanın ilerleyen bölümlerinde anlatılmaya çalışılacaktır.

¹²⁸Cumhuriyet Gazetesi, 11 Mart 1947.

¹²⁹Cumhuriyet Gazetesi, 26 Temmuz 1946.

III. BÖLÜM

DP İKTİDARININ İLK DÖNEMİNDE GENÇLİK ÖRGÜTLENMESİ

(1950-1954)

II. Dünya savaşı ertesinde gerek uluslararası konjonktür gerekse de Türkiye'deki iç siyasi faktörler siyasal liberalleşmenin önünü açtı. Bu gerçek anlamda bir liberal siyasi düzene geçiş olmayıp parti içi muhalefetin parti dışı örgütlü bir muhalefete dönüşmesi sürecidir. Her ne kadar savaş sonrası dönemin ilk kurulan muhalefet partisi ünlü sanayici Nuri Demirağ'ın liderliğini yaptığı Milli Kalkınma Partisi olsa da, çok partili düzene geçişin en önemli aktörü, CHP içi muhaliflerce kurulan Demokrat Partidir. Demokrat Parti de 12 Haziran 1945 tarihli Dörtlü Takrirle başlayan muhalefet Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından başlatılmıştır. 1950'li yıllar siyasetini haber verircesine, parti içi muhalefet ilk olarak Mayıs 1945'te Çiftçiyi Topraklandırma Kanununa karşı Adnan Menderes'in önderliğinde başladı.

Türkiye'de çok partili siyaset Türk siyasi elitine yeni ve farklı grupları dâhil etmişti. Eski dönemde siyasal elit büyük oranda bürokratik ve askeri formasyondan gelenler tarafından oluşturuluyordu. E. J. Zürcher tespit ettiği gibi DP milletvekilleri toplumsal özelliklerine bakıldığında daha taşralıydılar ve aralarında askeri bürokratik formasyon yerine ticaret veya hukuk formasyonuna sahip olanlar daha fazlaydı. Bundan da önemlisi DP milletvekilleri ortalama olarak daha gençti.¹³⁰ Öte yandan yeni toplumsal grupların siyasal elite girmeleri ve siyasal elitin yaşça gençleşmesine karşın bu siyasal liberalleşmenin bu aşamada gençleri bir siyasal aktör olmaya yetecek ölçüde gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Gençlik siyasetin periferisinde kalmaya devam etmiştir.

3. 1. DP'NİN GENÇLİĞE BAKIŞI

Döneme ait birincil kaynaklardan anlaşılan odur ki gençlik bu zaman diliminde siyasilerin gündeminde çok da fazla yer alamamış gibidir. Mesela, Meclis zabıtları göstermektedir ki gençlerin meselelerinin tartışılması sadece eğitim politikaları üzerinden, yani öğrencilik rolleri esas alınarak yapılmıştır. Burada kast

¹³⁰ E. J. Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 323.

edilen siyaseten önemsememe durumu, siyasal tartışmalar ve gündeme getirilen projelerde gençlerin birer aktör olarak dikkate alınmamalarıdır. Bu zabıtlarda “genç” kelimesinin sadece birkaç yerde geçtiğini ifade etmek gerekir. Bu kullanımların çoğu da sıfat kabilindedir; “genç arkadaşlar, genç öğretmenler” gibi.

Adnan Menderes’in 19 Aralık 1956’da TBMM’de yaptığı konuşmada, bu tarihlerde DP’nin gençliğe ve yapılanmasına mesafeli durma sebeplerine ışık tutmaktadır:

“Biz dört senelik muhalefetimizde eğer üniversitelerde ocaklar açsaydık üniversitemizin hali ne olurdu? Biz dört sene orduya ve üniversiteye hiç bir surette siyaseti sokmadık. Bir profesör kendi namına siyaset yapabilir, fakat vatan evladına kendi siyasi kanaatini açıklayamaz. Onlar günlük politikanın oyuncağı haline getirilemez.”¹³¹

DP’nin siyasi aklı, gençlerin politik bilinçten ziyade nitelikli bir eğitim görerek bilgiyle donanmasını ve bu şekilde dünyaya kendisini ispatlamasını istemiştir. Bu anlayışın Tek-Parti döneminin gençlik telakkisinden açıkça farklı olduğu söylenebilir. Örneğin DP’nin bir diğer kurucu ismi Fuat Köprülü 1920’lerde idealindeki gençliği şu ifadelerle tasvir etmiştir:

“Bize öyle bir edebiyat lazımdır ki, ilahi nağmeleriyle en bedbîn ve hasta ruhlara ümid ve faaliyet versin; ferdiyetleri içtimaî mefkûreler içinde eritsin; yaratacağı kahramanlarla Türk seciyesinin faziletkârlıklarını tecessüm ettirsin; eski hayat şekillerinin uyuşturucu telakkilerine, yabancı harsların meş’ûm tahakkümüne isyankâr bir gençlik yaratsın.”¹³²

Görüldüğü üzere DP yöneticilerinin elbette gençliğe dair bir kanaatleri vardır fakat bu düşünceler onlar için bir politik program aracı olmamış, İttihat ve Terakki ya da Tek-Parti dönemi CHP’si gibi “yeni bir gençlik” yaratma çabasına dönüşmemiştir.

Bu dönemdeki gençlik politikalarının, genellikle düşünüldüğünün aksine, önceki dönemin devamı olarak, Atatürk Devrimlerine bağlı olduğunu ifade etmek gerekir. Bu durumun başlıca sebebi geçmiş çok partili siyaset denemelerinin başarısızlığına bir sebep olarak gösterilen “dini-irticai” hareketler ile yeni parti

¹³¹TBMM Tutanak Dergisi, 19 Aralık 1956.

¹³²“İlim Hareketleri: İnkılab ve Edebiyat”, Hayat, C. I, Sayı 5, 30 Kanun-i Evvel 1926, s. 82-83.; Bkz. A. Asılsoy, **Türk Modernleşmesi Öncülerinden Fuat Köprülü: Hayatı, Eserleri ve Fikirleri**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2008.

arasında kurulması olası ilişkilerin önünü kesmektir. Özellikle Ticani hareketi mensuplarının karışıklıkları hadiseler böyle bir duyarlılığın ortaya çıkmasına vesile olmuştur. İrtica ile mücadele bir devlet politikası haline gelmiş ve bundan Said-i Nursi’de nasibini almıştır. Nursi’ye getirilen yasaklamanın haksızlığını ise DP’li genç nurlular olduklarını ifade eden bazı gençler Adnan menderese bir mektupla anlatmaya çalışmışlardır. Bu mektupta Menderes’e, Nursi’nin DP’yi desteklediğini anlatan gençler, bu desteğin sebebini de yine Nursi’ye ait şu cümleyle ifade ediyorlar:

“Demokrat Partiyi Kur’an, vatan ve İslamiyet namına korumaya çalışıyorum.”¹³³

İrtica konusunun DP açısından çok önemsenmesine vesile olan bir başka hadise de Malatya’da Ahmet Emin Yalman’a yapılan suikasttır. Bunda sorumluluğu olduğu düşünülen ve Cevat Rifat Atilhan tarafından kurulan İslam Demokrat Partisi de Cemiyetler Kanununa aykırı faaliyetleri sebebiyle kapatılmıştır.¹³⁴

Bu dönemde özellikle üniversite gençliği Atatürk büstlerine yapılan saldırılara karşı tepki vermiş bu tepkiler dönem basınına da yansımıştır. Bu saldırılara karşı Milli Türk Talebe Federasyonu’nun, DP iktidarından bir Koruma Kanunu çıkartılması teklifi olmuştur.¹³⁵ Federasyon, sadece bununla da yetinmeyip 30 Haziran 1951’de büyük bir protesto gösterisi yapmıştır.¹³⁶

Bu vesileyle DP açısından hassaslaşan Atatürk devrimlerinin korunması meselesi bir devlet politikası haline gelmiştir. Bu hassasiyeti gösteren girişim, 1952 yılında kurulan Türk Devrim Ocakları’dır. Bu ocaklar kısa sürede yaygınlaşmış ve başta laiklik olmak üzere tüm devrimlerin savunucusu olarak faaliyet yürütmüştür. Ocağın açılıştan hemen sonra yaptığı en önemli faaliyetlerden biri, bir hafta süreyle devam eden “Laiklik Bayramı”dır.¹³⁷ Derneğin mahiyetini göstermesi bakımından ilgi çekici bir başka protesto da aynı yıl 10 Kasım törenlerindeki saygı duruşunun normalin dışında beş dakika sürmesidir.¹³⁸ Türk Devrim Ocakları, kendisini kuran

¹³³BCA, Fon No: 30-10, Kutu No: 18, Doya No: 104, Sıra No: 37.

¹³⁴BCA, Fon No: 30-10, Kutu No: 79, Doya No: 524, Sıra No: 29.

¹³⁵**Ulus Gazetesi**, 30 Mart 1951.

¹³⁶**Zafer Gazetesi**, 1 Temmuz 1951.

¹³⁷**Cumhuriyet Gazetesi**, 11 Aralık 1952.

¹³⁸**Milliyet Gazetesi**, 10 Kasım 1952.

iradenin askeri müdahaleyle indirilmesine ve birçok mirasının yok edilmesine rağmen 27 Mayıs sonrasında da yaşamaya devam eden ender icraatlarındandır.

İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği'nin Başkanı Turgud Sedele'nin de konuşma yaptığı, Türk Devrim Ocakları Beyazıt şubesinin açılış merasimi 18 Aralık 1952 Milliyet Gazetesi.

Bu hassasiyet yine Adnan Menderes'in 8 Ocak 1953'te İstanbul Üniversitesi'nde yaptığı söyleşide kendisini göstermektedir. O konuşmasında gençleri devrimleri korumaya çağırmıştır. Menderes yine 1954'te Gaziantep'te yaptığı konuşmada siyasi ve dini irtica ile komünizmi tehdit olarak göstermiştir.¹³⁹ Aynı yıl gençler tarafından Ataya Bağlılık Gösterileri düzenlenmiş, bu gösterilerde de yine DP iktidarının desteğini almışlardır. Gençlerin Atatürk'ün mirasını korumasından çok memnun olduklarını söyleyen ve bu gösterilerde bir konuşma da yapan DP'ninönde gelen ismi o dönemin Meclis Başkanı Refik Koraltan'dır. Koraltan konuşmasında gençlerin, Mustafa Kemal'in eserlerini koruma azimlerinden memnuniyet duyduklarını ifade ederek, bu yoldaki çabaların herkese nasip olamayacağından bahseder.¹⁴⁰

DP'nin, Atatürk Devrimlerini koruma hassasiyetini, 1954 yılında kurduğu gençlik teşkilatına ait, **Demokrat Gençler Teşkilatı Nizamnamesinde** de görmek mümkündür. Bu nizamnameye, **Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi** aynen alınmış ve

¹³⁹M. Ç. Okutan, a.g.e., s. 100.

¹⁴⁰Zafer Gazetesi, 12 Aralık 1954.

hatta kurulacak olan bütün il, ilçe gençlik teşkilatlarına asılması da mecburi tutulmuştur.¹⁴¹

Bir başka örnekte de, DP dönemindeki gençler, aralarında liselilerinde bulunduğu 100 binlerle ifade edilen bir kalabalıkla Ata'ya bağlılıklarını bildirmişlerdir. Gençler bu törenlerde adeta Cumhuriyet döneminin sembol marşlarından olan, İttihat ve Terakki döneminde gençler tarafından söylenen “Terbiye-i Bedeniyye Yürüyüş Marşı” yani “Dağ Başını Duman Almış Marşı”nı söyleyerek, adeta İTC'den devralınan ve Tek-Parti döneminde de devam eden “Türk Milliyetçisi” temelli çizgilerini koruduklarını ifade etmek ister gibidirler.¹⁴² DP iktidarının Atatürkçü temele dayandırmaya çalıştığı gençlik politikalarının bir başka yansıması da Mayıs 1954'te bir hafta süreyle kutlanan Atatürk Bayramıdır. Bu bayram dolayısıyla pek çok etkinlik yapılmıştır.¹⁴³

Bu anlayışın neredeyse DP iktidarının sonuna kadar devam ettiğini gösteren emareler vardır. 1958 yılının 19 Mayıs kutlamaları için DP'nin yayın organı olarak görülen **Zafer Gazetesi**'nde bir yazı kaleme alan Dr. Halil Akkurt yazısının başlığını “Dağ başını duman almış” diye atmıştır. Aynı yazısında 19 Mayıs 1919 ruhuna atıflar yapan Akkurt, bu ruhun kaybolmasından endişe etmektedir. Dolayısıyla gençlerin bu ruha sahip çıkması ve bu ruhun gelecek nesillere taşınması dönemin gençlik politikalarının önceliklerindedir.

DP'nin gençliğe bakışının bir başka göstergesi de Kıbrıs meselesine karşı duyarlılık gösteren gençlere verilen alakadır. Bu anlamda DP Ankara Gençlik Teşkilatı Başkanlığı, İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği'ne bir yazı göndererek tam desteklerini bildirmişlerdir. O bildiri şöyledir:

“26 milyon Türkün heyecan ve hislerine mâkes olan ve Türk gençliğine yakışır bir olgunlukla geçeceğinden asla şüphemiz bulunmayan Kıbrıs Mitinginize Demokrat Parti Ankara Gençlik Teşkilatı olarak bütün varlığımızla iştirak ediyoruz. Hükümetimizin Kıbrıs mevzuundaki azimli ve kesin kararı Taksim Tezini Kıbrıslı kardeşlerimizin, Anavatan semalarından taşarak Bütün

¹⁴¹Genç Demokratlar Teşkilatı ve Esasları, Demokrat Parti Yayınları, Ankara 1954, s. 20.

¹⁴²Zafer Gazetesi, 12 Aralık 1954.

¹⁴³M. Ç. Okutan, a.g.e., s. 107.

dünya üzerinde yükselen ‘Ya Taksim ya ölüm’ ifadesinde buluyor ve demokrat gençler adına bizde tüm dünyaya sesleniyoruz.”¹⁴⁴

DP döneminin öne çıkan bir diğer gençlik politikasının gençleri dünya gençliğiyle entegre etme çabası olduğu söylenebilir. Gençleri iç politikadan uzak tutmaya çalışan DP, iktidara gelmesinin hemen ardından Türk gençliğini dünya gençliğiyle buluşturmak için çalışmalar yapmaya başlamıştır. Bu anlamda Dünya Gençlik Teşkilatı (WAY) çalışmalarına düzenli bir şekilde destek verildiği ve her yıl yapılan Dünya Gençlik Kongrelerine, Milli Gençlik Teşkilatı olarak katılım sağlandığı görülmektedir. Milli Gençlik Teşkilatı’nın oluşumunda MTTB’nin önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Topladıkları yirmi bin imzayla Ankara giden gençler, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Meclis Başkanından gerekli desteği gördüklerini ifade etmişlerdir.¹⁴⁵ Derneği oluşturan dernekler karması şöyledir, Türkiye’de faaliyet gösteren Milli Talebe Federasyonu, Türk Kadınlar Birliği, Türk Devrim Ocakları, Dünya ve Avrupa Fikrini Yayma Cemiyeti gibi çeşitli organizasyonların gönderdiği temsilcilerle sağlanmıştır. WAY’ın ikinci büyük kongresi 13-20 Ağustos 1950 tarihlerinde İstanbul’da gerçekleştirilmiş ve Kongreye 92 ülke davet edilmiştir.¹⁴⁶

1950’de Türkiye’de Yapılan Dünya Gençlik Birliği (WAY) için bastırılan pullar.

¹⁴⁴Zafer Gazetesi, 9 Haziran 1958.

¹⁴⁵Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1950.

¹⁴⁶Milliyet Gazetesi, 8 Haziran 1950, 11-15 Temmuz 1950, 7 Haziran 1951, 7 Ağustos 1954.

Bu dönemde muhalefette bulunan CHP'nin gençlik politikalarını değerlendirildiğinde gençleri en başından beri ihmal etmediği görülür.¹⁴⁷ Onları sürekli kendi değerleri doğrultusunda yönlendirebilmek adına, teşkilatlı bir yapıda görmek istemiş, bunu da zaman zaman merkezinde bulunduğu devlet aygıtı eliyle bazen de parti teşkilatı kanalıyla yapmayı tercih etmiştir. Daha önce Türk Ocaklarıyla, sonra Halkevleriyle, onların kapatılmasından sonra 1951 yılında da resmen kurduğu CHP Gençlik Kolları kanalıyla bu faaliyetini devam ettirmiştir. Bu anlamda CHP Gençlik Kolları, Türkiye'de kurulan ilk, parti gençlik kolu olma özelliğine sahiptir.

DP ise gençlik teşkilatı kurmadan hemen öncesine kadar CHP'yi gençlik teşkilatları kurarak üniversite gençliğini yönlendiriyor gerekçesiyle suçluyordu. Örneğin DP İstanbul İl Başkanı Necmi Ateş, Üsküdar'da yaptığı bir konuşmada bu meyanda suçlama yapmıştır:

“Ateş konuşmasında, “CHP İstanbul il teşkilatı, gençlik kolu teşkil ederek Üniversitelileri tesir altına almaya çalışmaktadır.”¹⁴⁸diyordu.

Bu gibi eleştirilere rağmen Türkiye'de kurulan, ikinci “parti gençlik teşkilatı” DP'ye aittir. Daha sonra görüleceği üzere DP'nin kurduğu bu gençlik teşkilatı fazla uzun ömürlü olmayacak, adeta seçim zaferine kurban gidecektir. DP'nin gençleri tekrar hatırlaması, 1957 seçimleri sonrasındaki yenilgiyle olacak fakat bu geç kalınmış hamle çokta işe yaramayacaktır. Celal Bayar'ın Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulunda “Gençlik millet için hayırlı olmak yolundadır”¹⁴⁹ sözleri, DP açısından aynı hayra vesile olamamıştır.

¹⁴⁷Bu konuda gençlere dönük olarak Cumhuriyet Halk Fırkası bünyesinde dahi Kültür ve Gençlik İşleri Şefliği adıyla bir birim kurulmuştur. Bkz. F. Üstel, a.g.e., s. 115.

¹⁴⁸Cumhuriyet Gazetesi, 4 Ocak 1954.

¹⁴⁹Zafer Gazetesi, 7 Ocak 1954.

19 Mayıs 1958 töreninde geçit yapan öğrenciler

Zafer Gazetesi 20 Mayıs 1958

1958 yılında alevlenen Kıbrıs davası için andiçen gençler

Zafer Gazetesi 12 Haziran 1958

3. 2. DP'NİN İKTİDARA GELİŞİ VE GENÇLİK KOLLARI'NIN KURULUŞU

DP, 7 Ocak 1946'da müstafi CHP milletvekilleri Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından kuruldu. CHP'de siyaset

yapmış olan bu milletvekilleri, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu görüşmeleri sırasında, bir önerge hazırlayarak parti grubuna sunmuş ve bu kanuna karşı muhalefet etmişlerdir. “Dörtlü Takrir” adıyla anılan bu önerge reddedilmiştir.¹⁵⁰ Bu süreç Tek-Parti döneminde parti grubu ve parlamentonun çalışma usulleri bağlamında şekillenmiştir. Mete Tunçay’ın ifadesiyle “oybirlikli demokrasi”¹⁵¹ geleneğinin bozulmasına müsaade etmeyen Tek-Parti iktidarı sırasında, yaklaşık yirmi yıl boyunca Mecliste 518 bin507 oy kullanılmış ve bu oyların %99,95’i parti grubunun aldığı kararlar doğrultusunda olmuştur. Başka bir ifadeyle kullanılan bu kadar oyun sadece 258 tanesi “red”, 33 tanesi ise “çekimser”dir.¹⁵²

O dönem CHP’si değerlendirildiğinde “zorlama” olarak görülebilecek bir diğer yoruma göre ise yaşanan bu süreç aslında CHP’nin parti-içi bir siyasal muhalefete zemin hazırlaması sürecidir. Parti gurubu içerisindeki siyasal tartışmaların bir muhalefet işlevi görmediği ve yeni konjonktürde bundan daha fazlasının gerekli olduğunu fark eden CHP ileri gelenleri böyle bir yolu seçmiş olabilirler. Bu ihtiyacın, siyasal seçkinlerin istemediği, rejimin değerleriyle uzlaşmaz kişilerin ya da grupların karşılaşmasındansa parti içinden çıkan bir muhalif bloğun karşılaşması CHP ve rejim için daha güvenli ve hasarsız olabilirdi. Böylece, halkın hoşnutsuzluğu demokratik yollarla yönlendirilmiş ve olası sosyal ve siyasi patlamalar önlenmiş olacaktı. Üçüncü bir faktörde, partiyi içerden zayıflatan bazı unsurlardan temizlemek olarak öne sürülmüştür.¹⁵³

CHP’nin bu reddiyle ortaya çıkan ayrılık, DP’yi doğurmuş ve DP 1946’daki ilk çok partili seçimlerde CHP’ye önemli bir rakip haline gelmiştir. Fakat bu seçimlerde DP iyi örgütlenememiş; buna CHP’nin seçim uygulamaları, bazı usulsüzlük ve baskılar da ilave olunca seçimi kaybetmiştir. 1946–1947 yılları Recep Peker Başbakanlığında geçmiş ve DP’ye karşı sert tedbirlerin alındığı bir dönem olmuştur. Bu yıllarda Türkiye’de demokrasi geleneği yerleşmediği için hem iktidar

¹⁵⁰C. Eroğul, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İmge Kitabevi, Ankara 2003, s. 27.

¹⁵¹M. Tunçay, **Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek-Parti Yönetimi’nin Kurulması 1923-1931**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s. 314.

¹⁵²A. Demirel, **Tek Partinin İktidarı Türkiye’de Seçimler ve Siyaset 1923-1946**, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s. 24.

¹⁵³K. H. Karpat, **Türk demokrasi Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 322.

hem de muhalefet kendi rollerini iyi icra edememiştir.¹⁵⁴ Aslında bu gelenek 1946-1960 yılları boyunca pek de değişmemiş, 1950 yılındaki iktidar değişikliği sonrasında da CHP ve DP'nin birbirine karşı olan sert tutumu devam etmiştir.

Aslında DP döneminde, liberal demokrasiler üzerinde 1945'lerde ortaya çıkan Amerikan siyasi ve iktisadi hegemonyası ve bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti'nin ABD ve Batı bloğu yanında yer alma politikası, Türkiye'nin yeni roller üstlenmesine ve bu yeni roller gereği iç politikada da dönüşümlerin başlamasına neden olmuştur. Kısacası Türkiye dünyadaki konjonktürel gelişmelere bağlı olarak, 1945'ten itibaren geçirmeye başladığı dönüşümlerin ürünlerini 1950-1960 döneminde toplamaya başlamıştır.¹⁵⁵ 1946'dan sonraki demokratikleşme çabalarının bir diğer yönünü de ABD'nin savaş sonrası savaştan büyük hasarlarla çıkan Avrupa ülkelerine Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde, bir an önce toparlanmaları için yaptığı ekonomik yardımlarından yararlanma çabaları oluşturur.¹⁵⁶ Türkiye, siyasi istikrar sağlayamazsa İkinci Dünya Savaşı'ndan yegâne sermayedar ülke olarak çıkan Amerika iş dünyasının Türkiye'ye yatırım yapmayacağı endişesi İsmet İnönü'nün iktidar ve muhalefet arasında tarafsız bir rol üstlenmesine vesile olmuş, bu da 1950 seçimleri için daha demokratik bir sürecin önünü açmıştır.¹⁵⁷ Açılan bu mecburi yol, nihayetinde DP'yi iktidara götürmüştür.

¹⁵⁴Zafer Gazetesi, 11.08.1955.

¹⁵⁵ H. B. Kaçmazoğlu, **Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmaları**, Doğu Kitapevi, İstanbul 2012, s. 12.

¹⁵⁶Zafer Gazetesi, 09.01.1955.

¹⁵⁷ F. Ahmad, **a.g.e.**, s. 38.

MARSHALL PLANI MÜSABAKASINDA BİRİNCİ GELEN AFİŞ, PARİSE GÖTÜRÜLÜYOR
Marshall planına dahil memleketler arasında en büyük olanı olan Türkiye'nin kazandığı bu afiş, Paris'te düzenlenen yarışmada birinci oldu. Bu afiş, Marshall planı Türkiye'ye yapılacak yardımın miktarını göstermektedir. Afisin alt kısmında 'DESPITE' yazmaktadır. Zeki Fahi, bu afişin, Paris'te yarışmada birinci olan afiş olduğunu belirtmektedir. Paris'teki yarışmada birinci olan afişin, Marshall planına dahil memleketler arasında en büyük olanı olduğunu belirtmektedir.

DP dönemi politikalarının ana omurgalarından biri Sovyetler Birliği kaynaklı komünizm tehdidine karşı alınan tedbirlerdir. Bu tedbir politikalarının en çok etkilediği kesimlerin başında gençlik gelmektedir. Dönemin siyasal ve sivil gençlik teşkilatlanmalarında bu izleri görmek mümkündür. Bu dönemde iç politikanın en tartışma konularından biri, ABD ve diğer Batı bloğu ülkelerinde örnekleri yaşandığı üzere, “komünist avı”dır.¹⁵⁸ Bu politika öncelikle gençliği doğrudan ilgilendiren eğitim kurumlarında özellikle de üniversitede uygulanmıştır.

DP, İslami-muhafazakâr söylem ve politiklardan ziyade, uzun Tek-Parti iktidarı boyunca halkın CHP’den yorulması üzerine seçimleri kazanmıştır. Bunu, Adnan Menderes kendi ifadeleriyle şu şekilde dile getirmektedir: “DP, Tek-Parti iktidarına son vermek isteyen herkesin partisidir.” Konuyla ilgili doktora tezinde Hüseyin Bağcı şu argümanı öne sürmektedir. Eğer halk, dini söylemlere oy verecek olsaydı, DP’yi değil Millet Partisi’ni iktidara getirirdi.¹⁵⁹ Politik dili daha İslami ve muhafazakâr olan bu parti DP iktidarı döneminde “İrtica” gerekçesiyle kapatılmış¹⁶⁰ ve bizzat DP’nin bu yöndeki suçlamalarının hedefi haline gelmiştir. Bu suçlamalara,

¹⁵⁸ K. H. Karpat, **a.g.e.** s. 306.

¹⁵⁹ H. Bağcı, **Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara 1990, s. 42.

¹⁶⁰ **Zafer Gazetesi**, 28 Ocak 1954.

dönemin gazetelerinde sıkça rastlamak mümkündür. Şunu da ifade etmek gerekir ki, DP iktidarında “İrtica” gerekçesiyle kapatılan tek parti Millet Partisi değildir. İslam Demokrat Partisi’de aynı gerekçelerle kapatılmıştır.¹⁶¹

DP politikalarının istinat ve istikameti her zaman Batı olmuştur. Bu anlamda Tanzimat ile başlayan II. Meşrutiyet’te İttihat Terakki, Cumhuriyet döneminde CHP tarafından sürdürülen Batılılaşmacı politikalar DP tarafından devam ettirilmiştir. Bu husus, 1953 yılında yayınladığı üç yıllık iktidarın bir muhasebesi, halka hesap vermesi olarak değerlendirilen **Yeni İktidarın Çalışmaları** kitabından da anlaşılabilir:

“Gayemiz, 20 inci asrın ikinci yarısından yaşayan milletimizin, bir yandan Batı ilim ve tekniğine hülûl etmesini, öte yandan da ahlak ve güzel sanatlar bakımından Batıya güzel örnekler verebilmesini temin etmektir.” Aynı yayının Milli Eğitim İşleri başlığının beşinci maddesinde de buna işaret eden ifadeler vardır: “Türlü İlmî meselelerin halli ve umumi terbiye metotlarının geliştirilmesi için Amerika ile diğer memleketlerden mütehassıslar getirilmiştir. Bunlar öğretmen yetiştirme, hususi hususi ihtimama muhtaç çocukların eğitilmesi, tek öğretmenli ilkokullarda öğretim usulleri testler terbiyevi rehberlik, orta öğretim, öğretici filmler... gibi mevzular üzerinde çalışmalar, gerek okullarda öğretmenlere, gerek Milli Eğitim Vekaleti personeline konferanslar vermişler ve münakaşalar tertip etmişlerdir.¹⁶²

DP iktidarının 1950 itibariyle uzun Tek-Parti yönetiminden yorulmuş geniş kitlelerin, adeta herkesin beklediği bir sonuç olduğu söylenebilir. Öyle ki İsmet İnönü’nün damadı, gazeteci Metin Toker bile eğer 1954 seçimlerinde oy verebilseydi DP’ye vereceğini açıklamıştır.¹⁶³

1950 Seçimleri sonrası DP, liberal ekonomi politikaları ve serbest piyasa modeliyle hem ekonomik hem de toplumsal alanda önemli gelişmeler kaydetmiştir. DP’nin ilk yıllarında, madenlerin çıkarılması ve işlenmesi devlet tekelden çıkarılarak yerli ve yabancı sermayeye devredildi. Yabancı sermayenin ülkeye çekilmesinde başarı sağlanamayınca “Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve Petrol

¹⁶¹Gerekçeler ise somut delillerden çok soyut ve ileriye matuf ihtimaller üzerine inşa edilmiş ve tüzüğünde herhangi bir irtica çağrışımı olmadığı fakat isminde bulunan “İslam” ibaresinin istismara açık olması sebebiyle ileriye dönük oluşturacağı mahzurlar ve partinin kurucusu olan Cevat Rifat Atilhan’ın parti yayın organı olan **Büyük Cihat** Dergisinde yazdığı makale gerekçe gösterilerek tahkikat açılmış ve nihayetinde de kapatılmıştır. BCA, Fon No: 30-10, Kutu No: 79, Dosya No: 524, Sıra No: 29.

¹⁶²BCA, Fon No: 30-10, Kutu No: 14, Dosya No: 81, Sıra No: 11.

¹⁶³F. Ahmad, **a.g.e.**, s. 30.

Kanunu” çıkarıldı. Bu tip çabalar sonucunda DP’nin ilk yıllarında milli gelir %15 oranında artmış, ticaret hacmi hızla büyümüştür. Bu hızı şu verilerden de anlayabiliriz. 1949’da 336 anonim ve 399 Limited Şirket sayısının, 1955’e gelindiğinde, 576 Anonim ve 1060 Limited Şirkete yükselmiştir.¹⁶⁴

3. 2. 1. CHP Gençlik Kollarının Kuruluşu (1951)

CHP’nin öteden beri, belki Jön-Türk geleneğinin bir mirası olarak, politikalarında, siyasal programlarında ve metinlerinde gençlerle ilgili bir boyut olagelmiş, gençlik sadece partinin geleceği açısından değil ulusun geleceği olarak önemsenmiştir. Bunu ifade eden örneklerden biri olan CHP’nin 1946 tarihinde il örgütlerine gönderdiği bir genelgede, Ankara ve İstanbul’a gelecek olan CHP’li gençlere yardımcı olunması, kendileriyle ilgili ailelerine bilgi verilmesi, ahlaki yönden durumlarının takip edilmesi, derse devamlılıklarının kontrol edilmesi konularında talimatlar verilmekte ve bu hususlarla ilgili bir birim kurulması ifade edilmektedir.¹⁶⁵

1946 sonrasında ortaya çıkan siyasal muhalefet CHP’yi gençler konusunda endişelendirmiş gibidir. İl örgütlerine gönderilen bir genelgeyle ortaokulu ya da liseyi bitirmiş veya bunları herhangi bir sınıftan terk etmiş gençlerin, muhalefete kaptırılmaması, bu gençlerin CHP’ye katılımının sağlanması istenmiştir. Belgenin ifadesiyle bu gençler henüz “dava bilincinde” olamasalar da parti için heyecanla çalışacakları ve bunu bir spor zevkiyle değerlendirecekleri vurgulanmaktadır.¹⁶⁶ Gençlerle bu denli yakın ilgilenen CHP, onları teşkilatsız bırakmama konusunda çaba içerisinde olmuştur.

CHP’nin Türk Ocakları’nın kapatılması ertesinde, 1930’lar ve 1940’lar boyunca köylüler, kadınlar, gençler gibi toplumun farklı kesimlerine nüfuz etmesinin aracı kültürel ve sosyal hayatta önemli işlevler gören Halkevleri idi. Bu kurumların kapatılmasından sonra 1951 yılında örgütlenmeye başlayan CHP’li gençler, 1953 yılında ilk Gençlik Teşkilatı Yönetmeliği’ni oluşturmuş, 1954 Şubatı’nda da Genel Merkez düzeyinde gençlik kolları kurarak teşkilatlanmasını tamamlamıştır. İlk

¹⁶⁴ Zafer Gazetesi, 15.06.1953, 22.04.1955.

¹⁶⁵BCA, Fon No: 490-01, Kutu No: 11, Dosya No: 60, Sıra No:16.

¹⁶⁶BCA, Fon No: 490-01, Kutu No: 6, Dosya No: 34, Sıra No: 11.

çalışmalar 1951 yılında gerçekleştirilen CHP'nin 9. Kurultayında yapılmış ve Tüzüğü'nün 35. maddesinde yapılan bir değişiklikle gençlik kollarının kurulmasının önü açılmıştır. O karar şöyleydi:

“Parti İdare Kurulları kendiliklerinden veya üst idare Kurullarının isteği veya kongrelerinin kararı ile danışma kurulları, belli konular için devamlı veya geçici ihtisas komisyonları teşkil ederler. İller teşkilatında Genel İdare Kurulunca hazırlanan Yönetmelik hükümlerine göre (teşkilat kademelerinin idare kurullarındaki kadın üyelerden Kadın ve Gençlik Kolları kurulabilir.”¹⁶⁷

Teşkilatlanmasını 1954'te tamamlayan gençlik kollarının kuruluşunun bu tarihe dayandırılması alınan bu karar sebebiyledir.

CHP Gençlik Kolları'nın ilk başkanı Tıp Fakültesi asistanı Dr. Suphi Baykam'dır. Suphi Baykam, CHP'ye üye olduğu sırada kafasında Gençlik ve Kadın Kolları'nın tüm Türkiye'de hiyerarşik bir biçimde yapılanmasına dair bir proje vardır. Bu fikri CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'yle de paylaşan Suphi Baykam'ın bu girişimi yalnızca CHP'yi değil, DP'yi de hareketlendirmiş ve DP'nin de gençlik teşkilatı kurma çalışmalarını hızlandırmıştır. Baykam'ın, CHP Gençlik Kolları başkanlığından kısa bir süre önce MTTB Başkanlığından ayrıldığı ve 1953'te CHP'nin mal varlığına el konulduğu gün partiye üye olduğu ifade edilmektedir.¹⁶⁸ Baykam'ın üyeliğini bir tepki olarak yorumlamak mümkündür.

3. 2. 2. DP'nin Gençlik Yapılanmasına Mesafeli Durma Nedenleri

Parti içerisindeki bazı kimselerin gençlikle ilgili bir yapılanma arzusunun, gençlik teşkilatlanmasından birkaç yıl öncesinde de var olduğunu Demokrat Parti'nin 15 Ekim 1951'de yapılan üçüncü büyük kongresinde görebiliyoruz. İlk iki kongrede olduğu gibi üçüncü kongrede de isteyen delege söz aldı ve istediği konuda istediği kadar konuştu. Delegelerin konuşmaları arasında en çok alkışı alan Sabri Conkay'ın konuşmasıydı. O, 22 yaşından küçüklerin partiye üye olarak alınmamasını, 18-22 yaşları arasındaki gençler için de partiye bağlı bir gençlik teşkilatı kurulmasını

¹⁶⁷CHP Tüzüğü, Ulus Basımevi, Ankara 1951.

¹⁶⁸ A. Gündüz, **En Sevdiği Güneşti – Dr. Suphi Baykam'ın Fırtınalı Yaşamı**, Pramid Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 113.

önermişti.¹⁶⁹ Fakat bu öneri yeteri kadar yankı bulamadı ve 1954 seçimleri öncesine kadar da bu istek hep havada kaldı.

Gençlik kolları kurmaya mesafeli durmanın nedenleri, DP açısından şöyle izah edilebilir: İki savaş arası yıllarda tüm dünyada yükselen otoriter ve totaliter rejimlerin gençliği ve gençliğin siyasal mobilizasyonunu politikalarının merkezine almaları bir karakteristikti. Özellikle Nazizm ve Faşizm gençlik örgütleri aracılığıyla gençleri politize etmekle kalmamış aynı zamanda militerleştirmişti. Tek-Parti dönemi CHP'si bu ölçüde aşırılıklara prim vermese de dünyadaki bu genel eğilimden kısmen etkilenmişti. Savaş sonrası dönemde bu gibi eğilimler bütün dünyada gözden düşmüş, bu çerçevede DP'de Tek-Parti iktidarının gençlik politikalarına karşı eleştirel bir tavır geliştirmiştir. Aslında sadece seçime dönük bir endişe olarak ortaya çıkan 1954 yılındaki gençlik teşkilatı kurma çabalarının DP'nin gerçek görüşünü yansıtmadığını ve belki de içine sinmediğini çok daha sonraları kaleme alınan Fazıl Ahmet Aykaç'ın, DP'nin yayın organı olan **Zafer Gazetesi**'ndeki yazısından da görebiliriz. Bu yazıda gençlik siyasal faaliyetler çağı olarak değil bilgi fikirle donanma devresi olarak değerlendirilir. Aykaç, "Zavallı üniversite mefhumu da nice defa bu türlü fesat ve karıştırıcı hilkatlerin şerrine uğramaktadır!" diyerek üniversite gençliğinin çekilmek istendiği siyasi çatışma ortamını üzüntüyle karşıladığını ifade etmektedir. Yazısının devamında da gençlerin niçin siyasi ortama çekilmemeleri gerektiğini, DP'nin en başından beri savunduğu görüşlere uygun olarak şöyle ifade eder:

"Yine lütfen düşünmenizi rica ederiz; istikbal yolcusu olarak tanıdığımız bu evlatlarımızı, onların fikir zahirelere tedarik edecekleri devirlerde sık sık sinirlendirerek zamanlarını çalmak ne demektir?"¹⁷⁰

İşte bu gibi endişeler sebebiyle gençlik teşkilatına mesafeli duran DP, karşısında ciddi bir rakip olarak gördüğü CHP'nin gençliğe karşı tutumları dolayısıyla belki de "gönülsüz" olarak zorunlu bir yola girmiştir.

¹⁶⁹ M. S. Yücel, **Demokrat Parti**, Ülke Kitapları, İstanbul 2001, s. 95.

¹⁷⁰ **Zafer Gazetesi**, 2 Mayıs 1958.

3.2.3. İlk Gençlik Kollarının Kurulması

DP gençlik kolları 1954 seçimlerinin hemen öncesinde, yukarıda kısaca ifade edilen atmosferde kuruldu. Demokrat Parti'nin gençlik yapılanması olan “Genç Demokratlar Teşkilatı”, ancak partinin kuruluşundan sekiz yıl sonra teşekkül edebildi. Partinin kuruluş yıldönümünde, 7 Ocak 1954'te Gar Gazinosu'nda yapılan törenle faaliyete geçti. Burada yapılan törene, dönemin Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ, Ekonomi ve Ticaret Bakanı Fethi Çelikbaş, Çalışma Bakanı Hayrettin Erkmn, Ulaştırma Bakanı Yümnü Üresin ile milletvekilleri, parti yöneticileri ve yerel yöneticiler katılmıştır. Kurulan bu gençlik teşkilatının aslında sadece yüksek tahsil gençliğini kapsamadığı, “bütün ülke gençliğinin ortak talebiyle yine bütün ülke gençliğine hasredildiği” Genç Demokratlar Teşkilatı ve Esasları'nda açıkça ifade edilmektedir.¹⁷¹

Demokrat Parti özellikle üniversite gençlerin oyunu almakta güçlük çekiyordu. Hem bu sebeple hem de özellikle seçim dönemlerinde çalışmalarına ihtiyaç duyulan gençler kazanılmalıydı.¹⁷² Bu amaçlarla kurulan Genç Demokratlar Teşkilatı'na üye olabilmek için 28 yaşından küçük olmak gerekiyordu. Teşkilat bütün gençlere açtı:

“Bir zümre partisi olmayan Demokrat Parti, bütün halk tabakalarına hitap etmektedir. Bu sebeple Genç Demokratlar Teşkilatı, Parti teşkilatının bulunduğu her yerde herkesi partiye ısındırmak zorundadır. Teşkilatın amacı, genç unsurlara içtimai ve siyasi hayatlarında lüzumlu olan siyasi eğitimi vermektir.”

Yine **Zafer Gazetesi**'ndeki bir başyazı bu sebebi şöyle izah eder;

“Cumhuriyet Halk Partisi gençlik ocakları kurmakta diğer partilere takaddüm ve uzunca bir müddet bu sahada karşısına başkaları çıkmamıştı. Bundan cesaret alan Halkçılar, münevver gençliğin hep kendileriyle birlikte olduğu yolunda bir propagandayı etrafa yaymaya, sanki münevver gençlik toptan Halk Partisi'nin saflarında imiş gibi memlekette bir hava yaratmaya gayret etmişlerdi. İşte bu propaganda bir darbeyle ta temelinden yıkılmış bulunuyor. Gençliğin, Halk Partisi'nin göstermek istediği gibi, tam bir gaflet içerisinde bulunmasına imkân var mıydı? Bu vatana bu derece büyük

¹⁷¹Genç Demokratlar Teşkilatı ve Esasları, Demokrat Parti Yayınları, Ankara 1954, s. 5.

¹⁷² M. S. Yücel, a.g.e., s. 103.

hizmetler yapmış olan bir partiye karşı gençliğin lakayt ve seyirci kalabilmesi tasavvur edilebilir miydi?”¹⁷³

Bu sebeplere istinaden kurulan gençlik teşkilatı, DP Genel İdare Kurulu tarafından denetlenecek ve üyelerin her kesimden seçilmesine özen gösterilecekti. İl teşkilatları 9, ilçe teşkilatları ise 5 üyeden oluşacaktı. Üyeler gizli oy ile seçilecek ve bu organlar bir yıl süre ile görev yapacaktı. Teşkilata üye olacak adaylardan DP ile birlikte çalışacaklarına dair söz alınacaktı.

Genç Demokratlar Teşkilatı'nın amaçları şöyleydi:

1. Gençler arasında politika eğitimini, konuşma ve dinleme adabını yaymak,
2. Memleketin kültürel, sosyal ve ekonomik meselelerini siyasi eğitimin gerektirdiği usuller dairesinde müzakere ve münakaşa etmek,
3. Bu çalışmalardan elde edilen bilgi ve tecrübeleri yaymak,
4. Türk İnkılâplarını korumak,
5. Yurtiçi ve dışında bulunan benzeri gençlik teşekkülleri ile ilişkiler kurmak.

Genç Demokratlar Teşkilatı'nın çalışma konuları ise şöyle belirlenmişti:

1. Demokrat Parti tüzük ve programını tatbik etmek,
2. Demokrat Parti'nin göndereceği veya tavsiye edeceği yayınları incelemek,
3. Üyelerinin muhitlerinde duydukları haber ve havadislerin doğruluğunu arkadaşları ile birlikte münakaşa ve müzakere etmek,
4. Memleketi tanımak için ortak geziler, ziyaretler düzenlemek,
5. Üyeler arasında bağlılığı arttırmak amacıyla, eğlenceler tertip etmek ve her türlü çalışmalarında “usulü dairesinde” siyasetle uğraşmak.

3. 2. 4. DP Gençlik Kolları Merkez Yönetim Kurulunun Oluşturulması

Genç Demokratlar Teşkilatı merkez yönetim kurulunun seçildiği Gar Gazinosu'nda yapılan Gençlik Kongresi, aynı zamanda **Zafer Gazetesi** mensubu ve

¹⁷³Zafer Gazetesi, 11 Ocak 1954.

teşkilatın Müteşebbis Heyet Üyesi Attila Onuk'un açılış konuşmasıyla başlamıştır. Yine kongrede Müteşebbis Heyet Üyelerinden Erol Çaypınar da bir konuşma yaparak neden böyle bir teşkilat kurduklarına dair düşüncelerini aktarmıştır: Çaypınar yaptığı konuşmada “Tamamıyla muvazeneli bir hale gelmiş demokrasi rejimi içerisinde partimizin yarınının genç yaşından itibaren sosyal ve politik eğitim görmüş gençlerle daha kuvvetli bir bünye arz edeceğine inandığımız için bu teşkilatı kuruyoruz.” diyerek, teşkilatın kurulma sebebini ifade etmiştir.

Türk siyasi tarihi açısından önemli bir figür olan Hüsamettin Cindoruk, Genç Demokratlar Teşkilatı'nın ilk Müteşebbis Heyet Genel Başkanıydı. Cindoruk kongrede bu sıfatla kürsüye gelerek özetle şunları söylemiştir:

“Partilerin kuvvetleri teşkilatla ölçülür. Demokrat Parti'nin kuvvetini bir kat daha arttıracak olan Genç Demokratların kuruluşu bu yönden kıymetlidir. Yalnız bugün kanunlarımızdaki mevcut siyasi partilere giriş yaşının 18'e indirilmesine kaniyiz. Politika bir hak olduğu kadar bir sanattır. Biz akademik eğitimin yanında, politika tecrübelerini de arttırmak istiyoruz. Bu isteğimiz partiler arası mücadele tarzının, fikir üzerine yürümesi ile mümkün olacaktır. Demagojiye cevaz vermeyeceğiz, demagojinin ömrü kısadır. Fikirler bu demokrasinin temeli olarak zamanla ölçülü değildir. Türkiye'de memleketini seven gençler vardır. Bu vaka, Türkiye'nin gelişme temposunun en kati teminatıdır.”¹⁷⁴

Cindoruk'un konuşmasından sonra, CHP Ankara Gençlik Ocağı Başkanı Nejat Ölçer'in, Hüsamettin Cindoruk'a çiçek vermesi bir siyasal nezaket örneği olarak siyasilerin iletişimlerinin azaldığı bir dönemde çarpıcı bir ayrıntı olmuştur. Cindoruk'tan sonra kürsüye gelerek düşüncelerini ifade eden diğer DP'li konuşmacılar Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Samet Ağaoğlu, Osman Şevki Çiçekdağ ve Atıf Benderlioğlu olmuştur. Dönemin Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü de kongrede bir konuşma yapmış ve şunları ifade etmişti;

“Genç arkadaşlar,

Bize gösterdiniz ki, bizden nasihat almaya ihtiyacınız yok. Hadiseleri büyük bir fikir olgunluğu ile takip etmektesiniz. Hayata atılmadan gençlerin siyasi hayata girmeleri çok değerli bir harekettir. Memleketinin siyaseti ile meşgul olmamak, memleketi ile alakadar olmamak demektir. İşte böyle hodbin insanlar kendileri için çalışanlardır. Ancak memleket ileri gittiği zaman insan mesut olur. Gençleri tebrik ederim. Partiler, hodbin ve kendileri için yaşayan insanların her çareye başvurarak gayelerinden istifade yoluna gidebilmeleri için bir vasıta değildir.”

¹⁷⁴Zafer Gazetesi, 8 Ocak 1954.

Köprülü aynı konuşmasında gençlere, köylüyü işaret ederek şunlar ifade ediyordu:

“Türk köylüsünün de asırların bahsettiği asilliği görülmektedir. Bu millet, öyle bir millettir ki, okuma–yazma bilmeyenlerin içinden siyaset adamları ve ne kadar ünlü ordu kumandanları yetiştirmiştir. Köylüye yükselerek, onun ruhundan, bilgisinden istifade ederek memleketi yükseltiniz. Eğer Türk köylüsü olgun olmamış olsa idi, bu memlekette demokrasinin kurulmasına daha en az 50 sene lazımdı.”¹⁷⁵

Kongrede yapılan konuşmalardan biride Ankara Belediye Başkanı Atıf Benderlioğlu'na aittir. Konuşmasında, ABD eksenli politikanın eğitime yansıtılma çabasını görmek mümkündür. Döneme damgasını vuran ve Komünizm ile mücadele temeline dayanan bu anlayış, üniversite gençliğine de uyarlanmaya çalışılmıştır. Bu anlamda Benderlioğlu şunları ifade etmiştir;

“Türk üniversite tarihinde Atatürk Üniversitesi özel bir yere sahiptir. Kuruluş evresi çok uzun sürmüş ve bu üniversite için üç yasa çıkarılmıştır. ABD'nin kuruluşunda öncülük ettiği ilk üniversitedir. Bu üniversitenin sağ görüşlü, tutucu ve dinci görüşü eksen alan insan tipini yetiştirmesi öngörülmüştür.”¹⁷⁶

3. 2. 5. Siyasi Partilerde Gençlik Kolları'nın Kurulmasının Yankıları

Demokrat Parti tarafından, gençleri siyasete çekerek yönlendirdiği ve yönettiği için sürekli eleştirilen CHP'den DP'nin gençlik Teşkilatı kurmasına karşı hem olumlu hem de eleştirel değerlendirmeler gelmiştir. Mesela, CHP'nin yayın organı **Yeni Ulus Gazetesi** konuya şu eleştiriyi getirmiş ve DP'lileri kendi cümleleriyle vurmak istemiştir:

“Bize garip gelen cihet, Sayın Çiçekdağ'ın 15 Mayıs 1953'te Çiftlik'te, Marmara Köşkü'nde verilen Gençlik Balosu'nda etrafındaki gençlere söylediği bazı sözlerle, dünküler arasında pek garip tezatlar bulunmasıdır. O günlerde CHP Gençlik Kolları kuruluyordu ve DP erkânı gençler politikaya sokuluyor diye ateşler püskürmekte idiler. Çiçekdağ o gece teşebbüsü şiddetle tenkit etmiş ve gençlere şunları söylemişti: ‘Bize de gençlik kolları kurmak için gençler geldi. Kendilerini ikna ettik, vazgeçirdik. Tekliflerini kabul etmedik. Çünkü bu bir cinayettir ve DP bunu asla işlemeyecektir’”¹⁷⁷

DP'nin Gençlik Teşkilatı kurmasına İsmet İnönü de kayıtsız kalmamış, fakat beklenenin aksine bu gelişmeyi olumlu karşıladığını şu ifadelerle beyan etmiştir:

¹⁷⁵Zafer Gazetesi, 8 Ocak 1954.

¹⁷⁶ M. T. Hatiboglu, **Türkiye Üniversite Tarihi**, Selvi Yayınları, Ankara 2000, s. 393.

¹⁷⁷Yeni Ulus Gazetesi, 9 Ocak 1954.

“İyi olacak, gençlik de politikaya alışacak, büyüdüğünüz zaman bizim geçirdiğimiz devri geçirmeyeceksiniz, birbirinizle iyi geçinin.”¹⁷⁸

Karşılıklı esen bu olumlu havayı destekleyen başka adımlarda gelmiştir. Genç Demokratlar Teşkilatı, CHP Gençlik Kollarının kuruluş törenindeki tavrını karşılıksız bırakmamış ve ilk ziyaretini onlara yapmıştır. Ayrıca teşkilat üyeleri 10 Ocak 1954’te CHP Ankara Gençlik Ocağı’nın Bahçelievler Lokali’ndeki kongresine de katılmıştır. Bu kongrede Genç Demokratlar Teşkilatı Başkanı Hüsamettin Cindoruk’un da bir konuşma yapmış olması anlamlıdır.

CHP’den sonra Demokrat Parti’nin de gençlik örgütlenmesine yönelmesi ve bu konuyla hassasiyetle ilgilenmesi, hatta bir gençlik teşkilatı oluşturması büyük yankı uyandırmaya başlamış ve artık partilerde gençlik örgütlenmesinin daha dikkatli izlenmesini sağlamıştır. Özellikle tecrübeli siyasetçiler, gazetelerde yazdıkları yazılarla bu konuda gençlere öğütler vermeye başlamışlardır. Bu isimlerden biri de Hasan Âli Yücel’dir:

“Artık fikre, memleket idaresinde yasama usulleri ve şartları ilk planda olmak üzere tutulacak en sağlam ve doğru yolu gösterici tedbirlere yönelen bir istikamet alma istidadındadır. İşi şahıslardan sıyrıp ana fikirlere götürebilmek için gençlerimizin bu vadede kendi kendilerini yetiştirmeleri, okumaları, tutacakları meslekte başarılı olmaya gayretler şarttır. Yalnız kendilerini takdirle görüp gururlarını okşayanları değil, onlara samimi iyi yetişmeleri için dikkat sarf edenleri, hatta sırasında acı ihtarlar yapıp sert öğütler verenleri de can kulağıyla dinlemesini bilmelidirler.”diyerek önemli bir uyarıda bulunmuştur.¹⁷⁹

Yücel konuşmasının devamında da gençlere şu öğütleri vermiştir:

“Siyasi partiler ki iktidarı elde etmeyi hedef tutan birer topluluklardır, bunlarla temas ederken ferdi hürriyetlerini, fikri bağımsızlıklarını, zümre ruhuyla denk etmesini bilsinler. Genç yaşta düşünüş istiklallerini kurulmuş partilerin vücudu pek tabii olan muayyen havalarda mahpus tutmasınlar. Parti büyüklerinin teveccühlerinden ziyade bağlı oldukları memleket parçaları içinde mesleklerine göre yapacakları hizmetlerle halkın güvenini kazanmayı siyasi hayatlarında başarılarının ana şartı bilsinler. Her vesileden istifade ederek halkla, onların işine yarayacak yardımlar yapmak yolundan teması arttırsınlar. Gençlerimiz, ancak bu vasıtalarla, dıştan çekici ve baştan kolay görünen politika hayatına

¹⁷⁸Cumhuriyet Gazetesi, 8 Ocak 1954.

¹⁷⁹Cumhuriyet Gazetesi, 31 Ocak 1954.

giris devamlı başarılar elde edebilirler. Kendilerinden önceki nesillerin gönülleri, bu türlü başarılarını görerek rahat edecektir”¹⁸⁰

Partilerdeki gençlik teşkilatlarının kurulmasına yönelik önemli yazılardan biri Nadir Nadi’ye ait olup DP gençlik teşkilatının kuruluşunun hemen sonrasına rastlar. Daha önce CHP’yi eleştiren DP’ye sitemle başladığı yazısında, DP’nin Gençlik Teşkilatı kurma noktasında olumlu bir adım attığını ifade eder; bunun doğal karşılanması gerektiğini vurgular.

Nadir Nadi o yazısında özetle şunları ifade etmiştir:

“Parti dendiği zaman, Batı demokrasilerinde anlaşılan, bir fikir ve inanç birliğidir. Politika hayatı, çeşitli fikir ve inançlar arasında meydana gelen çarpışmalar ve bu çarpışmaların doğurduğu geçici veya sürekli muvazenelerle yürür. Medeni vafına layık olmak ve demokratik sayılmak için politika hayatına hükmetmesi gereken birtakım ahlak ve karakter prensipleri vardır. Hangi partiden olurlarsa olsunlar, biz, gençlerimizi ahlak ve karakter bakımından medeni ve demokratik prensiplere daima bağlı görmek isteriz. İnandığı düşünceleri sonuna kadar müdafaadan vazgeçmemek; karşısındakinin düşüncelerine saygı göstermek, yalan söylememek, tezvire, iftiraya tenezzül etmemek, fikirleri hoşumuza gitmeyenleri kendimize düşman saymamak, tartışmalarda sabırlı olmak ve saire... Aslında pek basit görünen bu ahlak ve karakter prensiplerini sathî olarak omzumıza geçirmek belki nispeten kolaydır. Fakat mücadelenin kızgın alevleri arasında şahsiyetimizi korumak istiyorsak onları huy edinmemiz, yürekten benimsememiz şarttır. Parti gençlik kolları ancak bu şekilde memlekete faydalı olabileceklerdir.”¹⁸¹

CHP Gençlik Kolları Başkanı Suphi Baykam da yeni kurulan DP Gençlik Kollarını bir mesajla kutlamıştır;

“Bütün genç arkadaşlara, bu arada aynı samimi zihniyetin aydınlığında çalışacaklarını umduğumuz Genç Demokratlara Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kollarından selam, sevgiler...”¹⁸²

Karşılıklı eleştirilere rağmen genel olarak olumlu karşılanan gençlik teşkilatlarının dili de aslında ilk dönemlerde siyasetçilerin dilinden azade olarak çok daha dostane gibi görünse de, zamanla bu dil de büyüklerin kullandığı dilden nasibini almış ve sonraki dönemlerde çatışan bir zemine taşınmıştır.

¹⁸⁰Cumhuriyet Gazetesi, 31 Ocak 1954.

¹⁸¹Cumhuriyet Gazetesi, 10 Ocak 1954.

¹⁸² A. Gündüz, *En Sevdiği Güneşi – Dr. Suphi Baykam’ın Fırtınalı Yaşamı*, Pramid Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 118-119.

İTC'den buyana devam edegelen ve izcilik faaliyetlerini andıran bu gösteriler DP döneminde de aynen devam etmiştir. Zafer Gazetesi, 20 Mayıs 1958.

IV. BÖLÜM

DP GENÇLİK KOLLARININ FONKSİYONUNU YİTİRMESİ VE 1954-1960 ARASI GENÇLİK POLİTİKASI

4.1. DP'Yİ GENÇLİK TEŞKİLATI KURMAYA ZORLAYAN SEBEPLER

Gençlerin siyasetten uzak kalması gerektiğine inanan bir partinin, gençlik politikalarını nasıl belirleyeceği ve geleceğini üzerine inşa edeceği genç kadrolarını nasıl yetiştireceği önemli bir problematiktir. DP kurduğu gençlik yapılanmasını sadece yüksek tahsil gençliğine hasretmemiş, bunu bütün gençliğe hitap edecek şekilde planlamıştır. Köylerdeki gençler de unutulmamıştır.

DP tarafından yayınlanan **Genç Demokratlar Teşkilatı ve Esasları** başlıklı nizamnameden de anlaşılacağı üzere DP'ye, tüm yurt sathından bir baskı olmuştur. DP'nin bir gençlik yapılanmasına da bu baskılar neticesinde gittiği ifade edilmektedir. Bu broşürde, “Genç Demokrat teşkilatından maksat nedir?” sorusu sorulmuş ve buna cevaben “bütün dünya memleketlerinde olduğu gibi bizim ülkemizde de gençlerin demokrasiye alıştırılması gerekliliği” vurgulanmıştır. Bu vesileyle gençler, “memleketin siyasi, içtimai, iktisadi ve kültürel meselelerinden haberdar olacaklardır.” denilmektedir.

Aslında görünen, ifade edilen durum bu olsa da tüm süreç değerlendirildiğinde, yani seçimler sonrasında kendi haline terkedilen bir gençlik teşkilatı görüntüsü ve 1958'de ikinci kez, belki de seçimler sonrasında yaşanan oy ve güven kaybının bir sonucu olarak, gençlik yapılanması fikrine tekrar dönüş söz konusudur. DP'nin bu yeni yöneliminin altında yatan yegane sebep muhtemelen bu oy kaybı endişesi değildir. Seçim sonuçlarında ifadesini bulan sayısal değerlerin ötesinde DP'nin daha geniş bir toplumsal mutabakat ve meşruiyet aracı olarak farklı toplumsal kesimlere yönelmesi ve özellikle sivil toplum alanında güç kazanmak istemesi mevzubahistir.

4. 2. DP GENÇLİK KOLLARININ GELİŞEMEME NEDENLERİ

4. 2. 1. DP'nin 1954 Seçimleriyle Değişen Siyaset Algısı ve Eğitim

Politikaları

Demokrat Parti'nin 1954 seçimleri sonrasında izlediği politika önceki döneme nazaran farklılıklar göstermektedir. DP büyük bir zaferle çıktığı bu ikinci seçimden sonra karşıtlarına göre popülist politikalarla siyasal seferberliğin ve ideolojik söylemlerin dozajını yükseltmiş, hatta bu ortamdaki otoriter rejime doğru kaydığı suçlamasıyla karşılaşmıştır. Özellikle ekonomik göstergelerdeki bozulma ve buna bağlı olarak artan toplumsal huzursuzluk sonucu popülist politikalar da daha fazla görünürlük kazanmıştır. Yine konjonktürün etkisiyle DP özellikle muhalefete ve basına karşı otoriter bir yönetim anlayışı sergilemeye başlamıştır.

DP artan siyasî, ekonomik ve toplumsal sorunlar sebebiyle muhalefetin ve basının sert eleştirilerine maruz kalıyor ve bir reaksiyon olarak muhalefetin yanı sıra üniversite gibi kurumlara ve basına karşı sert yasalar çıkarıyordu. Bu tutum zamanla liberallerin de tepkisine neden olmuş ve onların da DP'ye yabancılaşmalarına, tavır almalarına sebep olmuştur.

Muhalliflerine göre Menderes ve arkadaşları, bu uygulamalarıyla Türkiye'yi daha özgür ve demokratik bir ülke haline getirme vaatlerinden vazgeçtiklerini gösteriyordu. Ayrıca Laiklik ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle muhafazakâr Millet Partisi'nin kapatması çok partili siyasetin ne kadar kırılğan olduğunun bir göstergesiydi.¹⁸³ Muhalefetin sert eleştirileri karşısında soğukkanlılığını kaybeden DP, özellikle 1957 seçimleri sonrasında kopma eğilimleri gösteren tabanını bir arada tutmak için çok daha fazla popülizme müracaat etmiş, çıkarılan yasalar muhalifleri endişelendirmiştir. Bu ortamın DP'nin gençliğe ilişkin algı ve gençliğe dönük söylemlerini de etkilemesi tabiidir.

DP dönemi aslında artan ekonomik refah ve iş imkânları dolayısıyla genç nüfusun çoğaldığı bir döneme de tekabül etmektedir. Bunu daha iyi anlayabilmek için bir kıyaslama yapmak yararlı olacaktır: 1940–1950 arasında nüfus yaklaşık 17,8 milyondan 20,9 milyona çıkmış ve genç nüfus sayısı 3,1 milyon artmıştır. Buna

¹⁸³ F. Ahmad, a.g.e., s. 160.

mukabil 1950–1960 arasındaki on yıllık periyotta nüfus 20,9 milyondan 27,7 milyona çıkmıştır. Bunda uzun II. Dünya Savaşı yıllarında silâh altında tutulan kararların 13. Maddesinde bu konuyla ilgili vizyonunu ortaya koymuştur.¹⁸⁴ gençlerin geri dönmeleri ve belki bundan da önemlisi savaş sonrası dönemdeki ekonomik büyüme ve artan refah etkili olmuştur denebilir.¹⁸⁵ DP özellikle gençleri ve onların nasıl yetiştirilmesi gerektiği meselesini ihmal etmemiş ve parti programlarında bunlara yer vermiştir. DP, 1949’da yapılan ikinci kongresinde alınan (Tam link) Bu madde de, eğitimde kültür ve ülkü birliğini savunan birleştirici milliyetçilik anlayışının temel alındığı görülür. Yine bu programa göre, dini eğitim ve din adamı yetiştirme konularında uzmanlarca bir program hazırlanmalı ve üniversitede ilahiyat fakültesi ve bilimsel içerikli diğer kurumlar Milli Eğitim Bakanlığı önderliğinde kurulmalıdır. Bu anlayışın ne oranda uygulamaya yansıtılabildiği tartışılabilirse de DP, milli ve manevi duygulara sahip gençlerin yetiştirilmesi, din ve vicdan hürriyetinin sağlanması konularını program ve politikaların da hep yer vermiştir.

Bahsedilen çerçevede, Doğu’da bir üniversite kurulması ve kaliteli öğretmenlerin yetiştirilmesi üzerinde durulması önemlidir. Erzurum Atatürk Üniversitesi’nin¹⁸⁶ kuruluş da benzer düşüncelerin bir ürünüdür. DP, gençlerin üniversitelere yerleştirilmesi adına da ciddi çalışmalar yapmıştır. Toplam öğrenci sayısına bakıldığında, 1950–1951 yılında 24 bin 815 olan yükseköğretim öğrenci sayısı, 1959-1960’da 54 bin 69’a yükselmiştir ve artış oranı %117,8’dir.¹⁸⁷ Üniversitelere ayrılan bütçelerin de ciddi oranda yükseldiği görülmektedir. O günün enflasyonist koşullarında farklılıklar olsa da artışların % 600-700 civarlarında olduğu hatta üniversitelere göre bu oranların daha da arta bildiği görülmektedir. DP döneminde ilköğretim ve lise sayılarında da ciddi artışlar olmuş, bu da üniversitelere girişte yığılmalara sebep olmuştur. DP, 1950’ye kadar örnek alınan Avrupa eğitim

¹⁸⁴ Bakınız, <http://www.tbmm.gov.tr>

¹⁸⁵ F. Solak, “Türkiye Nüfusunun Cumhuriyet Dönemindeki Gelişim Seyri”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı 23-24, Cumhuriyet Gazetesi Özel Sayısı I, Ankara 1998, s. 126-129.

¹⁸⁶ Erzurum’a ve İstanbul’a birer üniversitenin kurulması ile ilgili düşüncelerin, Tek-Parti Dönemi’inde de var olduğu görülmektedir, Fakat dönemin Mârif Vekili Reşit Galip bunun sadece bir temenniden ibaret olduğunu ve bunun için zamana ihtiyaç olduğunu ifade ediyor; **Cumhuriyet Gazetesi**, 27 Temmuz 1932.; **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Haziran 1933.

¹⁸⁷ Komisyon, **Cumhuriyetin 50. Yılında Rakam ve Grafiklerle Milli Eğitimimiz**, MEB Yayınları, İstanbul 1973, s. 228–268.

modelinden vaz geçmiş, onun yerine ABD'nin eğitim modelini uygulamaya başlamıştır. Hatta bu çerçevede, her eğitim kademesi için ABD'den uzmanlar getirilmiş, bu uzmanlar tarafından hazırlanan raporlar uygulamalara esas teşkil etmiştir.¹⁸⁸ O dönemde hazırlanan bazı raporlar şunlardır. Watson Dickerman “Türkiye’de Halk Eğitimi Hakkında Rapor”, Prof. Dr. Kate Wolferd “Türkiye Köy ilkokulları Hakkında Rapor”, Prof. Dr. John Rufi “Türkiye’de Orta Öğretim, Müşahedeler, Problemler ve Tavsiyeler”, Prof. Dr. Roben J. Maske “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Hakkında Rapor”. Bunlara ilave olarak birde Ford Vakfı Eğitim Müşaviri Philip Louis Smith’te Champion Ford’dan oluşan bir heyetle gelerek “Türkiye’de öğretmen yetiştirme meselesi” üzerine bir rapor hazırladılar. Çağrılan bu uzmanların hemen hepsi ABD’liydi. Türkiye’den de uygulamaları yerinde görmek amacıyla birçok Türk eğitimci ve eğitim yöneticisi de ABD’ye gitmiştir. İlk ve orta öğretimde bu denli çalışmalar yapan DP, nedense üniversiteler için bu tür raporlar hazırlanmamış, sadece sayıca artışını ve fiziki gelişimini önemsemiştir. Yeni kurulan üniversiteler Amerikan sistemine göre kurulmuş ve maddi yardımlar alınmıştır.

Bu konuda şunu da ifade etmek gerekir. DP’nin eğitimde uyguladığı dine saygılı politikanın temelinde, Türkiye’de çok partili sistemin kurulması laikliğin daha liberal bir şekilde yorumlanması çabaları vardır. Bu serbesti ile din eğitime ve ibadete daha geniş bir alan bırakılmıştır. Fakat bunun devlet müesseselerine geniş ölçüde tesiri olmamıştır. Din konusundaki liberalizasyon hareketinin, demokrasinin tabii bir sonucu olarak, demokrasiye intibak çabalarının bir sonucu, olduğunu söyleyebiliriz.¹⁸⁹

4. 2. 2. DP Gençlik Kolları’nın Siyaset Algısı

Genç Demokratlar Teşkilatı, DP ile organik münasebeti olan bir kurum olarak ideolojisi DP ideolojisiyle özdeş bir yapılanmaydı. Genç Demokratlar Teşkilatı yapısı, parti örgütüne model almakla birlikte daha basitti.

¹⁸⁸ T. Akbaba, **Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması**, Gün Yayınları, Ankara 1998, s. 59.

¹⁸⁹ H. K. KARPAT, **Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul 1967, s. 325.

DP gençlik kollarının siyaset algısını ve hedeflerini anlamak için yine temel esaslarının belirlendiği nizamnameye bakmak gerekir. Bu nizamnamede gençlere gösterilen hedef Batılı ve demokratik siyasal değerlerdir “Siyaset ve Siyaset Eğitimi” başlığı altında, “Siyaset, Siyasi Parti nedir?” gibi bazı kavramlar izah edilmiştir.

Nizamnamede gençlere, İngiltere örneği üzerinden bir siyasal vizyon kazandırılmaya çalışılmaktadır. Anglo-Sakson ülkelerindeki yüksek tahsil gençlerinin politikaya ilgisinin calib-i dikkat olduğu vurgulanmaktadır. Daha önce DP’nin gençlerin siyasetle uğraşması meselesine karşı mesafeli olduğu bilinmektedir. Fakat bu meseleye bakışının özellikle girilecek olan 1954 seçimleri öncesinde yeniden değerlendirildiği ve belki muhalefetin gençlik politikalarının da tesiriyle gençlik yapılanmasına gidildiği ifade edilebilir. Hatta teşkilat esaslarında “Yüksek tahsil gençliği siyasetle uğraşmalı mıdır?” şeklinde bir soru sorulmuş ve buna cevap aranmıştır. Verilen cevap ise daha önce Tek-Parti Türkiye’indeki gençlik politikasının dirileceği benzeri endişelerden arınıldığını gösterir niteliktedir:

“Çok kere aileler, hocalar hatta siyaset adamları gençliğin siyasetle meşgul olmasını doğru bulmazlar. Gençler dersleriyle meşgul olmalı, okul veya fakültelerini biran önce bitirmeğe bakmalı, meslek hayatına atılmalı, gerekirse o zaman politika ile iştiğal etmeli denilmektedir.

Şunu peşinen söyleyelim ki, hakiki demokrasiye girmiş veya girmeğe azmetmiş memleketlerde durum pek öyle değildir. Yüksek tahsil gençliğinin memleketin siyasi cereyanları hakkında fikri olması lazımdır.”¹⁹⁰

Bu ifadeler de bu algıyı desteklemektedir. DP’nin gençlere bu ilgisinin aslında daha çok seçim endişesinden ibaret olduğu izlenimi uyanmaktadır; bu fikri destekleyen şey ise 1954 seçimlerden büyük bir zaferle çıkan partinin gençlik teşkilatına ilgisizliği ve gençlik yapılanmasının kuruluşundan çok kısa zaman sonrada lağv oluşudur.

4. 2. 3. DP Gençlik Yapılanmasının Lağvedilmesi ve Yükseköğrenim Gençliğine Siyasetten El Çektirme Gayretleri

1954 seçimlerinden büyük bir zaferle çıkan DP o zamana kadarki temkinli duruş ve tutumundan vazgeçmiştir. Seçimlerdeki zaferin adeta sarhoşluğu içerisinde gençlik yapılanmasını da ihmal etmiş ve kurduğu teşkilata olan ilgisizliği sebebiyle

¹⁹⁰Genç Demokratlar Teşkilat ve Esasları, Demokrat Parti Neşriyatı, Ankara 1954, s. 24.

gençlik yapılanması kendiliğinden, daha birinci kongresini dahi yapamadan lağv olmuştur. Bu sürece paralel olarak üniversitelerde siyasetin yasaklanması gündeme gelmiş, hatta üniversite hocalarının dahi siyasetle olan ilişkileri bitirilmiş, öğretim üyelerinin partilerde fiili vazife almalarını, yazılı veya sözlü olarak günlük politika ile uğraşmalarını yasaklayan kanun layihası 21.7.1953 tarihinde, sabahtan akşama kadar süren tartışmalar neticesinde kabul edilmiştir.¹⁹¹ Bu kanuna rağmen üniversitelerle iktidar arasındaki ilişkilerin iyi olduğunu anlaşılmaktadır. Fuat Köprülü'nün 20 Ekim 1954'te İTÜ'de büyük tezahüratlarla karşılanması bu açıdan önemlidir.¹⁹² Çıkarılan bu kanunla konan ve korunan yasaklar daha sonra gelişen ve gençliği de mobilize etmeyi başaran muhalefetin, adeta ekmeğine yağ sürmüştür.

Üniversitelerle DP'nin arasının açılması 1955-56 yıllarından sonra daha yoğun olarak gündeme gelmeye başlamıştır. Bazı öğretim üyeleri hakkında komünizme alet oldukları gerekçesiyle soruşturmalar açılmıştır.¹⁹³ Bu soruşturmalar sonrasında üniversitelerden DP iktidarına karşı tepkiler gelmeye başlamış ve iktidarın üniversitelerin Muhtariyetini ihlal ettiğini ve bunun Batılı standartlardan ve Batıdan uzaklaşma anlamına geldiğini belirten açıklamalar yapılmıştır.¹⁹⁴ Bunun dışında öğrencilerden de hükümete karşı, hocaları destekleyen tepkiler gelmiştir. TMTB Başkanı Nejat Canhan, üniversite muhtariyeti için öğretim üyelerinin gayret ve faaliyetlerini, "hayatta en hakiki mürşid ilimdir" diyen Atatürk'ün gençliği olarak takdir ve minnetle karşıladıklarını ifade etmiştir.¹⁹⁵ Bu aynı zamanda DP iktidarına karşı ilk öğrenci tepkisi olmuştur.

Öğrenci olaylarının artmasında en önemli halkayı AÜ SBF Dekanı Turhan Feyzioğlu'nun 1956-1957 öğretim yılı açılışında, siyasi içerikli ve oldukça eleştirel konuşması ve ardından da Milli Eğitim Bakanlığı emrine alınması oluşturur.¹⁹⁶ Feyzioğlu bu konuşma da "Nabza göre şerbet veren münevverlerden olmamalı" demiştir. Feyzioğlu'na karşıt bir pozisyondan bakarak meseleyi değerlendiren AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doçenti Mehmed Köymen de **Zafer Gazetesi**'nde

¹⁹¹ **Vatan Gazetesi**, 21 Temmuz 1953.

¹⁹² **Cumhuriyet Gazetesi**, 21 Ekim 1954.

¹⁹³ **Vatan Gazetesi**, 25 Şubat 1955.

¹⁹⁴ **Cumhuriyet Gazetesi**, 18 Ocak 1956.

¹⁹⁵ **Cumhuriyet Gazetesi**, 26 Ocak 1956.

¹⁹⁶ Prof. Turhan Feyzioğlu daha sonra 1957 seçimlerinde Sivas'tan CHP Milletvekili seçilmiştir.

yine oldukça ağır kabul edilebilecek bir yazı kaleme almış ve meseleyi “artık bu fakültenin yaşatılıp yaşatılmayacağı konusunun ciddi olarak ele alınması gerektiği”ne kadar vardirmiştir. Feyzioğlu'nun bu yazılanlara cevap vermesi bir “polemik” olarak görülmüş ve bakanlıkça hatalı bulunmuştur. Bu gelişmeler üzerine Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Turhan Feyzioğlu'nun 6433 sayılı kanunun ikinci maddesine dayanarak Bakanlık emrine alındığını, 1 Aralık 1956 tarihinde Siyasal Bilgiler Fakültesi yönetimine bildirmiştir. Kararı öğrenen Feyzioğlu görevlerini Yönetim Kurulu'na devrederek fakültenin ayrıldığıdır.¹⁹⁷ Bunun üzerine öğrencileri dersleri boykot etmiş ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a hocalarının göreve iadesini istemişlerdir. Bunun üzerine Bayar da bakanlığa bir telgraf göndererek öğrencilerin serbest bırakılmasını istemiştir.¹⁹⁸

Yaşanan bu olayları DP'ye yakınlığıyla bilinen **Zafer Gazetesi** ise daha farklı yansıtmıştır. Olayları bizzat İnönü'nün kışkırttığını ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni adeta bir CHP ocağı haline getirdiğini ve suçluları koruduğunu yazmıştır.¹⁹⁹ Bu olay TBMM görüşmelerine de çok sert yansımış ve görüşmeler tartışmalı geçmiştir. Bu gibi hadiselerle birlikte DP iktidarı ile üniversite hocaları ve öğrencileri arasında yaşanan sıkıntılar bilhassa 1958'den sonra daha da derinleşmiş, askeri müdahaleye kadar da artarak devam etmiştir.

Üniversite gençliğinin ve hatta CHP Gençlik Kolları'nın aktif olarak rol aldığı bir diğer benzer hadise de, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi hocası Prof. Dr. H. Nail Kubalı'nın bakanlık emrine alınması hadisesidir. Çeşitli tepkiler üzerine görevine iade edilen Kubalı, verdiği demeçlerle tekrar görevinden bir aylık uzaklaştırma alınca, muhalif öğrencilerin protestolarına sebep olmuştur. Bu hadisede aktif olarak rol alan CHP'li gençler, Kubalı'dan sonra derse gelen Tarık Zafer Tunaya'nın dersini protesto etmişler ve ders anlatmasını engellemişlerdir. Bunun üzerine Tunaya da ders yapmayarak sınıftan ayrılmış, fakat bir grup öğrencinin talebi üzerine tekrar sınıfa dönerek dersini tamamlamıştır. Diğer protestocu grup ise önce rektörlük binasına yürümüş rektörü yerinde göremeyince dekanlığa, onu da göremeyince hocaların olduğu bölüme yürümüşlerdir. Daha sonrada Kadıköy'e

¹⁹⁷Vatan Gazetesi, 30 Kasım 1956.

¹⁹⁸Vatan Gazetesi, 4 Aralık 1956.

¹⁹⁹Zafer Gazetesi, 4 Aralık 1956.

giderek Kubalı'yı evinde ziyaret etmişlerdir. Kubalı da zaman zaman evinin balkonuna çıkarak gelenleri selamlamış ve ikili guruplar halinde öğrencileri kabul etmiştir.²⁰⁰ Bu kabul merasimi ve yansımaları gençleri daha da motive etmiş ve sonrasında artan olaylar için önemli bir adım olmuştur. Bu süreçte yapılan öğrenci protestolarında "Dağ başını duman almış" marşının söylenmesi hatırlara, İttihat Terakki ve Kemalist Tek-Parti dönemlerinden miras bir zihniyeti ve gençlik telakkisini getirmektedir.

Bu zemindeki asıl tartışmalar üniversite muhtariyeti meselesinde düğümlenmektedir. Bu zeminde gelişen olayların farklı biçimlerde tezahürleri kamuoyunda ses getirince 27 Mayıs 1960'a kadar olan sürecin taşları adım adım döşenmiştir. DP iktidarı en başından beri aslında üniversite öğrencilerin siyasetle uğraşmasını istememiştir. Sadece 1954 seçimleri öncesi, bazı seçim beklentileri sebebiyle kısa ömürlü bir Gençlik Teşkilatı kurma çabası dışında bu alana dönük hiçbir ciddi icraatı olmamıştır. Üniversite gençliğinin siyasetle uğraşmasına sıcak bakmayan DP İktidarı, 1956'ya kadarki süreçte de üniversitede yaşanan olaylarla ilgili hiçbir hukuki işlem ve takibat yapmamış, bunları tolere etmiş, yaşanan bazı ufak hadiselerin de zaman içerisinde kendiliğinden belirli bir zemine oturacağına inanmıştır. DP 1958 yılına kadar da gençlikle ilgili ciddi bir teşkilatlanma teşebbüsünde bulunmamıştır.

Üniversitelerde artan hadiseler ve bu hadiselerdeki CHP'li gençlerin üstlendiği roller sebebiyle, 1958 yılının sonlarında, 14 Aralık'ta, İstanbul'da DP taraftarı bir grup gencin bir üniversite teşkilatı kurma çabaları söz konusu olmuştur. Yaşananlara duyarsız kalmak istemediklerini ifade eden gençler, Başbakan Adnan Menderes'e bir telgraf göndererek bu isteklerini dile getirmişlerdir. Bu telgrafta şunlar yazılıdır:

“Pek Muhterem Adnan Menderes Başvekil ve DP Genel Başkanı/Ankara

Biz DP'li gençler olarak üniversiteye şamil DP gençlik komitesi kurmak kararındayız. Zira mevcut olan muhalif cereyanlar hakikatten uzak yıkıcı tenkitlerle üniversiteliler için yanlış kanaatler uyandırmakta biz üniversiteliler zan altında bırakmakta ve tabiiyle bu vaziyet bizlerde haklı bir infial uyandırmaktadır. Biz üniversiteli gençler hakikati bütün açıklığıyla görüyor ve milletçe

²⁰⁰Zafer Gazetesi, 13 Nisan 1958.

kalkınmanın gururunu duyuyoruz. Bu itibarla üniversiteliler hakiki kanaatlerine tercüman olmak ve milletimizi medeni milletler seviyesine ulaştırmak azminde olan siz muhterem Başvekilimizin emrinde vazife almak istiyoruz. Bu şerefli hizmete başlamamız için yüksek müsaadelerinizi istirham eder. Ellerinizden öperiz.

Müteşebbis Heyeti”²⁰¹

DP İstanbul İl Genel Komitesi'nin onayıyla gönderilen bu telgrafın nasıl karşılandığı ve cevaplandırıldığını gösterir bir kayda rastlanmamıştır. Fakat bu girişimin çokta başarılı olamadığı, gençlerin yeterli bir etkinlik kazanamadıkları daha sonra yaşananlardan çıkarılabilir. Muhalif gençlerin olaylarda gösterdiği etkinliğin daha fazla ve DP açısından da yıkıcı olduğu ifade edilebilir.

4. 2. 4. 6-7 Eylül Olayları ve Gençlik

Kıbrıs meselesi ile doğrudan alakalı olaylar, yükseköğrenim gençliğinin 6 Eylül 1955'te **İstanbul Ekspres Gazetesi**'nin “Atamızın evi bomba ile hasara uğradı” manşeti sonucu başlamış, akşama doğru aniden her tarafta patlak vermiştir. Bir araştırmacının ifadesiyle, sanki gizli bir el olayları çığırından çıkarmıştır.²⁰² Fakat olayların başlangıcı çok daha öncelere dayanmakta ve zaman zaman gençlerin tepkileri görülmekteydi. Gençlerin bu minvalde gerçekleştirdiği ilk miting İzmir'de olmuştur.²⁰³ Çıkan olaylar güçlkle zapt edilmiş, İstanbul ve İzmir'de Örfi İdare ilan edilmiştir.²⁰⁴ İktidar tarafından olayların suçlusu olarak gösterilen “Kıbrıs Türktür Cemiyeti” kapatılmıştır.²⁰⁵ Gençlerin ve toplumun sergilemiş olduğu bu tahripkâr, yağmacı tavırları Sosyolog Cahit Tanyol **Cumhuriyet Gazetesi**'ndeki yazısında “yığın psikolojisi” olarak değerlendirmiştir.²⁰⁶ Kıbrıs meselesini 6-7 Eylül hadiselerinden²⁰⁷ hemen önce kaleme alan Peyami Safa da “Kıbrıs Milletın Davasıdır” başlığını seçmiştir.²⁰⁸ Azınlıklara karşı sergilenmiş olan bu tahripkâr tavrı hadiselere karışan başta gençler olmak üzere kitlenin iradesi üzerinde gizli birtakım ellerin varlığına bağlayanlar da olmuştur.

²⁰¹Zafer Gazetesi, 15 Mart 1958.

²⁰²C. Eroğul, a.g.e., s. 177.

²⁰³Milliyet Gazetesi, 2 Ağustos 1954.

²⁰⁴Vatan Gazetesi, 7 Eylül 1955.

²⁰⁵Milliyet Gazetesi, 9 Eylül 1955.

²⁰⁶Cumhuriyet Gazetesi, 20 Eylül 1955.

²⁰⁷ Birinci elden tanıklıklar için Bkz. N. B. Bali, **6-7 Eylül Olayları Tanıklar-Hatıralar**, Libra Yayınları, İstanbul 2010.

²⁰⁸Milliyet Gazetesi, 27 Ağustos 1955.

Bu olaylara verilen tepki ve sıkıyönetim politikaları, DP iktidarı açısından ileride önemli sıkıntılara sebep olacaktır. İç muhalif seslerin yükselmeye başlaması, İçişleri Bakanı Namık Gedik'in istifası ve arkasından gelen hükümetin düşürülmesi hadiseleri, diğer muhalefeti de harekete geçirecek ve DP bundan sonra bir daha 1954 öncesindeki gücüne ulaşamayacaktır.

Aşırı baskılar, muhalif basına ve üniversite gençliğine karşı geliştirilen politikalar hep artarak devam edecektir.²⁰⁹ DP, 1957'de son kez katılacağı demokratik seçime girerken kendisine iç ve dış muhalif birçok gurup oluşturmuştur. Nitekim bu muhalefetin ve iktisadi bozulmanın sonucu olarak seçime giren DP büyük bir kayıp yaşamıştır.

6-7 Eylül olaylarında tahrip ve yağma

²⁰⁹ C. Eroğul, a.g.e., s. 192-193.

6-7 Eylül olaylarında Taksim Anıtı'na çıkan protestocu gençler

4. 2. 5. DP'nin 1957 Seçimleri Sonrası Yeniden Gençlik Teşkilatı Kurma Çabaları

DP'nin 1954'te kısa ömürlü bir gençlik yapılanması tecrübesi ertesinde gençliğe ilişkin ve gençlerle birlikte politika yapmak yolunda doğrudan olmasa da üniversite gençliği için söz konusu olduğu gibi dolaylı teşebbüsleri olmuştur. 1957 seçimleri sonrasında ortaya çıkan yeni siyasal resim DP ileri gelenlerine bu hususta yeni adımlar atmanın gerekli olduğunu düşündürmüştür. Nitekim dönemin gazetelerine yansıyan haberlerden genel merkez nezdinde organize edilmiş bir gençlik teşkilatı olduğu anlaşılmaktadır. Ne var ki bu gibi çalışmaların daha çok Ankara ve İstanbul'da ve bu iki ilin ilçelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Örneğin başkentte kurulan DP il gençlik teşkilatı şu vaatle yola çıkmıştır: “DP Ankara Gençlik Teşkilatı gençliğin bütün davalarını takip ederek yakından alakadar olacaktır.”²¹⁰

12 Nisan 1958 tarihinde kurulan bu yeni gençlik yapılanması aslında bu dönemde DP için öne çıkan bir gençlik meselesine de işaret etmektedir. Bu meseleyi DP'nin yayın organı olan **Zafer Gazetesi**'ndeki artan gençlikle ilgili yazılardan da anlamak mümkündür; “Gençlerin davasını ele almak lazım” başlıklı bir yazıda gençlerin mevcut durumu şöyle tasvir edilmiştir: “Gençler ya bulvarlar ya da sinema salonları önünde birikip daha büyüklerin anlamadığı şakalar yapmakta veyahut maçlarda karşılaşan

²¹⁰Zafer Gazetesi, 13 Nisan 1958.

takımları putlaştırmaktadırlar.”²¹¹ Çizilen bu negatif tabloya rağmen yazı şu cümlelerle neticelendirilmiştir:“ Ama bütün bunlar bir yana âvâre görünen fakat aslında ve esasında müspet ve kudretli bir memleket sevgisine daima teşne bulunan gençlik ile meşgul olma zamanı gelmiştir kanaatindeyiz.”²¹² Aslında bu cümle DP açısından bir geç kalmışlığın da manidar bir itirafı gibidir.

Bu dönemde süreli basında gençlere dönük olarak kaleme alınan yazı dizileri de görülmektedir. Bir örneği Perihan Parla'nın kaleme aldığı yazılar olan bu metinlerde gençliğin mevcut durumu teşhis edilmekte ve muhtemel reçeteler sunulmaktadır. Gençliğin mevcut halinin sorumluluğunun sadece gençlere yüklenemeyeceği ve bunda yetişkinlerinde payı olduğu vurgulanmaktadır. Parla, bu yazılarından birinde yetişkinlere hitaben şöyle der:

“Gençlikten durmadan şikâyet eden büyüklerin vazife ve mesuliyetlerini bütün şümülü ile idrak etmeleri realist ve insafılı bir olgunlukla evvela kendilerine düşen fedakârlıktan işe başlamaları gayeye ulaşacak yolun hareket noktası olmalıdır.”²¹³

Parla, bu ifadelerle yetişkinler gençler için bir şeyler yapmaya çağırmaktadır.

Yine bu dönemlerde DP iktidarının artan gençlik muhalefetini bertaraf etmek üzere, onlara Anadolu'da yapılan kalkınma hamlelerini anlatma çabası öne çıkmaktadır. Kendisini bu anlamda yeteri kadar ifade edemediğini düşünen iktidar, bunu gençlik teşkilatı aracılığı ile yapmayı hedeflemektedir. Yaz tatilinde düzenlenecek olan ve gençlerin katılımı amaçlanan turizm gezileri, aynı zamanda gerçekleştirilen atılımları gençlere yerinde gösterme çabası olarak değerlendirilebilir.²¹⁴ Bu meyanda gençlik teşkilatı tarafından gazetelere verilen ilanlarla, gençler fabrika ve benzeri yeni yapılan tesislerin açılış törenlerine davet edilmiştir.²¹⁵ Bu anlamda DP'nin farklı atılımlar yapmak istediğini de görmekteyiz. Ders kitaplarında, DP döneminde yapılan hizmetler ve kalkınma dan da bahsedilmesi²¹⁶ kararlaştırılmış fakat bunun için yeterince fırsat olmamıştır; hemen arkasından gelen askeri müdahale bu isteği engellemiştir.

²¹¹Zafer Gazetesi, 7 Nisan 1958.

²¹²Zafer Gazetesi, 7 Nisan 1958.

²¹³Zafer gazetesi, 19 Mayıs 1958.

²¹⁴Zafer gazetesi, 24 Nisan 1958.

²¹⁵Zafer Gazetesi, 23 Mayıs 1958.

²¹⁶Milliyet Gazetesi, 18 Nisan 1960.

Yukarıda bahsedilen DP Gençlik Merkez İcra Komitesi'nin yan komiteleri de oluşturulmuştur. Kurulan bu yardımcı komiteler, Basın, Yayın, Teşkilatlanma ve Sosyal Yardım Komiteleri şeklindeydi. Merkez İcra Komitesi'nin başkanlığına Eski MTTB başkanı Kamran Evliyaoğlu, ikinci başkanlığa DP Gençlik Kolları Eski başkanı Stj. Dr. Oğuz Aygün, Genel Sekreterliğe Tıp Derneği eski Genel Sekreteri Stj. Dr. Can Nemutlu, Sekreter Yardımcılığına Memduh Alparlan, Muhasipliğe Şeref Yardım, Basın Yayın Komitesi Başkanlığına Gazeteci Turgay Üçöz, Teşkilatlanma Komitesi Başkanlığına Günseli Tanju, Sosyal Yardım Komitesi Başkanlığına Dr. Nebahat İnal, Üyelikler ise Mehmet Ali Görmüş, Dr. Korkut Özerkan, Stj. Dr. Erdoğan Özsan seçilmişlerdir. Bunların yanında Müteşebbis Heyet üyeliklerine on yedi isim daha seçilmiştir.

1957 seçimlerinde, 1954 seçimlerine nazaran DP'nin maruz kaldığı oy kaybı sebebiyle, gençlere ehmmiyet verilmesi gereğinin tekrar gündeme geldiği fikrini destekleyecek birkaç ipucundan bahsedilebilir. Bununla ilgili dönemin gazetelerinde farklı örnekler rastlamak mümkündür. "DP gençlik meselelerine önem verecek"²¹⁷ şeklindeki haber bu görüşümüzü desteklemektedir. Ankara'da kurulan Gençlik Komitesi'nin ardından İstanbul'da da bir İl Gençlik Komitesi kurulmuştur. Aynı haberde bu konuyla ilgili olarak DP Antalya Milletvekili Sadık Erdem'in görevlendirildiği bildirilmektedir. Alınan kararla sadece İstanbul ve ilçelerinde gençlere sosyal ve kültürel yönden hizmet edeceği ifade edilen DP Gençlik Kolları İstanbul Komitesi kurulmuştur;²¹⁸ başkanı Hayrullah Özatay, Sekreter üye ise Erol Akıncı'dır. Gençlere sadece sosyal ve kültürel yönden hizmet edileceği ifadesi yani onlara politik hedefler göstermemesi anlamlıdır. Özellikle 1958-1960 arası periyotta DP'deki gençlikle ilgili dikkat çeken hareketlenmenin İstanbul içinde geçerli olduğu söylenebilir. DP İstanbul Gençlik Komitesi'nin öne çıktığı haberler bu kanaati doğrular niteliktedir. DP İstanbul Gençlik Komitesi başkanının TMTF ve MTTB başkanlarıyla yaptığı bir görüşme CHP'li gençlerin tepkisine neden olmuştur.²¹⁹ Gençlerin askeri müdahaleye giden süreçte oldukça hararetli olduğu görülmektedir. Hatta DP İstanbul Gençlik Kolları başkanının üniversite hocalarını hedef alan bir

²¹⁷Cumhuriyet Gazetesi, 1 Ağustos 1959.

²¹⁸Cumhuriyet Gazetesi, 27 Şubat 1958.

²¹⁹Akşam Gazetesi, 24 Mart 1960.

konuşması sebebiyle, DP Üniversite Kolu kurucularından Oktar Öner'in istifa ettiği görülmektedir.²²⁰

DP, gençlere önem vermeye başladıktan sonra çeşitli illerde yaptığı sadece gençlere dönük toplantılarda; "DP'nin ancak iyi yetişmiş bir gençliğin omuzlarında yükselebileceği" vurgulanmıştır.²²¹

Yine aynı zamanlara denk gelen TBMM konuşmalarında Tek-Parti döneminde gençlerin aldığı din ve değerler eğitiminin sorgulandığı, hatta CHP'nin suçlandığı Nevşehir Milletvekili Münip Hayri Ürgüplü tarafından yapılan uzun bir konuşmaya da rastlanmaktadır.²²² DP'nin adeta zoru gördüğünde fark ettiği gençlik çalışmaları ve çabaları, askeri müdahaleye giden süreçte yetersiz kalmış, kendisini özellikle üniversite gençliğine anlatmasına kifayet etmemiştir.

DP İstanbul Gençlik Komitesi yönetimi toplantı halinde.

Milliyet Gazetesi 16 Şubat 1954

²²⁰Cumhuriyet Gazetesi, 20 Ocak 1959.

²²¹Cumhuriyet Gazetesi, 5 Mayıs 1958.

²²²TBMM Tutanak Dergisi, 24 Mart 1958.

4. 2. 6. DP Gençlik Kolları'nın Gençlik Kuruluşları ile İlişkileri

Başbakan Adnan Menderes, 17 Ocak 1954 tarihinde, Ankara Türk Ocağı Merkezi'ni açtı. Türk Ocakları ile Genç Demokratlar Teşkilatı arasında sıkı bir ilişki kurulduğu ve başbakanın bu konuya büyük önem verdiği bilinmektedir. Demokrat Parti, bir zamanlar CHP'nin Halkevleri'nde yaptığı gibi, bu kurumları siyasi bir okul ve parti için potansiyel bir güç olarak kullanmayı amaçlamıştı.²²³ Fakat bu konuda başarılı olduğunu gösterecek belirgin bir ize rastlanamaz.

DP'nin MTTB ile de iyi ilişkiler içerisinde olduğunu ifade edebiliriz. Bunun temel sebeplerinden biri DP içerisinde başta Tefvik İleri olmak üzere MTTB'de yetişmiş siyasetçilerin bulunmasıdır. Buna karşın DP Gençlik Teşkilatı ile sol gençlik teşkilatları arasındaki ilişkiler iyi olmamıştır. Bunun temel sebeplerinden biri dönem içerisinde öne çıkan ABD yanlısı politikalar. Komünizmle mücadele dönemin en başat meselesidir.

DP Gençlik Kolları'nın CHP Gençlik Kolları ile olan ilişkilerinin de, belirli bir olgunlukta seyrettiği görülmektedir. DP Gençlik Kolları'nın kurulduğu ilk kurultaya, CHP Gençlik Kolları'ndan bir heyetin de katılması ardından da DP Gençlik Teşkilatı adına CHP kongresine katılım ve tebrik mesajları, bu ilişkilerin belirli bir seviyede hatta nezaket düzeyinde olduğunu göstermektedir. DP iktidarının üniversitelerle arasının açıldığı 1946 sonrasındaki yıllara kadar da belirgin bir çekişmenin olmadığı ifade edilebilir.

4. 2. 7. 27 Mayıs Öncesi Gençlik Hareketleri ve DP Gençlik Kolları

Gençlik doğası gereği değişime mütemayil durağanlığa tahammülsüz bir yaş kuşağına tekabül eder. Bu durum zaman zaman dış dünyayı harekete geçirme ve değiştirme arzusu şeklinde görülmekte; bu da gençlerin sosyal ve politik eylemlerde etken olması şeklinde tezahür edebilmektedir. Bu sebeple gençler, güçlü ve harekete geçirici önemli bir politik potansiyel olarak 20. yüzyıl boyunca ciddiye alınmışlar, alınmaya da devam edeceklerdir. İhtilallere ve diğer sosyal değişim süreçlerine bakıldığında, başlatıcılarının ve sürdürücülerin, en azından önde görülenlerin genellikle gençler olduğu dikkat çekicidir.

²²³ M. S. Yücel, a.g.e., s. 104.

Gençlerin otoriteye başkaldırmalarının pek çok sebebi bulunmasına rağmen, esas faktörün kendilerini tanıma ve bulma çabası olduğu belirtilmektedir. Gençler bu dönemde otoriteye itiraz ederken aynı zamanda topluma ve kendisini yetiştiren ailesine de itiraz etmektedirler. Oysa genç, aile fertleri ve sosyal çevresi ile “bağımlılık” değil de “bağlılık” geliştirdiğinde, daha sağlıklı bir kimliğe sahip olacaktır.²²⁴ Gençliği yönlendirmede önemli rol oynayan kitle üniversite gençliğidir. Bu anlamda öğrencileri etkileyen unsurlar içerisinde hocaları düşünmemek yanlış olacaktır. Üniversite hocalarının entelektüel sınıf olarak iktidarlara münasebetlerindeki değişimler öğrencilere de yansımaktadır. Öğrenciler aydın sınıfın bir unsuru olarak hareket edebilmektedir. Bu sebeple DP döneminde aydınlar ve üniversite hocaları iktidardan uzaklaştıran ve daha eleştirel bir pozisyona iten sebepleri kısaca ifade etmekte yarar olacaktır. İncelenen yıllarda ve öncesinde profesörlüğe yükselmek zordu. Az sayıda profesörün yanında, çok sayıda yükselmeyi bekleyen alt düzey öğretim üyesi vardı. Bu durum, alt düzey öğretim üyeleri için uzun yıllar beklemek anlamına gelmekteydi. Emeklilikleri ile ilgili ayrı bir düzenleme de yoktu. Memurlarla aynı kanunlara tabiydiler. Emekli olduklarında ise ücretleri çok düşmekteydi. DP’nin uyguladığı serbest piyasa ekonomisi sebebiyle, 1957’lerden itibaren artan enflasyon, öğretim üyelerinin DP’ye karşı cephe almalarındaki en önemli etkenlerden biri olmuştur.²²⁵ DP bu konuyla ilgili olarak Meclis’te bir düzenleme yapmış hocaların tazminatlarını artırmıştır.²²⁶ Fakat yapılan bu düzenleme, artık çığırından çıkmış gibi görülen olayların yaşandığı dönemlere denk geldiği için pek işe yaramamış, olayları durdurmaya yetmemiştir.

Buna karşın DP öncesi dönemde öğrencilere tanınan siyasi serbestinin daha kısıtlayıcı olduğu söylenebilir. Mesela, üniversite gençliğinin siyasette rol almasını isteyen ve üniversite gençliğini teşkilatlandıran CHP, 1936 yılındaki Tek-Parti döneminde, Hatay’da yaşanan olayları protesto etmek isteyen MTTB’nin faaliyetlerini durdurmuştur. Dönemin İçişleri Bakanı tarafından protestocu gençlere gösterilen tepki şöyledir:

²²⁴ Ş. Dolunay, İ. Mazman, a.g.e., s. 84-97.

²²⁵ S. J. Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, E Yayınları, İstanbul 2006, s. 484.

²²⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, 11 Mayıs 1960.

“Milli Türk Talebe Birliği'nin ön ayak olduğu bu hadiseyi Cumhuriyet Hükümeti hiçbir zaman hoş görmemiş, talebe ve hocalar arasında böyle mitingler yapılmasını memleketin kültürel terakkisine mani telakki etmiştir.”²²⁷

Buna benzer farklı örnekler de sayılabilir. Oysa DP, misyonu gereği gençlere daha fazla serbesti tanımış ve gençlerden olumlu destekler almıştır. Bu destekleri Celal Bayar ya da Adnan Menderes'in üniversitelere yaptığı ziyaretlerde görebiliyoruz.²²⁸ Fakat DP 1957 sonrasında bozulan ekonomik göstergelerin de etkisiyle gençleri yanında tutamamıştır. Üstelik bu dönemde muhalif gençlere dönük izlediği yasaklayıcı politikalar da olmuştur. Bunlardan biri yurtdışında okuyan gençlerin döviz ödeneklerinin kesilmesidir.²²⁹ Gençliğe dönük kısıtlayıcı politikaların örneği bir diğer hadise de Sakarya'da cereyan etmiştir. Sakarya'ya yüksek tahsil gençliği kongresi için giden gençlik kafilesi engellenmiştir. Bunun üzerine gençler Sakarya Nehir kenarında sessizlik eylemi yapmışlardır. Burada gençlerin hükümete uyarı niteliğindeki ifadeleri, gelecekte yaşananlar adına oldukça manidardır:

“Biz susuyoruz ama Sakarya konuşuyor, bunun manasını onlar çok iyi bilirler.”²³⁰

DP gençler üzerinde ideolojik bir inşa çabası gütmeye çalışmış ve kendi gençlik tabanını inşa edemediği için de bu alandaki üstünlüğü CHP'ye kaptırmış ve sonunu hazırlayan süreçte gençlerden kendi lehine istifade edememiştir. DP gençliğinin sesinin daha kısık çıktığını dönemin yayınlarına bakarak ifade edebiliriz. Öte yandan muhalif gençlerin üzerinde durduğu politik zemin belirli bir tartışma zemininde olduğunu gösteren, “irtica” ve üniversite özgürlüğü temelli tartışmalar vardır.²³¹

4. 2. 7. 1. 28/29 Nisan 1960 Öğrenci Olayları

Toplumsal olaylar toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi koşullarıyla ilişkili olarak ve onlarla bir nedensellik bağı içerisinde ortaya çıkarlar. Hatta bu etkileşimin uluslararası boyutlarının olduğunu ifade edebiliriz. Gençlik çalışmaları açısından önemli olan 28–29 Nisan 1960 olayları da bu koşullardan bağımsız

²²⁷ M. Taylak, a.g.e., s. 155.

²²⁸ *Milliyet Gazetesi*, 4 Kasım 1954; *Zafer Gazetesi*, 3 Kasım 1954.

²²⁹ *Milliyet Gazetesi*, 26 Haziran 1960.

²³⁰ *Milliyet Gazetesi*, 22 Nisan 1957.

²³¹ *Milliyet Gazetesi*, 2 Şubat 1960.

değildir. Mesela, 12 Nisan 1960'ta İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin “irtıca’yı tell’in” maksadıyla miting düzenlemek istemesine, “irtıcanın olmadığı” gerekçesiyle İstanbul Valiliği'nin izin vermemesi üzerine öğrenciler, üniversite bahçesinde sessiz bir yürüyüş yapmak istemişlerdir. Bu yürüyüşe de izin verilmemesi ve Polislerin Üniversite bahçesine kadar girerek öğrencilere müdahale etmeleriyle başlayan süreç, 28-29 Nisan olaylarının fitili ateşlenmiştir. Olaylarla ilgili olarak Üniversite senatosunun Marif Vekâletine gönderdiği yazıyı temele alan CHP Milletvekili Osman Bölükbaşı ve Avni Doğan, DP’yi sert bir dille eleştirmiş, meydana gelen hadiselerin seyrini anlatarak bir Tahkikat Komisyonu kurulmasını istemiştir. Bölükbaşı ve Doğan takrirlerinde, konuyu aşağıdaki gibi aktarmışlardır:

“28 ve 29 Nisan 1960 tarihinde toplanan İstanbul Üniversitesi Senatosu, 28 Nisan 1960 tarihinde Üniversite iç kapısı önünde ve Atatürk heykeli etrafında toplanarak millî marşlar söyleyen talebin bu toplantısını dağıtmak için polisin yaptığı müdahale sırasında cereyan eden pek mühim hâdiselere büyük ve şiddetli bir teessür içinde muttali olmuştur. Filvaki o gün talebin yukarıda zikrolunan şekilde yaptığı toplantıyı dağıtmak kasdiyle, polis, o esnada vazifesi başında bulunan İstanbul Üniversitesi Rektörlüğünü haberdar dahi etme ve lüzum görmeden Üniversiteye girmiş ve bu kadar ağır muameleyi mucip bir tahrik asla mevcut olmadığı halde, silâh kullanmak suretiyle bir kısım talebin ağır surette ve hattâ komaya düşecek derecede yaralanmasına sebep olmuştur. Bu suretle başlayan hâdisenin devamı, Üniversite dışı safhasında polisin aynı şiddetli hareketi ile ölüm vakalarının da meydana gelmesini mucib olmuştur.

Atatürk heykelinin etrafındaki toplantıdan haberdar olan Rektör ve Hukuk Fakültesi Dekan Vekili, talebeyi teskin etmek kasdi ile toplantı yerine giderlerken polis tarafından çevrilmişler ve şahıslarında İstanbul Üniversitesine ve hattâ bütün Üniversitelilere galiz sözler ve ağır muamelelerle tecavüzün en çirkinine mâruz kalmışlardır. Bu ağır muameleler sırasında. Rektör gözünden ve yüzünden yaralanmış, Dekan Vekili de zabıta memurlarının yumruk darbelerine hedef olmuştur.”²³²

Bu olaylar aslında, İstanbul ve Ankara’da meydana gelmiş olan öğrenci merkezli hareketlerdir. Türk siyasi tarihinde de önemli bir yeri vardır. 28-29 Nisan olaylarına katılan muhalif gençler, iktidardaki partinin baskı yaptığını vurgulayarak, siyasi rejimin kendisine yönelmişlerdir. Dönemin öğrencileri kendilerini “Atatürkçü” olarak tanımlarken hükümeti şeriatçılık ve laiklik düşmanı olmakla suçlamışlardır.²³³ Bu olayları önemli hale getiren farklı sonuçları da vardır. Bahse konu olan olaylar,

²³²TBMM Tutanak Dergisi, 23 Mayıs 1960.

²³³Tercüman Gazetesi, 29 Nisan 1954.

hem 27 Mayıs'a giden süreci hızlandırmış, hem de bu gün "68 Kuşağı" olarak adlandırılan döneme örnek teşkil etmiştir.

28–29 Nisan'da meydana gelen öğrenci olaylarını, DP döneminin muhalif gençler üzerinde kurduğu baskının bir sonucu olarak görenler de vardır. Özellikle iktidar karşıtı üniversite hocalarına ve öğrencilerine yönelik politik baskıların üzerine bir de Tahkikat Komisyonu²³⁴ eklenince, huzursuzluklar daha da artmıştır. Muhalif gençlerin sebep olduğu olayların birçok nedeni vardır. İhtilali hazırlayan olaylara katılan gençlerin dillendirdiği ortak nokta, "DP'nin siyasi uygulamaları ve kurduğu Tahkikat Komisyonu"dur. Hadiselerin fitili ateşleyen şeylerden biri de İstanbul'da 27 Nisan 1960 tarihinde gerçekleştirilen, TMTF'ye bağlı Tıp Fakültesi Öğrenci Cemiyeti seçimlerinde yaşanmıştır. Beyazıt'ta Beyaz Saray salonunda çalışmalarına başlayan kongre, divan başkanlığı seçimini gerçekleştirmiş, Dr. Memduh Eren faaliyet raporunu okumak üzere kürsüye çağırılmıştı. Eren'in okuduğu faaliyet raporunda İsmet İnönü'nün adının geçmesi üzerine polis kongreye müdahale etmiş ve raporun okunmamasını istemiştir. Bu ikaza rağmen Kongre Başkanı Cemal Sarı, genel kurulda karar aldırdıktan sonra raporun okunmaması konusundaki ikaza rağmen okutmuştur.

Yine fitili ateşleyen bir başka olay da aynı günlerde Güney Kore'de üniversiteli gençlerin, diktatör Syngman Rhee'ye karşı ayaklanmaları olmuştur. Güney Kore'deki bu gelişmeler, Türkiye'deki gençleri yakından etkilemiş, Tıp Fakültesi Öğrenci Cemiyeti Kongresi'nde de Güney Kore'li öğrencilere bir mesaj gönderilmiştir: "Türk gençliği Güney Kore'li öğrencileri vermiş oldukları demokrasi mücadelesinde desteklemektedir." denilmiştir. Bunun üzerine polisler salona girmiş ve kongreyi dağıtarak bazı kişileri gözaltına almıştır.²³⁵ Çıkan olaylar üzerine bazı öğrenciler, Sultanahmet Meydanı'ndaki CHP İl Merkezi'ne sığınmışlardır.

Kongrenin dağıtılmasıyla daha da hiddetlenen hükümet karşıtı gençler, Tahkikat Komisyonu'nu ve hükümetin uygulamalarını protesto etmek amacıyla Beyazıt'ta bir miting düzenlemeye karar vermişlerdir. Bu karardan sonra gençler, muhalif öğrenci grubunu olabildiğince artırmak için yükseköğrenim yurtlarını

²³⁴ "Tahkikat Encümeni İlk Toplantısını Köşk'te Yaptı"; **Ulus Gazetesi**, 5 Haziran 1960.

²³⁵ **Cumhuriyet Gazetesi**, 1 Haziran 2008.

gezerek oralardaki öğrencileri mitinge davet etmiş ve gece boyunca hazırlık yapmışlardır. Yapılan çalışmalarda görev dağılımı da yapılmış ve eylemi başlatma görevi Hukuk Fakültesi'nin birinci sınıfına verilmiştir. Yapılan bu görev dağılımı sonrasında öğrencilerin harekete geçirilmesi şöyle olmuştur. İlk dersin bitimine 15 dakika kala sınıfın arka sıralarında alkışların başlaması üzerine, Profesör dersin bittiğini sanarak sınıftan ayrılınca, Kastro Nuri lakaplı Nuri Yazıcı, kürsüye çıkarak sınıf arkadaşlarına şunları söyler:

“Artık burada oturup hukuk eğitimi yapmamızın bir manası kalmamıştır. Tahkikat Komisyonunun yeni yetenekleri, hukukçulara darbedir. Hepimizi dışarıda bir mücadele bekliyor. Hürriyet mücadelesi... Fazla şey söyleyecek değilim. Yalnız Namık Kemal'in bir beyitini hatırlatacağım: Felek esbabı cefasın toplansın gelsin/Dönersek kahpeyim millet yolunda bu azimetten.”²³⁶

Bu sözlerin ardından bütün öğrenciler kapıya yönelmiş ve büyük bir heyecanla üniversite bahçesinde toplanmaya başlamışlardır. Bahçedeki Atatürk heykelinin önünde toplanan öğrenciler, İstiklal Marşı söylerken o sırada Üniversite bahçesine gelen Bumin Ymanoğlu, bir öğrenciyi tartaklayınca, üniversiteli gençler arkadaşlarını kurtarmak için Ymanoğlu'nun içinde bulunduğu cipi sarmışlardır. Öğrencilerin gösterdiği tepkiler üzerine Ymanoğlu oradan ayrılmış, fakat bir süre sonra yeniden bir baskın düzenlemiştir. Zeki Şahin isminde bir komiserle gelen Ymanoğlu, yeni tepkilerle karşılaşmıştır. Çıkan hadiselerde, Ord. Prof. Sulhi Dönmezer ve Rektör Ord. Prof. Sıddık Sami Onar yaralanmıştır. Bu yaşananlar, öğrencileri daha da kıskırtmıştır. Birçok öğrencinin yaralandığı olaylarda polis yeterli olamayınca askerlerden yardım istenmiştir.

Yaralı halde götürülen rektörün geri getirilmesini isteyen öğrenciler, “rektörümüzü isteriz” sloganlarıyla eylemlerine devam ederken, bir süre sonra Rektör Sıddık Sami Onar başı sarılı bir şekilde geri dönmüş ve protestocu öğrencilere, “dağılsanız iyi olur” sözlerine rağmen gurup dağılmamış, “hürriyet” nidalarıyla yürüyüşlerine devam etmişlerdir. Bu sırada gruplardan birisi polisin ateş açmasına taş ve sopayla karşılık verince olaylar iyice büyümüş, diğer grup ise askerin bulunduğu bölgeden dışarıya sızmayı başarmıştır.

²³⁶Ulus Gazetesi, 28 Haziran 1960.

Askerin hiçbir müdahale de bulunmamasından faydalanan gençler, üniversitenin arka kapısından dışarı çıkarak gruplar halinde Beyazıt Meydanı'na doğru ilerlemekteydiler. Bu sırada önce askerler lehine birkaç tezahüratta bulunduktan sonra, “Hürriyet”, “Katil Polis”, “Menderes İstifa”²³⁷ tezahüratlarıyla protestolarını sürdürmüşlerdir. Polislerin açtığı ateş sonrasında 20 yaşlarındaki bir genç, Turan Emeksiz hayatını²³⁸ kaybetmiştir.

28 Nisan 1960 günü İstanbul'da, öğrenciler tarafından başlatılan protestolar ve emniyet kuvvetlerinin protestocu gençlere karşı sergilediği sert tutum ve Turan Emeksiz'in ölümü, hadiselerin Ankara'ya sıçramasına neden olmuştur. Bunun üzerine 29 Nisan sabahı Hukuk Fakültesi'nin bahçesinde toplanan öğrenciler, önce saygı duruşunda bulunmuş, sonra da İstiklal Marşı okumuşlardır. Hemen ardından da, bir gün önce emniyet güçlerinin müdahalesi sonucu yaralanan Sıddık Sami Onar lehine tezahüratlarda bulunarak eylemlerine başlamışlardır. Bu sırada Prof. Necip Bilge ve Doç. Dr. Hicri Fişek'in öğrencilerin içine girerek onlara destek vermesi öğrencileri daha da coşturmuştur. Eylemler devam ederken Ankara Valisi Dilaver Argun olay yerine gelmiştir. Valinin, “dağılım” uyarısını dikkate alınmayan gençlere hakaret ettiği iddia edilmektedir. Protestocu gençlerle güvenlik güçleri arasında git gide büyüyen ve iletişimden uzak hadiseler sonucunda polisler üniversiteye girmiş ve üniversite adeta savaş alanına dönmüştür.

Yaşanan çatışmalar esnasında Örfi İdare Komutanı Namık Argüç, olayları izleyen askerlere ve komutanlara “saldırım”, “yakalayın”, “ateş edin” gibi emirler vermiş fakat bu emirlerini uygulatamamıştır. Tüm bu hadiseler kısa süre sonra yaşanacak olan 27 Mayıs Askeri Müdahalesi açısından oldukça dikkate değerdir. Müdahale zemininin oluşmasına vesile olan bu süreçlerde askerlerin seyirci kalması, akıllara bazı endişeler getirmektedir. Daha sonra darbe sürecinde de üniversite gençliğinin müdahaleye olan iltifatı ve desteği bu karşılıklı ilişkiyi, müdahale açısından kuşkulu hale getirmektedir. Altı saatlik bir mücadelenin sonunda öğrenciler, hocalarının telkinleriyle dağılmaya ikna olmuş, mücadelelerine geçici

²³⁷ **Ulus Gazetesi**, 1 Temmuz 1960.

²³⁸ Turan Emeksiz'in heykeli halen Belgrat Ormanları içerisinde yer alan Orman Fakültesi'nin önünde “devrim şehidi” olarak yer almaktadır.

olarak ara vermişlerdir. Türk siyasi tarihine “Kanlı Cuma” olarak geçen bu olayların, Türkiye’deki gençlik hareketleri içerisinde çok önemli bir yeri vardır.

Ayrıca üniversitede cereyan eden bu hadiselerde yer alan gençlerin önemli bir kısmının CHP Gençlik Kolları üyesi olmaları, hatta birçoğunun CHP Gençlik Kolları’nın çeşitli kademelerinde yönetici konumunda olmaları, söz konusu eylemlerde CHP Gençlik Kolları’nın da önemli bir rolünün bulunduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

28-29 Nisan’ın etkilerini sonrasında oluşan devlet yapısı açısından anlatabilmek için şunu ifade etmek gerekir. 1960’lı yıllarda, 28–29 Nisan olaylarının yıldönümünde, Mustafa Kemal Atatürk heykellerinin önünde sabaha kadar nöbetler tutuluyor ve bu yıldönümleri çeşitli etkinliklerle anılıyordu. Hatta bu olaylarla ilgili TBMM’de de saygı duruşlarının yapıldığını görüyoruz. Meclis zabıtlarındaki konuyla ilgili ibare şöyledir:

“28, 29 Nisan 1960 şehitleri için saygı duruşunda bulunulmasına dair olan önergelerin okunmasından sonra bir dakika saygı duruşu yapıldı.”²³⁹

Askeri müdahalenin muhaliflerce desteklendiğini göstermesi açısından önem arz eden bir başka nokta ise 27 Mayıs Anayasası’nın özgürlüklerin savunulmasına imkân veren bir anayasa olarak değerlendiriliyor olması ve “Anayasayı Koruma Mitingleri” yapılarak sahip çıkılmasıdır.²⁴⁰

Yassıada soruşturmalarında, darbeye götürdüğü iddia edilen bu süreçlerle ilgili bütün suçlamalar, başta Adnan Menderes olmak üzere tüm DP’liler tarafından reddedilmiştir. DP’nin gençlerle yaşadığı bu süreçler belki de üniversite gençliği üzerinde yeteri kadar sempati oluşturamayışının bir neticesiydi. Başta üniversite gençliği olmak üzere gençlerin yönlendirilmesinde CHP ve onun Gençlik Kollarının üstlendiği aktif rol ve onların karşısında DP’yi savunacak yeterli sempatican bir gençliğin olmayışı bu gerçeği ortaya koymaktadır. Belki de DP, kendince hem nitelik hem de nicelik olarak büyüttüğü üniversite gençliğinden bu denli bir karşıtlık beklemiyordu. Bu da, DP açısından farklı bir zaafi işaret etmektedir.

²³⁹TBMM Tutanak Dergisi, 29 Nisan 1966.

²⁴⁰F. Babuş, **68 Hareketinin Köy Eylemleri Devrim Havarileri: FKF-DEV-GENÇ**, Ozan Yayınları, İstanbul 2004, s. 40-41.

4. 2. 7. 2. 555K Eylemi ve DP Gençliği

Bitti zannedilen ama aslında sadece geçici bir süre ara verilen 28–29 Nisan 1960'ta başlayan eylemler sona ererken, öğrenciler “bu eylemin bitmeyeceğini” söyleyerek, tekrar bir araya gelmek üzere dağılmışlardır. Gençler bir süre sonra 28–29 Nisan hadiselerine nazaran daha geniş çaplı bir eylem olan 555K ile tekrar gündemdediler. Yine bu olayların temelinde de Mülkiyeliler olduğu için ve özellikle 29 Nisan'da Ankara'da verdikleri hürriyet mücadelesiyle dikkat çeken öğrenciler tarafından desteklediği için 28–29 Nisan hareketlerinin devamıdır denebilir.

“Beşinci ayın beşinde, saat beşte, Kızılay'da” anlamına gelen 555K şifresi, aynı zamanda gerçekleştirilen protestonun da ismi olmuştur. 27 Mayıs öncesinde düzenlenmiş en büyük kitlesel eylem olan 555K'nın nasıl hazırlandığına dair sürece göz atmakta fayda olacaktır.

Ankara'da, Adakale Sokağı'ndaki Mülkiyeliler Birliği'nde bir araya gelen yedi genç, ertesi gün düzenlemeyi planladıkları eylemin duyurulması için, tıpkı 28 Nisan'da İstanbul'da yapıldığı gibi “fısıltı” yöntemini kullanmaya karar verdiler. Yine bu eylemlerde de CHP Gençlik Kolları'nın destek verdiği bilinmektedir; Asil Kaya'nın, Sertaç Tözün'e dayandırdığı bilgi şöyledir. Eylemin düzenlenmesine karar verildikten sonra CHP Gençlik Kolları Genel Başkanı Şevki Aysan'ın Gençlik Caddesi'nde bulunan evindeki otomatik baskı makinesiyle bildiriler basılıp, yine gençlik kolları üyeleri tarafından kapıların altından evlere atılmıştır.

Bu arada Mülkiyeli gençler, eylemle ilgili planlar yaparken, eyleme katılanları coşturmak maksadıyla “Osman Paşa Türküsü”nün de modern bir güfteyle söylenmesini kararlaştırdılar. Osman Paşa Türküsü'ne uyarlanan sözler ise tam anlamıyla eylemin niteliğini yansıtmaktadır.

“Türk gençliği korkmam diyor,

Hürriyeti satmam diyor,

Atatürk'ün yolundayım,

Ben bu yoldan sapmam diyor,

Olur mu böyle olur mu,
Kardeş kardeşi vurur mu,
Kahrolası diktatörler,
Bu dünya size kalır mı.”

28–29 Nisan öğrenci olayları sebebiyle İstanbul ve Ankara’da sıkıyönetim ilan edildiği için, üç kişinin bir arada gezmesi dahi yasaklanmıştır. Bu nedenle gençler bir araya gelemedikleri için eylem 45 dakika geç başlamıştır. Fakat gençler, bu yürüyüşe başladıktan kısa bir süre sonra büyük bir kalabalık, onların arkasından yürüyerek eyleme destek vermişlerdir.

Eylem başladıktan sonra Ankara Valisi Dilaver Argun eylemin gerçekleştirildiği meydana gelmiş ve verdiği emirle, polislerin gençlere müdahale etmesini istemiştir. Polisler gençlere müdahale ederken, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes te eylemin yapıldığı yere gelmişlerdir. Bayar arabasının yanında kalırken, Menderes kalabalığın arasına girmiştir. Osman Paşa Türküsü ve Dağ Başını Duman Almış Marşıyla devam eden eylemde, Menderes’in kalabalığın içine girmesiyle “yuh”lamalar başlamıştır. Yuhalamaları “Menderes İstifa” sloganları takip etmiş ve gençler Bayar’ın da bulunduğu arabanın etrafını sarmışlardır. Israrlara rağmen bir türlü arabaya binmeye ikna edilemeyen Başbakan Adnan Menderes, en sonunda zorla da olsa arabaya bindirilerek alandan uzaklaştırılmak istenmiştir. Ancak birkaç yüz metre sonradan inen Menderes’in etrafı, yine gençler tarafından sarılmış ve tekrar “Menderes İstifa” sloganları ile protesto edilmiştir. Hatta bir genç, Adnan Menderes’in üzerine atlayarak hırpalamıştır. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın da girişimleriyle Menderes bu defa kargatulumba yeniden arabaya bindirilerek Başbakanlığa götürülmüştür. Kızılay’da bunlar yaşanırken, aynı dakikalarda Başbakanlık’ta Celal Bayar, Adnan Menderes ve İçişleri Bakanı Namık Gedik arasında yaşandığı söylenen bir diyaloga dayananlar, o gün belki de Türk siyasi tarihinin “en kanlı eylem bastırma” girişiminin eşiğinden dönüldüğünü ifade etmektedirler.

Menderes ise yaşananları 18 Mayıs 1960’ta Turgutlu’da yaptığı bir konuşmada şu şekilde tanımlıyordu; “Üniversite hocaları 1946’da nerede idiler? O

zaman çocuk muydular? Onlar o zamanlarda hürriyet ve demokrasi hakkında talebelerine ve halka aydınlatıcı malumat verdiklerini ispat etsinler, ben şimdi hürriyet bağırın o hocalar önünde özür dileyeyim.” Menderes aynı konuşmasında şunları da ifade etmektedir; “Onlar üniversiteyi kin setleriyle çevrilmiş bir papalık zannediyorlar. Hayır, sırası gelince onların kürsülerinin dibine kadar gelerek ne yapıyorsunuz diye sorarlar. Bunlar, cübbelerini bir zırh gibi sırtlarına geçirirler ve devletin işlerine karışırlar.”

Menderes’in üniversiteye ve hocalara karşı sergilediği daha önceki tavırlarına bakıldığında, karşı olduğu şeyin üniversitelerin özerkliğinden ziyade hocaların yanlış davranmaları ve CHP ile olan temaslarıdır denebilir. Yaşanan sürece CHP’nin verdiği destekte bu tarafsızlığı ifade etmektedir. Bu tutumu İstanbul Üniversitesi rektörünün, gazetelere verdiği beyanatlarla desteklediği görülmektedir. Rektör Ali Tanoğlu üniversite üzerinde oynanan çatıştırıcı senaryoları beyanatında şöyle ifade etmektedir:

“Üniversitelerde sembol ve prensler istemiyoruz. Büyük müesseseyi hedef tutan Senatoyu yahut üniversite ile hükümet arasındaki ilişkileri bozmaya matuf dedikodu mahiyetindeki döküntülere lâkayt kalacağız.”²⁴¹

CHP üniversite gençliğine askeri müdahale öncesinde gösterdiği tavrı sonrasında gösterememiştir. Bu anlamda İsmet İnönü üniversite meseleleriyle bu denli, hararetle ilgilenmeyişi 147’likler denilen meseleye duyarsız kalışı da dikkat çekicidir. Milli Birlik Komitesinin öğrencileri kontrol altına almak isteyen icralarına karşı da aynı ilgisizlik devam etmiştir.

4. 2. 8. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi ve Siyasi Faaliyetlerin Durdurulması

Ülkeyi askeri müdahaleye sürükleyen öğrenci olaylarında, bir yönlendirme olduğunu ima edecek çeşitli beyanatlardan biri, 3 Ağustos 1961’de askeri müdahale sonrası gerçekleşen ilk CHP Gençlik Kurultayı’nda, CHP Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksoy’un konuşmasıdır. Aksoy o konuşmasında şunları ifade ediyor;

²⁴¹Zafer Gazetesi, 17 Nisan 1958.

“Muhterem arkadaşlarım,

İşte, bizatihi tarihi bir hadise olan Gençlik Kurultayı böyle bir tarihin dönüm noktasında toplanmış bulunmaktadır. Bu tarihi dönüm noktasında geçirdiğimiz ıstırapla dolu devrede zulme, haksızlığa karşı mücadele edene zinde kuvvetlerin başında gelen Türk gençliği ve onun parçası olan Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kollarının fedakarlıkları, idealizmi hepimizin göğüslerini iftiharla kabartacak bir hadisedir. Bu mücadelede ön safta savaşan sizler, bu memleketin şerefli ve haysiyetli vatandaşları olarak yaşamak için hayatınızın baharında, hayatınızı istihkar etmek suretiyle göğüslerinizi en kahhar darbelere siper yaptınız. Türk Milleti bu mücadelede, sizin yaptığınız bu fedakarlıkları daima minnet ve şükranla anacaktır.”²⁴²

Darbe sürecine girerken yine İsmet İnönü'nün sarf ettiği şu cümleler de çok önemli olmuştur:

“Çareler tükenince ihtilal mubah olur. Sizi ben bile kurtaramam.”²⁴³

Askeri müdahalenin gerekçesi olarak öne sürülenleri, dönemin Kurmay Binbaşlarından Orhan Erkanlı şu şekilde ifade etmektedir:

“1954'ten sonra iktidarda bulunmuş olan zümre, milletin bütün haklarını çiğnedi. Milleti aldattı. Memleketi iktisadi ve sosyal alanda bir felakete sürükledi. Manevi değerler unutuldu ve unutturuldu. Devlet kurumu tam bir parti kurumu haline getirildi. Memlekette tek organize güç olan Türk silahlı kuvvetlerinin her vesileyle gururu kırıldı, tarihinin en asil mirası olan üniforma, taşıyanları utandırır hale geldi.”²⁴⁴

CHP'nin askeri müdahaleye giden yolu destekleyen bir diğer beyanı da Menderes'in Eskişehir İl Kongresi'nde yaptığı konuşmada eski başbakanlardan Şemsettin Günaltay'a atfen sarf ettiği sözlerdir. Menderes, Günaltay'ın şu sözlerini konuşmasına taşımıştır:

“Memleketi uşaklar idare ederse bir gün böyle bir idare kanlar içerisinde yıkılır.”²⁴⁵

27 Mayıs'a giden yolu hızlandıran 28–29 Nisan öğrenci olayları ve 555K eyleminin ardından İstanbul ve Ankara'da “Hürriyet” nidalarıyla çeşitli eylemler gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de iktidar karşıtı gençler başta olmak üzere, üniversitelerdeki öğretim üyeleri ve halkın önemli bir bölümü, artık var olan

²⁴²A. Kaya, **a. g .t.**, s. 365.

²⁴³**TBMM Tutanak Dergisi**, 18 Nisan 1960.

²⁴⁴Cumhuriyet'le mülakat, 20 Temmuz 1960; Aktaran F. Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, İstanbul 2012.

²⁴⁵BCA, Fon No: 30- 01, Kutu No: 13,Doya No: 76 Sıra No:5.

sistemden ve kendilerine yapıldığını iddia ettikleri baskıdan bunalmış ve ayaklanmaya başlamışlardır. Bununla birlikte ordu da bu durumdan rahatsız olmuş ve kendi içindeki yapılanma da tamamlanınca olası bir askeri müdahale için bütün koşullar sağlanmıştır.

Nitekim 1960 yılının 26 Mayıs'ını, 27'sine bağlayan gece, Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koyarak, Türkiye'de Cumhuriyet döneminin askeri müdahaleleri silsilesinin ilkinin gerçekleştirmiştir. Ülke yönetimine el koyan ordu, Türkiye'deki siyasi faaliyetleri durdururken, ülkeyi yönetmek üzere Milli Birlik Komitesi (MBK) adı altında 38 kişiden oluşan bir heyet oluşturmuştur. Müdahalenin ardından Türkiye'de tüm siyasi faaliyetlerin durdurulmasıyla birlikte, doğal olarak DP ve tüm faaliyetleri de durdurulmuştur.

Konuyla ilgili olarak döneme şahitlik etmiş, aynı zamanda DP döneminde de bir genç olan Prof. Dr. Ali Özek şunları ifade etmiştir:

“Aslında yaşananlar DP'nin izlediği Kemalist Gençlik politikasının bir sonucudur. Nitekim bu anlayışla yetişen genç subaylar müdahaleyi gerçekleştirdiler. DP'yi buna iten de ellili yılların başında yaşanan Tıcanı olayıdır. Bu olay zaten DP'ye karşı bir tertiptir. Onlarda bu tertibin tesiriyle hem Koruma Kanunu çıkardılar hem de gençlerin bu konuda daha hassas olmasını sağlayacak bir eğitim politikası izlediler. Tabi İsmet İnönü de Atatürk'le ihtilafa düştüğü için ona karşı yapılan saldırılara pek karşı çıkmadı. Bunu belki DP'nin yıpranması adına da istemiş olabilir.”²⁴⁶

Bütün bu yaşananlar içerisinde “Sağı temsil eden gençlik neredeydi?” sorusunu elbette sormak gerekir. Bu anlamda bakılması gereken ilk yer yine MTTB'dir. Fakat MTTB'nin bu dönemde çok etkisiz olduğunu ifade etmekle birlikte özellikle 1957'den sonra DP iktidarıyla çeliştiği noktalar oluşmuştur. Bu çelişkilerden biri 1957 Bursa Ulu Camii'nde meydana gelen Hilafetin ihyasına dönük olaylardır; diğeryse Nurculuk temelli tartışmalardır.²⁴⁷ Bu tartışmalardan hükümeti sorumlu tutan MTTB, askeri müdahalede DP'yi yalnız bırakmıştır. Üstelik bu tepkiler sadece MTTB tarafından gösterilmiyordu. Üniversiteli gençler de Said-i Nursi'nin faaliyetlerinin yasaklanması konusunda hükümete baskılar yapıyorlardı.²⁴⁸

²⁴⁶Görüşme, Prof. Dr. Ali Özek, Fatih/İstanbul 3 Nisan 2014.

²⁴⁷ M. Ç. Okutan, **a.g.e.**, s. 108-109.

²⁴⁸**Milliyet Gazetesi**, 9 Ocak 1960.

Oysa Menderes, müdahaleden yaklaşık bir yıl önce, gençlere dönük olarak yayınladığı yeni yıl mesajında “genlere güveniyoruz”²⁴⁹ demişti; bunda da kendince haksız sayılmazdı. Çünkü yüksek tahsil gençliğine Vatan Caddesi Öğrenci Sitesini büyük bir törenle teslim etmişti.

Yine Adnan Menderes’in artan muhalefete karşı gençleri de kuşatan bir hareket olarak başlattığı Vatan Cephesi isimli siyasi oluşum da bir kurtarıcı olamamıştır. Ülkenin her yerinden gelen onlarca Vatan Cephesi’ne ilhak başvurusu arşivlerdeki yerini korumaktadır.²⁵⁰ Bu ilhaklar ise muhaliflerin moralini bozmak için özellikle her gün düzenli olarak **Zafer Gazetesi**’nden ve radyodan duyurulmaktaydı.²⁵¹ Menderes, başlattığı bu oluşum sebebiyle de halkı bölmekle suçlanmış, mahkemede buna dönük olarak ta ifade vermiştir.

²⁴⁹ **Milliyet Gazetesi**, 10 Ocak 1959.

²⁵⁰ BCA, Fon No: 010- 09, Kutu No: 216, Doya No: 617, Sıra No: 4; belge, Vatan Cephesi’ne iltihaklarla ilgili ulaşabildiğim 249 belgeden bir tanesidir.

²⁵¹ S. Bulut, “Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu”, **Akademik Bakış**, Cilt 2, Sayı 4 Yaz 2009, s. 125-145.

SONUÇ

Türkiye’de gençliğin politik anlamda öz-bilinç kazanması yani bir siyasal özne haline gelmesiyle politik anlamda nesneleşmesi yani siyasi aktörlerce politikalarının taşıyıcı unsurları olarak görülmeleri neredeyse birbirine yakın zamanlara rastlar. Bu süreç Avrupa ve dünyada da gençliğin siyasal öneminin artması ile neredeyse eş zamanlı olarak vuku bulmuştur.

Modern Türk siyasetinin köklerinin dayandığı Jön-Türk Hareketi ile İttihat ve Terakki Cemiyeti, hareketin adına da yansıdığı üzere genç kadrolardan oluşan bir yapıydı. Nitekim 1908 Meşrutiyeti’nin önemli aktörlerinin gençler olduğunu hatta sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin de yine bu genç kadroların eliyle şekillendiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

İTC’nin iktidarı Osmanlı’nın dağılma süreciyle birlikte gündeme geldiği için uluslaşma çabalarının önemli aktörleri yine bu kadrolardan çıkmıştır. Osmanlı’da başlayan milliyetçilik cereyanlarının Cumhuriyet dönemine artarak aktarılmasında bu saikin önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Türk Ocaklarının yerine kurulan Halkevleri başta olmak üzere Cumhuriyetin eğitim ve kültür kurumlarının Kemalist bir gençlik yaratma gayesi; Faşist Almanya ve İtalya’dan ithal edilen izcilik faaliyetleri marifetiyle adeta “hazır asker” bir gençlik oluşturma ve Türk Milliyetçiliğini temele alan inşa hareketleri, 1908’den çok partili hayata geçişe kadar devam etmiştir.

Türk modernleşmesi tarihinde farklı ara dönemlerde gençliği etkileyen ya da yönetimler tarafından gençliğe model olarak sunulan farklı temel yaklaşımlar olmuştur. Bu temel yaklaşımların önce Fransa, ardından Almanya, belli bir dönemde az da olsa Bolşevik Rusya ve daha sonra ise Amerikan modelini esas aldığı ifade edilebilir. Batı karşısında duyulan geri kalmışlık ya da yenilmişlik hissi, zaman zaman konjonktürel ya da iktisadî gerekçelerle siyaseten farklı stratejilere başvurulmak zorunda kalınması bu farklılığın temel sebepleridir.

Demokrat Parti'nin gençliğe bakışı ve gençlik politikalarını en genel düzeyde üç ayrı dönemle sınıflandırmak mümkündür. 1946'dan 1954 yılına kadar olan birinci dönemde DP gençlerin politikaya girmesini doğru bulmamaktadır. Buna göre gençler iyi eğitim almalı, ailelerine katkı yapmalı ve geleceğe daha güvenle bakmalıdırlar. Bu dönemde gençlerin uluslararası gençlik kuruluşları aracılığı ile dünya gençliğine entegre edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu dönemde DP ileri gelenlerinin zihinsel arkaplanında gençlerin politize edildiği bir Tek-Parti dönemi tecrübesi vardır. Bu olumsuz görülen miras ve önceki döneme dair endişeler DP'nin bir gençlik teşkilatı kurma düşüncesini engellemiştir. Daha önce devam edegelen gençlik anlayışı, yaşanacak iktisadi refah vs. gibi faktörlerin ve bunun yanında ABD'nin ve Avrupa'nın istediği gençlik ideali doğrultusunda değişecektir. Komünist yayılma tehdidine karşı ABD'li heyetlerin raporları doğrultusunda ilk ve orta öğretimde yeni planlamalar yapılmış, hatta DP iktidarının sonuna gelindiğinde ABD yardımlarıyla üç yeni üniversite kurulmuştur.

1954'ten 1957'ye kadar olan ikinci dönemde ise DP'nin özellikle seçimlere ve kamuoyu desteğini konsolide etmeye dönük bir endişeyle hareket ettiği ve bu doğrultuda CHP'nin bir gençlik teşkilatı kurmasından da etkilenecek, o döneme kadar savunduğu gençlik politikasından kısmen vaz geçtiği görülmektedir. Bu dönemde gençlerin siyasete girmesinin yararlı olacağı fikri savunulmuş ve uygulamaya konmuştur. Ne var ki 1954 seçimlerinden büyük bir zaferle çıkan DP, belli beklentilerle kurduğu gençlik teşkilatını, kendi kaderine terk etmiş ve teşkilat on buçuk ay gibi bir kısa bir süre sonra kendiliğinden kaybolup gitmiştir. Bu dönemde DP ve CHP gençlik kolları arasında nispeten nezakete dayalı bir rekabet yaşandığı söylenebilir. Karşılıklı yazışmalardan hatta DP ve CHP Gençlik Kolları başkanlarının birbirlerinin kongrelerine katılıp konuşma yapmalarında, bu nezaketi görmek mümkündür.

Üçüncü dönem ise 1957 seçimleri sonrasına denk gelen dönemdir. DP, tıpkı bir önceki seçimde olduğu gibi, belli bir endişeyle yeniden gençleri politik arenada görmek istemiştir. Özellikle üniversitelerde baş gösteren muhalif hareketlere karşı kendi program ve politik duruşuna yakın gençleri teşkilatlandırmak istemiş ve bu anlamda Ankara ve İstanbul'da gençlik komiteleri kurmuştur. Bunun dışında ülke

genelinde de gençlere dönük konferanslar ve toplantılar yapılmıştır. Ekonomik sıkıntıların ayyuka çıktığı ve DP'nin artık zayıfladığı bu yeni dönemde özellikle CHP Gençlik Kolları'yla olan rekabet sertleşmiştir. Temeli olmayan ve gerekli geleneği oluşturmaktan da yoksun gibi görünen bu zayıf gençlik teşkilatı, DP'nin beklentisini karşılamaktan uzak kalmıştır.

Buna karşın gençlikle olan ilişkisini sürekli kılan ve belirli bir gençlik politikası geleneğine sahip CHP, gençleri muhalif anlamda iyi örgütlemiş ve hükümet politikalarına karşı olan üniversite hocalarını destekleyerek 28-29 Nisan 1960 olaylarıyla bir anlamda özdeşleşmiştir. Gençleri zaman zaman hatırladığı izlenimi veren DP, gençleri siyasetten uzak tutmaya çalışmış olsa da, muhalif gençlere ve hocalara bıraktığı üniversiteden ateşlenen olayların enkazından kurtulamamış ve askeri müdahaleye giden bir süreçte iktidarı kaybetmiştir. Gençlerin politik enerjisini geç fark eden DP, bu avantajını muhaliflerine bırakmıştır.

Belli bir dönemde gençlik politikaları gibi görece spesifik bir meseleyi çalışmak, o döneme dair daha genel siyasi tarihin yüzeyde görünen gelişme ve problemlerinden ayrı bir perspektif sağlayabilir. Seçimler, hükümetler, iktisadi politikalar gibi başlıklar altında çokça ele alınmış bir konu olan çok partili döneme geçiş ve DP döneminin gençlik nokta-i nazarından çalışılması yalnızca siyasal değil sosyolojik bir gerçeklik olarak bu dönemi önümüze sermektedir. Bu dönemdeki gençlik politikalarının, genellikle düşünüldüğünün aksine, önceki dönemin devamı olarak, Atatürk devrimlerine ne derece bağlı olduğunu görmek Türk modernleşmesi literatüründe DP'ye atfedilen rolün yeniden gözden geçirilmesini mümkün kılmaktadır. Öte yandan DP'nin tıpkı iktisadi kalkınmada olduğu gibi gençlik politikası konusunda da bir plan karşıtlığının olduğunu görmek bu literatürün bazı tezlerini de doğrulama imkânı sunmaktadır. Modern Türkiye tarihinin, Türk siyasi tarihinin yalnızca DP dönemi değil daha geniş bir zaman aralığında gençlik politikaları üzerinden değerlendirilmesi yeni bakış açıları vadetmektedir.

RESİMLER

İzci Kızlar, Ulus Gazetesi 16 Mayıs 1936

Gençliğin İnşası için tiyatronun aracılık rolü.

Cumhuriyet 26 Mayıs 1936

Toplumun tepkisini azalmak üzere oluşturulan,
Tek Partinin iradesiyle belirlenen Bağımsız Milletvekilleri.
Cumhuriyet 26 Mayıs 1936

Seçimlerden kesin sonuç bekleyen Karagöz Mecmuası
1950 seçimleri sonrası DP'sini böyle tasvir etmiştir.

Zafer Gazetesi 16 Mayıs 1950

Adnan Menderes: DP Genel Başkanı ve Başbakan 1950-60 arası.

Paris Hususi Büromuz bildiriyor

ORTADOĞUDA KOMÜNİZMLE MÜCADELE İÇİN AMERİKA İLE İNGİLTERE ANLAŞACAKLAR

**Bu anlaşmanın esasları, 7 martta Kahirede toplanacak
Amerikan diplomatları konferansında tesbit edilecek**

Paris, 27 (Husulî Büromuzdan) — Söhbüvütlü kaynaklardan bize verilen muğamata göre, Amerika ve İngiltere Hükümetleri, Ortadoğuda ve bütün Arap memleketlerinde komünizme karşı mücadele açmak üzere gayretleli birleşimlere karar vermiş ve bir anlaşmaya varmışlardır. Arap Birliğine dahil memleketleri, mahallî ve umumî mevzuatlarıyla Amerikan ve İngilterenin, Ortadoğuyu alakadar eden meselelerdeki görüşlerini birbirine çok yaklaştırmışlardır.

Bu faaliyetleri vakıfından takip eden Ermenî sosyal çevreleri, Amerikalı ve İngiliz diplomatları, bu işleme karşı itiraz ve tahdit mektuplarında bazıları bazıları telif ettiklerini söylemişlerdir. Bu yüzden ki, Amerikan Meclis üyesi Jefferson Caffery, son günlerde, Amerika ve İngilterenin Ortadoğu meseleleri hakkında bir anlaşmaya varmış oldukları ve bu anlaşmanın esaslarını 7 martta Kahirede toplanacak konferansta tesbit edileceğini bildirmişti.

Washington ve Londra Hükümetleri, Ortadoğu memleketlerinde istikrar ve refah emniyeti altına almak üzere, buralara mühtelif sahalarda yardımlar yapmaya karar almışlardır. Bu yardımlar, 7 ile 11 mart arasında, Amerika Hükümeti Arap ve Afrika İşleri Sekreteri McGeorge Bundy başkanlığı altında Amerikan diplomatlarının Kahirede yapılacak toplantısında üzerinde mühtelif tedbir alınacağı muhtemeldir. Bu arada, Amerikan Kabine üyesi Jefferson Caffery'nin de, anlaşmaya vassıfında en mühim vasıfelerden birini üstüne aldığı çifte, Amerikan Ortadoğuda daimî temsilci sıfatını kazanacağı sömürülmüştür. Böylece Caffery, bütün Arap memleketlerindeki Amerikan elçilerini kendi kontrolü altına almış olacaktır.

Africada alınacak tedbirler

DP, iktidara ABD ve İngiltere'nin Komünizmle mücadeleye giriştiği bir dönemde geldi.

Yeni İstanbul Gazetesi 28 Şubat 1950

Kurbanlar kesiliyor

Demok^{III} Partinin iktidara gelmesi münasebetile şehrimizde ve İzmir-
de partiler tarafından kurbanlar kesilmiştir. Resimde Kesimpasala
demokzellan adoklannı ya... <III>...meden evvel görüyorsunuz.

DP'nin iktidara gelişi büyük coşku uyandırmış ve kurbanlar kesilmiştir.

Kaynak: İzmir Gazetesi

27 Mayıs'a giden süreci anlatan bir tasvir.

Kaynak: NTV Tarih Dergisi

27 Mayıs olaylarına ilişkin bir gösteriden.

Kaynak: Dr. Serdar Şahinkaya

Öğrenci gösterilerinin arttığı 1960 yılında SBF'li ve Hukuk'lu öğrenciler bir mitingde

Kaynak: Dr. Cengiz Aslantepe

29 Nisan 1960, Hukuk Fakültesi, Ön Bahçesi. Ankara

Kaynak: Dr. Serdar Şahinkaya (SBF Arşivi)

29 Nisan 1960, Siyasal Bilgiler Fakültesi Bahçesi

Kaynak: Dr. Serdar Şahinkaya (SBF Arşivi)

29 Nisan 1960, Siyasal Bilgiler Fakültesi Bahçesi

Kaynak: Dr. Serdar Şahinkaya (SBF Arşivi)

Hükümeti protesto için düzenlenen 555 K gösterisi; 5'inci ayın 5'inci günü saat 5'te Kızılay Meydanı.

Kaynak: Dr. Serdar Şahinkaya (SBF Arşivi)

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin müdahale gerekçesini açıklayan tebliğ

27 Mayıs 1960

Askeri Müdahalenin hemen bir gün sonrası, bütün olaylar bir anda sona eriyor.

Yeni İstanbul Gazetesi 28 Mayıs 1960

27 Mayıs sonrası Ordu'ya teşekkür gösterilerinden birinde Mülkiyeliler.

Kaynak: Dr. Serdar Şahinkaya (SBF Arşivi)

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

BCA, Fon No: 030-01, Kutu No: 65, Dosya No: 407, Sıra No:14

BCA, Fon No: 30-10, Kutu No: 19, Doya No: 111, Sıra No: 24

BCA, Fon No: 30-10, Kutu No: 18, Doya No: 104, Sıra No: 37

BCA, Fon No: 30-10, Kutu No: 79, Doya No: 524, Sıra No: 29

BCA, Fon No: 30-10, Kutu No: 79, Dosya No: 524, Sıra No: 29

BCA, Fon No: 30-10, Kutu No: 14, Dosya No: 81, Sıra No: 11

BCA, Fon No: 490-01, Kutu No: 11, Dosya No: 60, Sıra No:16

BCA, Fon No: 490-01, Kutu No: 6, Dosya No: 34, Sıra No: 11

BCA, Fon No: 30- 01, Kutu No: 13,Doya No: 76 Sıra No:5

BCA, Fon No: 010- 09, Kutu No: 216, Doya No: 617, Sıra No: 4

GAZETELER

Akşam Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Ulus Gazetesi

Vatan Gazetesi

Yeni İstanbul Gazetesi

Zafer Gazetesi

KİTAP VE MAKALELER

Ahmad, F., **İttihat ve Terakki 1908-1914**, Sander Yayınları, İstanbul 1971.

Ahmad, F., **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, İstanbul 2012.

Akalın, M. Ö., T. Bora, M. Koral Türk, **Metem Tunçay'a Armağan**, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.

Akbaba, T., **Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 İhtilal Hükümetlerinin Eğitim Görüş ve Uygulamalarının Karşılaştırılması**, Gün Yayınları, Ankara 1998.

Akdeniz, A., **Türkiye’de Şiddet Hareketleri ve Gençlik Üzerindeki Oluşan Etkileri**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 1996.

Akın, Y., **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar’ Erken Cumhuriyet’te Beden Terbiyesi ve Spor**, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

Alper, E., **Küresel Bir Perspektiften Türkiye’de Öğrenci Hareketleri**, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü Doktora Tezi, İstanbul 2009.

Arıburnu, K., **Sivas Kongresi**, AAM Yayınları, Ankara 1997.

Asıl, K., **Türk Siyasi Tarihi’nde CHP’nin Gençlik Kolları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2010.

Asılsoy, A., **Türk Modernleşmesi Öncülerinden Fuat Köprülü: Hayatı, Eserleri ve Fikirleri**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2008.

Aslan, T., “İttihat–ı Osmanî’den Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne”, **Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 47, Ankara 2008.

Atatürk Diyor Ki, MEB Yayınları, İstanbul 1980.

Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Divan Yayıncılık, İstanbul 2006.

Aydın, B., **Çocuk ve Ergen Psikolojisi**, Nobel Yayınları, İstanbul 2013.

Babuş, F., **68 Hareketinin Köy Eylemleri Devrim Havarileri: FKF-DEV-GENÇ**, Ozan Yayınları, İstanbul 2004.

Bağcı, H., **Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara 1990, s. 42.

Balcıoğlu, M., “Osmanlı Genç Dernekleri’nden İnkılap Gençleri Derneklerine”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. 15, Sayı 43, Mart 1999.

Bali, N. B., **6-7 Eylül Olayları Tanıklar-Hatıralar**, Libra Yayınları, İstanbul 2010.

Başbuğ, E. D., **Resmi İdeoloji Sahnede: Kemalist İdeolojinin İnşasında Halkevleri Dönemi Tiyatro Oyunlarının Etkisi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.

Baykal, B. S., “93 Meşrutiyeti”, **Bellekten**, C. 6, Sayı 2, Ankara 1942.

Bayrak, T., “İzciliğin Türkiye’ye Gelişi ve Günümüzdeki Görünümü”, **Sosyoloji Dergisi**, Sayı: 20, 2010/1.

Bayraktar, Ö., **1970’lerde Milli Görüş ve Gençliği**, Boğaziçi Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Bölümü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

Bediz, R., **İzcilik ve İzci Kampları**, İstanbul Pedagoji Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1955.

Beyatlı, Y. Kemal, **Çocukluğum, Gençliğim Siyasi ve Edebi Hatıralarım**, Baha Matbaası, İstanbul 1973.

“Beyazıt Meydanı’nda Hürriyet Muharebesi”, **Ulus Gazetesi**, 1 Temmuz 1960.

Büyük Larousse, Gelişim Yayınları C. 20, İstanbul 1986.

Cantek, L., **Cumhuriyetin Büluğ Çağı Gündelik Yaşama Dair Düşünceler**, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.

Cengizbay, K., **Gurvitch Sosyolojisi Özgürlüğün Bilimi**, Değişim Yayınları, Ankara 1985.

Cevri, **İnkılap Ne için ve Nasıl Oldu**, Matbaa-i İçtihat, İstanbul 1909.

CHP Tüzüğü, Ulus Basımevi, Ankara 1951.

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları,

Çolak, G., **Avrupa’da Osmanlı Kızları**, Heyamola Yayınları, İstanbul 2013.

Demirel, A., **Tek Partinin İktidarı Türkiye’de Seçimler ve Siyaset 1923-1946**, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.

Demirci, A. H., “Tek-Parti Döneminde Siyaset-Gençlik İlişkilerine Bir Örnek: Gençlik Teşkilatı Tasarıları”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı,58/2.

Demirtaş, B., “Jön Türkler Bağlamında Osmanlı’da Batılılaşma Hareketleri”, **Uludağ Üniversitesi Fen –Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 13, Bursa 2007.

Erbaba, İ., **İnönü Dönemi Gençlik Olayları 1938-1950**, İnönü Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Malatya 1999.

Eroğul, C., **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İmge Kitabevi, Ankara 2003.

Ertekin, O., **Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün çatallanan Yolları**”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, C. 4, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.

Ertem, B., “Türkiye-ABD İlişkilerinde Turuman Doktrini ve Marshall Plan”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 12 Sayı 21, Haziran 2009.

Esmer, A. Ş., “Tarihte Gençlik Hareketleri”, **Ulus Gazetesi**, 11 Haziran 1960.

Gencer, M., **Jöntürk Modernizmi ve Alman Ruhu: 1908-1918 Dönemi Türk-Alman İlişkileri ve Eğitim**, İletişim Yayınlar, İstanbul 2010.

Gündüz, A., **En Sevdiği Güneşti – Dr. Suphi Baykam’ın Fırtınalı Yaşamı**, Pramid Yayıncılık, İstanbul 2004

Genç Demokratlar Teşkilatı ve Esasları, Demokrat Parti Yayınları, Ankara 1954

Gençlik Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, İstanbul 1978.

Hastaş, M. T., **Ahmet Samim II. Meşrutiyet’e Muhalif Bir Gazeteci** İletişim Yayınları, İstanbul 2012.

Hatiboglu, M. T., **Türkiye Üniversite Tarihi**, Selvi Yayınları, Ankara 2000.

Hayat, “İlim Hareketleri: İnkılab ve Edebiyat”, C. I, Sayı 5, 30 Kanun-i Evvel 1926.

Hobsbawm, E., **İmparatorluk Çağı**, Çev.: Vedat Aslan, Dost Yayınları, Ankara 1999.

<http://www.tbmm.gov.tr>

İnanç, G., “Bir Memleket Davası: Beden Terbiyesi”, **Toplumsal Tarih Dergisi**, C. 3, Sayı 14, Şubat 1995.

Kabacalı, A., **Türkiye’de Gençlik Hareketleri**, Gürer Yayınları, İstanbul 2007.

Kaçmazoğlu, H. B., **Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmaları**, Birey Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 31.

Kara S., “Hz. Peygamber’in Elinde Şekillenen İdeal Gençlik”, **Gençlik Araştırmaları Dergisi**, C. 1, Sayı 2, Ankara 2013.

Karabekir, K., **İttihat ve Terakki Cemiyeti 1896-1909**, Emre Yayınları, İstanbul 1975.

Karaömerlioğlu, A., **Orada Bir Köy var Uzakta: Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem**, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.

Karpat, H. K., **Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**, İmge Kitabevi Yayınlar, İstanbul 1967.

Karpat, K. H., **Türk Demokrasi Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

Kırkpınar, D., **12 Eylül Askeri Darbesinin Gençliğin Üzerindeki Etkileri**, Dokuz Eylül Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisan Tezi, İzmir 2009.

Kırpık, G., “Tarihe Yön Veren Gençler-Büyük İskender, Hz. Ali, Fatih Sultan Mehmet, Deli Petro, Napolyon Bonapart”, **Gençlik Araştırmaları Dergisi**, C. 1, Sayı 2, Ankara 2013.

Kıvılcımlı, H., **Türkiye’de Kapitalizm ve Gelişimi**, Sosyal İnsan Yayınları, İstanbul 2007.

Koçak, C., **Türkiye’de Milli Şef Dönemi 1938-1945**, Yurt Yayınevi, İstanbul 1986..

Koloğlu, O., **Avrupa’nın Kısacasında Abdülhamit**, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.

Komisyon, **Cumhuriyetin 50. Yılında Rakam ve Grafiklerle Milli Eğitimimiz**, MEB Yayınları, İstanbul 1973.

Lüküslü, D., **Türkiye’de Gençlik Miti 1980 Sonrası Türkiye Gençliği**, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

Mardin, Ş., **Türk Modernleşmesi–Makaleler 4**, , İletişim Yayınları, İstanbul 1991.

Mardin, Ş., **Türkiye’de Din ve Siyaset**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

Meydan Larousse (Sabah Gazetesi Promosyonu),Gençlik Maddesi, İstanbul 1992.

Okutan, M. Ç., **Bozkurt’tan Kur’an’a Millî Türk Talebe Birliği (MTTB)**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004.

P. Aries, “L’Enfant et la viefamilialesousI’ Ancien Regime”, Paris 1973, Aktaran: D. Lüküslü, **Türkiye’de Gençlik Miti 1980 Sonrası Türkiye Gençliği**, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

Petrosyan, Y. A., **Sovyet Gözüyle Jön Türkler**, Çev.: M. Beyhan-A. Hacıhasanoğlu, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1988.

Powell, B., **Erkek Çocuklar İçin İzcilik**, Çev.: A. Uysal-N. Erkal, M.E. B. Yayınları, İstanbul 1964.

Privalov, V., **Dünya Komünist Gençlik Örgütleri Kısa Tarihi**, Çev.: Yusuf Kerim, Tarihsel Yayıncılık, İstanbul 1992.

Sargın, N. –Ormanlar, Ş.-Berktaş, İ., **İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği 1946-1951**, Baba Basımevi, İstanbul 1997.

Saylan, G., “Gençlik Hareketinin Siyasal Boyutları”, 19 Mayıs’ın 60. Yılında Gençlik Sorunları Eki, **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 Mayıs 1979.

Shaw, S. J., **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, E Yayınları, İstanbul 2006.

Solak, F., “Türkiye Nüfusunun Cumhuriyet Dönemindeki Gelişim Seyri”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı 23-24, Cumhuriyet Gazetesi Özel Sayısı I, Ankara 1998.

Sönmez, E., **Ahmed Rıza Bir Jön Türk Liderinin Siyasi-Entelektüel Portresi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012.

Sungu, İ., **Tanzimat ve Yeni Osmanlılar**, Maarif Matbaası, İstanbul 1940.

Şener, S., **Türkiye’de Gençlik: Beklentiler, Problemler, Düşünceler**, İnkılab Yayınları, İstanbul 2013.

Şenol D., Mazman, İ., “Gençlerin Kimlik Algılarına İlişkin Sosyolojik Bir Değerlendirme”, **Gençlik Araştırmaları Dergisi**, C. 1, Sayı: 2, Ankara 2013.

Taylak, M., **Saltanat, 2. Meşrutiyet ve 1. Cumhuriyet’te Öğrenci Hareketleri**, Başnur Matbaası, Ankara 1969.

TBMM Tutanak Dergisi, 5 Ağustos 1942.

Tezcan, M., **Gençlik Sosyolojisi ve Antropolojisi**, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1997.

Toprak, Z., “İttihat ve Terakkinin Paramiliter Gençlik Örgütleri”, **Boğaziçi Üniversitesi Dergisi**, Sayı 7, İstanbul 1979.

Tunçay, M., **Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek-Parti Yönetimi’nin Kurulması 1923-1931**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.

TÜİK, 2012.

Ulus Gazetesi, “Tahkikat Encümeni İlk Toplantısını Köşk’te Yaptı”, 5 Haziran 1960.

Ulus Gazetesi, “Üniversite Bahçesinde Gözü Kanlı Bir Polis”, 28 Haziran 1960.

Uzgören, G., **Türk İzcilik Tarihi**, İstanbul Papatya Yayınları, İstanbul 2000.

Üste, R. B., “Siyaset Bilimi ve Üniversite Gençliği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 16, Aralık 2007.

Üstel, F., **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları 1912-1931**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

Yalsızuçanlar, S., **Vefa Apartmanı**, Timaş Yayınlar, İstanbul 2011.

Yaman, Ö. M., **Türkiye Gençlik Çalışmaları Bibliyografyası 1923-2010**, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Gençlik Hizmetleri Daire Başkanlığı Kültür Yayınları, Ankara 2010.

Yavuzer, H., **Gençleri Anlamak**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005.

Yetkin, S., "İttihat ve Terakki'nin Paramiliter Gençlik Örgütleri: Osmanlı Genç Dernekleri ve Bunların Yayın Organlarındaki Milliyetçi Söylemler", **Tarih ve Milliyetçilik-Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi I. Ulusal Tarih Kongresi**, Mersin 1997.

Yılmaz, T. S., **Türkiye’de Gençlik Hareketleri**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2007.

Yücel, H. A., “Gençlikte Siyaset”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 31 Ocak 1954.

Yücel, M. S., **Demokrat Parti**, Ülke Kitapları, İstanbul 2001.

Zeylan, U. S., **Eğitimin Değeri ve Gençlik Eğitimli İstanbul Gençliğinin Değerler Dünyası**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007.

Zürcher, E. J., **Milli Mücadelede İttihatçılık**, Çev.: Nüzhet Salihoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.

Zürcher, E. J., **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

EKLER

Ek 1²⁵²

Beden Terbiyesi Kanunu 7 Temmuz 1938

Kabul tarihi: 3530 29 - VI -1938

Umumî hükümler

BİRİNCİ MADDE — Yurddaşın fizik ve moral kabiliyetlerinin ulusal ve inkılapçı amaçlara göre gelişimini bağlayan oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare etmek maksadile Başvekâlete bağlı ve hükmî şahsiyeti haiz bir Beden terbiyesi genel direktörlüğü kurulmuştur.

İKİNCİ MADDE — Genel direktörlüğün merkezi (Ankara) dır. Genel direktörlük mülhak bütçe ile idare olunur. Hesab, muamelât ve sarfiyatı muhasebei umumiye kanunu hükümlerine ve arttırma, eksiltme ve ihale kanunu hükümlerine tâbi değildir. Genel direktörlüğün varidat ve masraf hesapları taallük ettiği malî senenin hitamından itibaren en geç bir sene içinde Divanı muhasebatın tedkikine arz olunur.

ÜÇÜNCÜ MADDE — Genel direktörlük arsulusal spor temas ve münasebetlerinde merci olan resmî bir teşekküldür.

DÖRDÜNCE MADDE — Gençler için kulüplere girmek ve boş zamanlarında beden terbiyesine devam etmek mecburidir. Hangi yaştaki vatandaşların ne kadar müddetle ve hangi mevsimlerde spor mükellefiyeti altında bulunacakları ve ne gibi devair ve müesseselerde beden hareketlerinin tatbiki lâzımgeleceği İcra Vekilleri Heyetince tayin olunur.

Merkez teşkilâtı re merkez istişare heyeti

BESİNCİ MADDE —Beden Terbiyesi genel direktörlüğü merkezde bir genel direktör ile genel sekreterden, federasyonlar heyetlerinden ve teftiş, hesap, sağlık A e (Saha ve tesisler) dairelerinden ve (Neşriyat ve propaganda) (Muhaberat, muamelât ve arşiv), (Sicil ve lisans) ve (Müze ve kütüpane) şubelerinden teşekkül eder. Genel

²⁵² Metnin orijinaline sadık kalındığı için bugünün dil kuralları açısından yanlış gibi görülen kısımlar bilinçli olarak değiştirilmemiştir.

direktörlük lüzumu kadar yerli ve yabancı mütehassıs ile memur ve müstahdem kullanır.

ALTINCI MADDE — Beden terbiyesi genel direktörü Başvekil tarafından intihab ve Cumhur Reisinin tasdiki ile tayin olunur. Genel direktör bu kanunun hükümleri dairesinde kurulan teşekküllerin merci ve âmiri olup bu teşekküllerin çalışmalarından mesuldür. Genel sekreter ile daire reisleri, federasyonlar başkanları ve şubeler müdürleri genel direktör tarafından intihab ve Başvekil tarafından tayin olunurlar. Diğer memurlar ve müstahdemler doğrudan doğruya genel direktör tarafından intihab ve tayin olunurlar.

YEDİNCİ MADDE — Bir veya daha fazla spor neveleri, teknik ve idare bakımından birer federasyona bağlanır. Federasyonların adedi Beden terbiyesi genel direktörünün (istişare heyeti) nin de mütalasını almak suretile yapacağı teklif üzerine Başvekil tarafından tesbit olunur.

SEKİZİNCİ MADDE — Merkez istişare heyeti Beden terbiyesi genel direktörünün reisliği altında memlekette spor bilgisi ve ihtisası ile tanınmış olanlar arasından Başvekil tarafından seçilecek beş zat ile Kültür, Millî Müdafaa, Dâhiliye ve Sıhhat ve içtimaî muavenet vekâletlerinden intihab olunacak birer mümessilden tereküb eder. Kendilerini alâkalandıran işlerin müzakeresinde ilgili diğer vekâletlerin de birer mümessili bulundurulur.

DOKUZUNCU MADDE — Merkez istişare heyetinin vazifeleri:

- A) Genel direktörlükçe hazırlanan yıllık bütçeyi tedkik etmek,
- B) Genel direktörlükçe hazırlanan yıllık çalışma programını tedkik ve tasdik etmek,
- C) Teşkilâtı ilgilendiren talimatnameleri hazırlamak,
- D) Federasyonların kurulması ve meşgul olacakları spor şubeleri hakkında mütala beyan etmek,
- E) Genel direktörlükçe kendisine havale edilen bütün işler hakkında mütala beyan etmektir. B ve C bendlerinde yazılı işler hakkında merkez istişare heyetinin vereceği karar katidir. Ancak genel direktörlüğün talebi veya görülecek lüzum

üzerine bu kararlar ya Başvekil veya İcra Vekilleri Heyeti tarafından fesih veya tadil olunabilir.

Vilâyet Teşkilâtı

ONUNCU MADDE — Her vilâyet bir beden terbiyesi bölgesidir. Valiler bölgelerin başkanıdır. Beden terbiyesi işleri vilâyetlerde valilerin, kazalarda kaymakamların, nahiyelerde nahiy müdürlerinin, belediye teşkilâtı olan köylerde belediye reislerinin ve diğer köylerde muhtarların idare ve mesuliyeti altındadır.

ON BİRİNCİ MADDE — Bölgelerde beden terbiyesi ve spor işleriyle meşgul olmak üzere valilerin mesuliyeti altında bölge beden terbiyesi direktörü ile o bölgede tatbik edilmekte olan spor nevelerinin alâkadar federasyonlarla mütenazır olarak, her biri için valinin seçeceği ve beden terbiyesi genel direktörlüğünün tasdik edeceği birer ajandan tereküb eden heyetler bulunur.

ON İKİNCİ MADDE — Lüzum görülecek vilâyetlerde beden terbiyesi işleriyle meşgul olmak üzere birer beden terbiyesi direktörü ve maiyetinde lüzumu kadar memur bulunur. Kvlühler, gruplar

ON ÜÇÜNCÜ MADDE — Gençlerin beden terbiyesi ve sporu bu kanun ile kurulacak ve bu kanun hükümlerine intibak ettirilecek olan kulübler ve gruplar vasıtasile yaptırılır. Mekteb ve kışla dışında elli ve daha çok beden terbiyesi mükellefiyeti çağında yurddaş bulunan köy, kasaba, şehir ve münferid mahallerde kulüb, elliden az yerlerde spor grupları kurulur. Beden terbiyesi mükellefiyeti çağında yurddaş sayısı beş yüzden fazla olan kasaba ve şehirlerde her kulübe beş yüzden fazla ve iki yüzden noksan düşmemek şartile kasaba ve şehir kulübleri tesis olunabilir. Bu kulüblerin ve grupların imkân ve lüzumuna göre tesisi ve kulüblerin bu kanun hükümlerine göre, tevhide, tefriki ve feshi genel direktörlüğün göstereceği lüzum üzerine İcra Vekilleri Heyetince kararlaştırılır.

ON DÖRDÜNCÜ MADDE — Halkevleri kendi mensublarına ve arzu edenlere kapalı veya açık salonlarda beden terbiyesi genel direktörlüğü ile müşterek olarak tertib edilecek programlara göre jimnastik, iskrim, güreş, yürüyüş, salon oyunları ve millî rakıslar gibi beden terbiyesi hareketleri yaptırılabilir.

Vilâyetler İstişare Heyetleri

ON BEŞİNCİ MADDE — Vilâyet istişare heyeti valilerin riyasetinde böke beden terbiyesi direktörü, kültür direktörü, mahallî askerî kumandam veya vekil edeceği zat, sıhhat müdürü, umumî meclisçe her yıl içinde seçilecek bir daimî encümen azası, belediye reisi ve merkezdeki lise veya orta okul beden terbiyesi öğretmeni ve vilâyet merkezinde sporda bilgisi ve ihtisasile tanınmış vali tarafından seçilecek 2:4 zattan tereküb eder.

ON ALTINCI MADDE — Kaza istişare heyeti kaymakamın reisliği altında maarif memuru, askerlik şubesi reisi, belediye reisi, Hükümet doktoru, okul beden terbiyesi öğretmeni, kazada spor bilgisi ve ihtisası ile tanınmış kaymakam tarafından seçilecek birer zattan tereküb eder.

ON YEDİNCİ MADDE — Nahiye istişare heyeti, nahiye müdürünün reisliği altında belediye reisi yoksa merkez muhtarı, nahiye merkez okulu başöğretmeni ve kaymakamın seçeceği sporda bilgili veya ilgili iki zattan tereküb eder. Köy istişare heyeti vazifesi köy ihtiyar heyetine verilmiştir.

ON SEKİZİNCİ MADDE — Vilâyet, kaza, nahiye istişare heyetlerinin vazife ve salâhiyetleri nizamname ile tayin olunur. Bütçe ve varidat

ON DOKUZUNCU MADDE — Beden terbiyesi genel direktörlüğünün ve ona bağlı teşkilâtın gelirleri:

A) Umumî bütçeden ayrılacak tahsisat,

B) Vilâyet hususî idare bütçelerine bir sene evvelki nakdî tahsilat yekûnlarının yüzde ikisi nisbetinde konulacak tahsisat;

C) Geliri elli bin liradan fazla olan belediyelerin bir sene evvelki tahsilat yekûnlarının yüzde dördü,

D) Her nevi spor müsabakaları ve müsamereler hâsilâtı ile diğer çeşidli gelirler,

E) Teberrüldür.

(B) ve (C) fıkralarındaki gelirlerden yüzde sekseni münhasıran mahallin beden terbiyesi saha ve tesislerinin vücuda getirilmesine, geri kalan yüzde yirmisi de yine mahallin diğer beden terbiyesi teşkilât ve faaliyetlerine ve gerekli spor malzemesi tedariki masraflarına, genel direktörlüğün direktiflerine göre tahsis olunur. Mahallî idare ve belediyeler bütçelerinde mecburî hizmetler faslına bu tahsisatı koymazlarsa bütçelerini tasdikasalâhiyetdar makamlar tarafından resen konulur. Köy bütçelerine vilâyet umumî meclisi kararilemünasibnisbette bir spor tahsisatı valiler tarafından kaydolunur.

YİRMİNCİ MADDE — Genel direktörlük bütçesi genel direktörlükçe hazırlanır ve istişare heyetinin tedkikmdan geçirildikten sonra Başvekil tarafından Büyük Millet Meclisine arz olunur. Kulüplerin bütçeleri kendi nizamnamelerine göre tanzim edilir. Bunların gelir ve masrafları ve hesap usulleri genel direktörlüğün teftiş ve murakabesine tâbidir.

YİRMİ BİRİNCİ MADDE — Memur ve işçi sayısı beş yüzden fazla olan müesseseler, fabrikalar, ticaret evleri ve sair kurumlar kendi memur ve işçilerine beden terbiyesi yaptırmak için genel direktörlüğün teklifi ve istişare heyetinin kararı üzerine İcra Vekilleri Heyeti tarafından verilecek karara göre "jimnastik salonu, spor alanı, yüzme havuzu ve saire gibi tesisleri yapmağa ve uzman beden terbiyesi öğretmeni veya antrenörü tutmağa mecburdurlar. Müteferrik hükümler

YİRMİ İKİNCİ MADDE — Beden terbiyesi işleri kışlalarda Millî Müdafaa vekâleti, ceza evlerinde Adliye vekâleti, okullarda Maarif vekâleti ve Maarif vekâletine bağlı olmayan okul ve müesseselerde merbut oldukları vekâletler tarafından beden terbiyesi genel direktörlüğünce tesbit edilecek esaslar dairesinde tanzim ve takib olunur. Bu maksadla işbu ilgili vekâletlerde beden terbiyesi işleriyle meşgul olmak üzere birer beden terbiyesi direktörlüğü kurulur.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ MADDE — Buldukları merkezin beden terbiyesi âmirlerinin vesikalarını taşıyan ve en az beş kişilik bir grup halinde spor hareketlerine veya müsabakalarına katılmak üzere seyahat eden sporcular Devlet nakil vasıtalarında meri tarifeler üzerinden yüzde elli tenzilâtli ücretle seyahat ederler.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ MADDE — Beden terbiyesi genel direktörlüğünün bütçesi müsaid olduğu zaman gerek beden terbiyesi Genel direktörlüğü teşkilâtına ve gerek orduya ve Maarif vekâletine lüzumu olan yüksek vasıflı beden terbiyesi ve spor öğretmenleri ile antranör ve monitörler yetiştirmek ve beden terbiyesi ve sporun sıhhî ve teknik kavaidini tesbit ve sporcuların sıhhî kontrolleri işini tanzim etmek üzere Ankara'da bir (Beden terbiyesi yüksek enstitüsü) kurulacaktır.

YİRMİ BEŞİNCİ MADDE — Hususî teşebbüslerle beden terbiyesi ve spor talimleri yapmak maksadile açılacak mekteb, salon ve enstitüler Genel direktörlüğün müsaadesine ve Devlet kontrolüne tâbidir. Bunların genel direktörlüğe bağlı teşekküllere kanun ve nizamların verdiği hak ve muafiyetten istifade edebilmeleri için bu kanun ve nizamların hükümlerine uymaları şarttır.

YİRMİ ALTINCI MADED — Bu kanunun tatbik şekilleri bir nizamname ile tesbit olunur.

MUVAKKAT MADDE 1 — Beden terbiyesi Genel direktörlüğünün ilk senesi teşkilât kadrosu, verilecek tahsisata göre İcra Vekilleri Heyeti karariyete tesbit olunur.

MUVAKKAT MADDE 2 — 1938 malî senesi hususî idare ve belediyelerin beden terbiyesi ve spor işleri için bütçelerine koydukları tahsisat yüzde iki ve yüzde dört kaydine tâbi olmadan aynen verilir.

MUVAKKAT MADDE 3 — (Türk spor kurumu) nun bütün malları, hukuk ve vecibeleri beden terbiyesi Genel direktörlüğüne intikal eder. Bu kurumda elyevm çalışmakta olan memur ve müstahdemler tercihan yeni yeni teşekküle alınırlar. Alınmayanlara beher hizmet senesi mukabilinde bir aylık hesabı tazminat verilir.

YİRMİ YEDİNCİ MADDE — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

YİRMİ SEKİZİNCİ MADDE — Bu kanunun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

EK 2

GENÇ DEMOKRATLAR TEŞKİLÂT VE ESASLARI

İÇİNDEKİLER

1. Genç Demokratlar teşkilâtı nasıl ve ne vakit doğdu?
2. Genç Demokratlar teşkilâtından maksat nedir?
3. Genç Demokratlar teşkilâtının Demokrat Parti ile münasebeti.
4. Genç Demokratlar teşkilâtına hangi vatandaşlar girebilir?
5. Genç Demokratlar teşkilâtı nasıl kurulur?
6. Genç Demokratlar teşkilâtının organları.
7. İdare Kurulunun terkihi ve çalışma tarzı.
 - a. Genç Demokratlar teşkilâtının tâbi ola-cağı «Esaslar».
 - b. Atatürk'ün Gençliğe Hitabı.
 - c. Örnekler.
8. Gençlik ve siyasî eğitim.
9. Siyaset ve siyasî eğitim.
10. İngiltere'de siyasî partilerin gençlik teşekkülleri.

GENÇ DEMOKRATLAR TEŞKİLÂT VE ESASLARI

Türkiye Gençliği ve Siyasî Teşekküller

Genç Demokratlar teşkilâtım kurarken,; bunun daha ziyade yüksek tahsil gençliğine inhisar edeceğini zannedenler oldu.

Hâlbuki bu teşekkül duyulunca, memleketin her tarafından müracaatlar başladı, şehir, kaza hatta köylerde birçok gençlerimiz bu teşekkülleri kurmağa can

attılar. Genel Kurula mektuplar, telgraflar yağdı ve hâlâ yağıyor. Demokrat Parti teşkilâtından tüzük, program ve gereken neşriyat ve izahat isteniyor.

Bu durum karşısında, Genel Kurul, Genç Demokratlar teşkilâtını alâkadar edecek mevzuları bir küçük rehber halinde bastırıp bütün teşkilâta tevzi etmeği doğru buldu.

Partimize yakınlık duyan genç vatandaşlarımız mahallî parti teşkilâtından veya Genel Kuruldan bu rehberi ve gerekirse daha fazla bilgi isteyebilirler.

1. Genç Demokratlar teşkilâtı ne zaman kuruldu?

Genç Demokratlar teşkilâtı, çoğu Ankara yüksek tahsil gençliğine mensup talebeler tarafından Demokrat Partinin kuruluş gününe tesadüf eden 7 Ocak tarihinde (7 Ocak 1954 günü) Ankara'da Gar Gazinosu salonunda vücuda getirilmiştir.

1. Genç Demokrat teşkilâtından maksat nedir?

Bir zümre partisi olmayan Demokrat Partinin, bütün halk tabakalarına hitab ettiği malûmdur. Bütün memlekete yayılmış olan teşkilâtımız, buldukları yerlerde herkesi partiye ısındırmağa mecburdur. Teşkilâtımız büyük gayretler sarf ederek, büyük fedakârlıklara katlanarak vazifesini başarmış ve 1950 yılında partimizi iktidara getirmek hususunda büyük başarı kazanmıştır. 1954 seçimlerinde de böyle hareket edeceğini, her türlü şahsî endişeden uzak olarak, en iyi mebus namzetlerini seçeceğini muhakkaktır.

Demokrat Parti, halkımızı demokrasiye alıştırmak için, bu kere bir adım daha atıyor. Demokraside ileri memleketlerde olduğu gibi, memleket gençliğini demokratik icaplara uygun olarak ele alarak bu genç unsurlara İçtimaî ve siyasî hayatlarında lüzumlu olan siyasî eğitimi vermek istiyor. Pek kolay olmayan, fakat zarurî bulunan bu faaliyete katılmak suretiyle gençlerimiz memleketin siyasî, İçtimaî, İktisadî ve kültürel meseleler ile yakından alâkadar ve malûmattar olacaklardır.

2. Genç Demokratlar; teşkilâtının Demokrat Parti ile münasebeti

Genç Demokratlar teşkilâtı ayrı bir parti değil, Demokrat Partinin Gençlik Koludur, İdeolojisi aynıdır. Yalnız devamlı olarak okumağa mecbur olan gençlerden tereküp etmesi bakımından, siyasî neşriyatı hem okuyup anlamak, hem de konuşup anlatmak vazifesini üzerine almağa, edindiği fikirleri inanarak yaymağa, bu fikirlerin propagandasını yapmağa mecbur olan bir teşkilâttir. Bu itibarla, Genç Demokratlar Teşkilâtı kurulduğu yerin Demokrat Parti teşkilâtına rekabet değil, ona yardım etmek için onunla elele çalışmaya gayret etmelidir.

Genç Demokratlar Teşkilâtı ile Demokrat Parti teşkilâtı arasında işbirliği ve iş bölümü vardır. Genç Demokratlar Teşkilâtının buldukları yerin Demokrat Parti teşkilâtına bağlı olmaları bu beraberliği sağlamak içindir.

Diğer taraftan Demokrat Parti Genel Kurulu, partinin yüksek sevk ve idare ve murakaba organı olarak, Genç Demokratlar teşkilâtının işlerini de tedvir ve teftiş ettirmek hakkına sahiptir.

Demokrat Parti Genel Kurulu, icabında Genç Demokratlar temsilcilerini de içine alan (Genç Demokratlar Merkez İstişare Heyeti) marifetile, bu yeni teşkilâta ait hususlarla yakından meşgul olur.

Yeniden kurulacak olan teşkilâtle, çalışmakta olan teşekküller mahallî Demokrat Parti teşkilâtından edinemedikleri bilgileri Genel Kuruldan öğrenebilirler.

3. Genç Demokratlar teşkilâtına hangi vatandaşlar dâhil olabilirler?

Genç Demokratlar teşkilâtına üye olabilmek için yaşı 28 den büyük' olmamak ve Demokrat Parti programını kabul etmiş bulunmak lâzımdır.

Cemiyetler Kanununa göre yaşlan elverişli olmıyan gençler ancak yardımcı üye olabilirler.

Gençlik teşkilâtı, üyelerini halkın her tabakasından seçmeğe çalışmalıdır. Köylü, kasabalı, şehirli gençler bir- birleriyle sık sık temas etmekle birbirlerini daha fazla tanımağa, sevmeğe ve saymağa alışacaklardır.

4. Teşkilât nasıl kurulur?

Herhangi bir yerde Genç Demokratlar teşkilâtını kurmak için toplanan gençler, aralarında beş kişiden mürekkep olmak üzere bir «Müteşebbis Heyet» teşkil ederler. Bu heyet derhal mahallin Demokrat Parti teşkilâtına başvurup maksatlarını açıklarlar ve partiden gereken parti tüzüğünü ve Genç Demokratlar teşkilâtının tâbi olacağı «Esasları» isterler (x). Müteşebbisler bunları aralarında okuyup, kabul ettikten sonra, kurulacak teşkilâta faideli olacaklarını umdukları gençlerin isimlerini aralarında kararlaştırdıktan sonra, bunları toplantı için elverişli buldukları yer ve zamanda (kuruluş gününe) davet ederler. Bu toplantıdan bittâbi Demokrat Parti teşkilâtile beraber mahallin en büyük idari makamı haberdar edilir.

Müteşebbis heyet mahallî Demokrat Parti teşkilatına girmek isteyen namzetlerin bir listesini (xx) (Namzedin adı ve soyadı, yaşı, iş ve gücü ve adresi) illerde Demokrat Parti Kuruluna ve alt kademelerde Demokrat Parti Üçe Kuruluna tevdi eder.

İlçelerde Demokrat Parti İl İdare Kuruluna, illerde Demokrat Parti Genel İdare Kurulunca tasdik edildikten sonra faaliyete geçerler.

Organlar:

İdare: Genç Demokratlar teşkilâtı her ilde 9, ilçelerde 7 ve bucaklarda kurulması gerektiği takdirde, 5 kişilik bir (idare Kurulu) tarafından idare olunur.

Murakabe:

Genç Demokratlar teşkilâtı esas itibarile bağlı buldukları Demokrat Parti kademeleri, gerektiği takdirde, Genel Kurul tarafından murakaba edilir.

Kongreler:

1954 yılının son ayında mevcut üyelerin iştiraki ve kuruluş gününde yapılan formalitelere uyarak, akdedilir. İdarî Kurullar gizli reyle seçilir ve bir yıl müddetle vazife görürler.

Kuruluş gününde, toplantıyı açan mahallî parti başkanı:

1. Misafirleri ve üyeleri selâmlar ve sözü müteşebbis heyeti reisine verir.
2. Bu genç Genç Demokratlar teşkilâtına dâhil olacak şahısların yazılı olduğu listeyi okur.
3. Sonra «misafir ve namzetleri ayağa kalkmağa davet ederek «Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi» ni okur veya güzel okuyan bir arkadaşına okutur.
4. Bunun üzerine misafirleri oturtup, namzetlerin ayakta kalmalarını rica ederek şunları sorar:

Arkadaşlar,

Demokrat Parti programına bağlı olarak

Genç Demokratlar teşkilâtına üye olmağı,

Demokrat Parti ile birlikte millet ve memleket

için çalışacağınıza söz veriyor musunuz;

Namzetler, hep beraber: «Söz veriyoruz!» dedikten sonra otururlar.

5. Bunun üzerine toplantıyı idare eden zat:

Arkadaşlar, Genç Demokratlar teşkilâtının güttüğü gayeleri okuyorum:

«Gençlerimizin kendi teşebbüsleriyle vücuda gelen bu teşekkül büyük Türk milletinin hizmetinde çalışan partimize yardım etmek üzere aşağıdaki maksatları güder:

- Politika terbiyesini, konuşma ve dinleme adabını gençler arasında yaymak,
- Memleketin kültürel, sosyal ve ekonomik meselelerini siyasî eğitimin gerektirdiği usuller dairesinde müzakere ve münakaşa etmek,
- Bu şekilde elde edilen bilgi ve tecrübeleri yaymak,
- Türk inkılâplarını korumak,

-Yurt içi ve dışı benzeri gençlik teşekküllerile münasebetler tesis etmek,

Bunları okuduktan sonra, başkan bu kerre;

«Demokrat parti programına ve Genç Demokratların tâbi olacağı esaslara göre, bu gayelere göre hareket etmek için üyeliği kabul ediyor musunuz» diye sorar.

Namzetler: Kabul ediyoruz dedikten sonra, üyelik sıfatını haiz olmuş olurlar.

6. Toplantıyı idare eden başkan, gelen partili mi-safirlerden konuşmak isteyenleri, isimlerini tesbit edip, konuşmağa davet eder, !

7. Konuşmalarından sonra, misafirlere teşekkür edilir ve toplantıya da 10 dakika ara verilir,

8. Bundan sonra toplantıyı idare eden zatın nezareti altında yalnız üyelere inhisar şartile gizli reyle İdare Kurulu seçimine geçilir,

9. Yeni İdare Kurulu teşekkür ettikten sonra, toplantıya en yakın zamanda tesbit edecekleri çalışma programını bildirmek üzere tekrar toplanılacağı söyliyerek toplantıya nihayet verilir.

8. İdare Kurulunun terekküp tarzı ve çalışması

İdare Kurulu ilk toplantısında, yine gizli oyla, kendi arasından bir başkan, bir ikinci başkan, bir muhasip ve bir kâtip seçer.

Bu seçim yapıldıktan sonra İdare Kurulu, Demokrat Parti Tüzüğünden de faydalanmak üzere «Esaslar» da tesbit edilen gayelere ve mevzulara göre bir çalışma programı tesbit eder. Bu çalışma programına göre yapılacak işler arasında;

1. Parti lokaline veya ayrı lokal bulunmuş ise, buraya Atatürk'ün «Gençliğe Hitabesi» ni tedarik edip asmak,
2. Parti programı ve «Esaslar» ı yeter miktarda tedarik etmek ve bunları birlikte tetkik etmek,
3. Parti teşkilâtı delâletile Genel Kuruldan neşriyat tedarik etmek,

4. Mebusları ve parti ileri gelenlerini davet ile münakaşalı konuşmalar tertip etmek,
5. Kendi aralarında siyasî toplantı tertip ederek iktidar ve muhalefet gazetelerinde çıkan yazılar etrafında münakaşalar açmak,
6. Müşterek ziyaretler, geziler tertip etmek,
7. Spor ve eğlenceler tertip etmek.

İdare Kurulu kendi arasında bir iş bölümü yaparak her üyeye bu işlerden bir kısmınının hazırlanmasını vazife olarak verir.

Komite teşkili:

İdare Kurulu işlerin mahiyetine göre, sair üyelere bazılarında komiteler teşkil etmek suretile faydalanabilir. Bu suretle İdare Kurulu dışında kalan üyeler de muayyen vazifelerde bilfiil çalışmakla cemiyetçiliği benimsemiş ve sosyal faaliyeti artmış olur. Böyle komitelere misal olarak;

- Kitaplık ve neşriyat tedariki komitesi,
- Gezi, müzik ve eğlence komitesi,
- Spor komitesi gibi tertipler hatıra gelebilir.

Genç Demokratlar Teşkilâtına Ait Esaslar

A. Kuruluşun mahiyeti:

Gençlerimizin memleket ve milletin sosyal meselele yakından alâkadar olmalarını sağlamak üzere Demokrat Parti Tüzüğü'nün 20 nci maddesinin B fıkrasına uygun olarak Ankara'da Genel Kurula ve diğer illerde İl İdare Kuruluna ve ilçelerde İlçe İdare Kuruluna bağlı olmak üzere «Genç Demokratlar» adını taşıyacak olan bir gençlik teşkilâtı vücuda getirilmiştir.

B. Teşkilâtın güttüğü gaye:

Gençlerimizin kendi teşebbüsleriyle vücuda gelen bu teşekkül Büyük Türk Milletinin hizmetinde çalışan partimize yardım etmek üzere aşağıda yazılı maksatları güder:

1. Politika terbiyesini, konuşma ve dinleme âdabını gençler arasında yerleştirmek,
2. Memleketin kültürel, sosyal ve ekonomik meselesini politik eğitimin gerektirdiği usuller dairesinde münakaşa etmek,
3. Bu şekilde elde edilen bilgi ve tecrübeleri yaymak.
4. Türk inkılâplarını korumak ve yaymak,
5. Memleketi tanımak maksadiyle seyahatler tertip etmek,
6. Başka memleketlerin benzeri gençlik teşekkülleriyle münasebetler tesis etmektir.

C. Teşkilât nasıl kurulur:

1. Üyelik: Genç Demokrat teşkilâtına üye olabilmek 28 yaşından fazla olmamak ve Demokrat Parti programına bağlı bulunmak lâzımdır. Cemiyetler Kanununa göre yaşları elverişli olmayanlar ancak yardımcı üye olabilirler. (Üyeler adlarını, yaşlarını ve meşgalelerini üye defterine yazdırmaya mecburdurlar.)

2. Kuruluş şekli: Müteşebbis heyet, Genç Demokratlar teşkilâtına girmek isteyen namzetlerin listesini (Namzedin adı ve soyadı ile yaşı, iş ve gücü ve adresini ihtiva eder) illerde Demokrat Parti kuruluna -ve alt kademelerde Demokrat Parti İlçe Kuruluna tevdi ederler. İlçe ve bucaklarda İl İdare Kurulunca, illerde Genel İdare Kurulunca tasdik edildikten sonra faaliyete geçerler.

3. İdare: Genç Demokratlar teşkilâtı her ilde 9, ilçelerde 7, bucaklarda 5 kişilik bir idare kurulu tarafından idare olunur.

4. Kongreler: 1954 yılının son ayında iller, ilçeler ve alt kademelerdeki Genç Demokratlar teşkilâtı mevcut üyelerinin iştiraki ile kongreler akdederek idare kurullarını gizli reyile seçerler. Bu kurullar bir yıl müddetle vazife görür.

5. Murakabe: Genç Demokratlar teşkilâtı bağlı buldukları parti kademeleri tarafından murakabe edilir.

D. Teşkilâtın çalışma konuları:

1. Demokrat Parti Tüzüğünü ve programını tetkik- etmek,
2. Demokrat Partinin göndereceği veya tavsiye edeceği sair neşriyatı tetkik etmek,
3. Üyelerin muhitlerinde, duydukları haber ve hava-; dışlerinin doğruluğunu arkadaşları ile birlikte münakaşa,, ve müzakere etmek.
4. Memleketi tanımak için müşterek ziyaretler, geziler tertip etmek,
5. Üyeler arasında bağlılığı takviye etmek yolunda türlü eğlenceler tertip etmekten terekküp eder.

E. Genç Demokratların Teşkilâtının D. P. Genel idare Kurulu ile münasebetleri:

1. İl İdare Kurulları kendilerine bağlı olarak kurulan «Genç Demokratlar Teşkilâtından» (Nerede, ne vakit ve kaç kişiden terekküp ettikleri hususlarından) Demokrat Parti Genel İdare Kuruluna vakit geçirmeden haber verirler.

2. Genç Demokratlar teşkilâtı kendi mahalli Demokrat Partiden edinemediği bilgiyi bağlı bulunduğu parti kademeleri kanalı ile Genel İdare Kurulundan talep edebilir.

F. Sair hususlar:

1. Bu esaslar D. P. Tüzüğü esasları dairesinde kaleme alınmıştır.
2. Bu esasların meskût kaldığı noktalarda D. P. tüzüğü âmirdir. Bu esaslar 7 Ocak 1954 tarihinden itibaren yürürlüğe girer.
- 3.

SİYASET VE SİYASİ EĞİTİM

Genç Demokratların faaliyetlerinde birtakım sosyal taraflar olsa bile, esas gaye, siyasetle usulü dairesinde uğraşmaktır.

Onun için broşürümüzde, kısa hatlarla dahi olsun, siyasetin ne demek olduğunu» hangi mânalara geldiğini izah etmek lâzımdır.

Frenklerin politika dedikleri, siyaset, eski gerekçe polis yani şehir veya devlet kelimesinden gelir. Eski Yunanda o zamana has şehir devletlerinin umumî işlerini görmek ve bu küçük devletlerarasındaki münasebetleri tedvir etmek politikaya yapmak demektir. (Politika) mefhumu zamanla genişlemiş ve «muayyen mevzuda alınan tedbirler» mânasına da gelmeğe başlamıştır. (Millî eğitim siyaseti, millî iktisat siyaseti mefhumlarında olduğu gibi).

Fakat bizim burada üzerinde duracağımız politika mefhumu dar mânadasiyasetdir.

a. SİYASET

Politika veya siyaset, iş görmek, hareket etmek, faali' yete geçmek demektir. Politika hissetmekle, duymakla başlar, fakat irade ile harekete inkılâp eder, muhite yayılır, ferdi ve milleti sürükler

Fikirler, nazariyeler, programlar, kelimenin tam mânasiyle, siyaset değildir; siyaset mefhumu «harekete geçmekle» tamamlanır.

Siyaset bir zümreyi, bir kitleyi harekete geçirmek, onu bir fikir etrafında birleştirmek ve daha ileri giderek bir İçtimaî nizam yaratmaktır.

Siyaset, İçtimaî nizama tesir ederek, zamanla hâkim olarak iktidarı, hükümeti ele almak demektir.

Siyaset, hukukî nizam içinde müessir olmak, kudreti tezahüratı göstermektir.

Keyfi hareketlere siyaset değil, siyasetin suiistimali deriz.

Siyaset manevi kıymetlerin gerçekleşmesidir.

b. SİYASİ PARTİLER

Parti kelimesi Latince «pars» yani kısım veya bölüm manasına gelir.

Parti bütünün bir kısmıdır.

Parti, başka partilerle karşı karşıya geldiği zaman, bir mana ifade eder.

Siyasi hayatta partiler tabii müesseselerdir.

Her zaman ve her yerde siyasi partilerinin mevcut olduğunu tarihten anlamak kabildir.

Siyasi partiler türlü bakımlardan birbirinden farklıdır. Nitekim belli başlı partiler:

Menşelerine göre:

1. **Ananenperestyahut** geleneklere bağlı olan insanların kurdukları partiler.

2. **Terakkiperver** yahut daima terakkiye, yeniliğe mütemayil insanların kurdukları partiler.

Muhtelif iktisadi zümrelere göre:

1. İşçi partileri,
2. Çiftçi partileri
3. Orta tabakaya istinat eden partiler.
- 4.

Fertlerin dünya görüşlerine göre:

1. İslam ve Hıristiyan partiler.
2. Liberal partiler
3. Muhafazakâr partiler,

4. Sosyalist partiler.

Muhtelif memleketlerde bu partilerden bir kaçına tesadüf olunur. Mesela İngiltere'de Muhafazakâr, İşçi ve Liberal isimlerini taşıyan partiler, Almanya'da Hristiyan Demokrat, Sosyalist, Serbest ve saire adını taşıyan parti-ler; Fransa'da Sosyalist, Radikal - Sosyalist partiler v. s. par-tilere tesadüf etmek kabildir.

c. MEMLEKETİMİZDEKİ SİYASİ PARTİLER:

Memleketimizde çok parti rejimine girdikten sonra;

1. Demokrat Parti,
2. Cumhuriyet Halk Partisi,
3. Köylü Partisi,
4. Cumhuriyet Millet Partisi,
5. Milli Kalkınma Partisi adını taşıyan siyasi teşekküller ortaya çıkmıştır.

Bunlardan C. H. P. si, parti olarak Cumhuriyet başından dan 1950 yılına kadar iktidarda kalmış ve 14 Mayıs 1950 tarihinde demokratik esaslara dayanan serbest bir seçimle, iktidar Demokrat Partiye terk etmeğe mecbur kalmıştır.

Nitekim Türkiye Büyük Millet Meclisi sekizinci devresinde 54 kadar Demokrat Parti Milletvekiline karşı 403 Halk Partili mebus ver iken 1950 den sonra 388 Demokrat mebusa mukabil ancak 52 Halk Partili ve devrenin sonlarına doğru 6 Köylü Partisine mensup mebusla, 2 Cumhuriyet Millet partisinden mebus ve 18 müstakil mebus bulunmakta idi. (21 açık kalan mebuslukla beraber Dokuzuncu Devrede 487 mebusluk vardı.).

Türkiye siyasi partileri hemen hepsi yalnız bir zümrenin partisi değildir. Hatta Köylü Partisi bile, bütün millete hitab eder.

İki ana; partiden bugünkü muhalefet partisi olan C. H. P. daha ziyade devletçi, daha doğrusu devlet sermayedarlığına inanan bir parti olmasına mukabil, Demokrat Parti, daha liberal, başka bir ifade ile iktisadi hayatta hususi teşebbüsü birinci plana alan bir partidir. Demokrat Partinin programında, devlet tesisi ve işletmeciliği tabiatı ve mahiyeti icabı olarak yalnız ve yalnız hususi teşebbüs ve sermayenin hiçbir surette ele alamıyacağı işlere ve bir de aynı zamanda amme hizmeti mahiyette olan iktisadi işlere hasretmek olacaktır. Çünkü bize göre hususi mülkiyet ve şahsi hürriyete dayanan bir iktisat rejiminde, iktisadi sahanın esas itibarile hususi teşebbüse ait olması lazımdır.

Programın daha fazla teferruatına girilmesinin burası yeri olmadığı için parti ideolojisinin iktisat siyasetine ait olan kısmına ait bir misal vermek istedik.

Genç Demokratlar teşkilatının tertip edecekleri konferans, konuşma ve münazaralarda siyasi partilerin programları muhtelif bakımlardan izah edilecektir.

Siyasi eğitim işte bu meselelerden bahseder.

Atatürk'ün, Türk Gençliğe Hitabesi

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklalini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetin ve istiklalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin, en kıymetli hazinedir. İstikbalde dahi, seni, bu hazineden, mahrum etmek isteyen dâhili ve harici, bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklal ve Cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin!

Bu imkân ve şerait, çok namüsaid bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklal ve Cumhuriyetine kastedecek düşmanlar bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın, bütün kaleleri. Zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde, iktidara sahip olanlar gaflet ve delalet ve hatta

hiyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlilerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakrû zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk istiklâlinin evlâdı! İşte; bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen Türk istiklâl ve Cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda, mevcuttur!

Demokrat Parti Genel Kurulu

Genç Demokratlar Teşkilâtı İstişare Heyeti

Ankara: Rüzgârlı Sokak. Tel: 17679

Örnek:1

Genç Demokrat teşkilâtı kurmak isteyenler bu şekilde bir beyanname yazarak ve imzalıyarak mahallî Demokrat Parti teşkilâtına verilir.

Demokrat Parti Başkanlığına;

Aşağıda adları ve yaşları yazılan bizler, çevremizde «Genç Demokratlar» teşkilâtı kurmak için bir Müteşebbis Heyet teşkil ettik.

7 Bu hususta bize izin vermenizi isterkentarihinde yapılmasını arzu ettiğimiz «kuruluş toplantısına» delâlet etmenizi rica ederiz.

Saygılarımızla

Müteşebbis Heyet İmzalar

İmzalar

Örnek: 3

Genç Demokrat

Müteşebbis Heyeti Başkanlığına

İlçemizde «Genç Demokrat» teşkilâtım kurmak istediğimize dair yazınızı aldık.

Kuruluşunuzu tasvip eder ve sizleri tebrik ederiz.tarihinde yapacağınız toplantıdan gereken makamları haber ettik. Sizleri kutlular, başarılar dileriz.

Demokrat Parti

Örnek: 4

Adres:

Demokrat Parti Başkanlığına

.....tarihinde yapılan kuruluş toplantısında «Genç Demokratlar» teşkilâtının kurulduğunu ve idare kurulumuzun aşağıda yazılı arkadaşlardan terekküp ettiğini bildirirken partimizin faaliyetine her hususta yardım edeceğinizi saygılarımızla arz ederiz.

Genç Demokratlar

İdare Kurulu:

GENÇLİK VE SİYASÎ EĞİTİM

Çok partili siyaset hayatında vatandaşların siyasî içtihatlarını izhar etmeleri, seçimlerde bu içtihatlarına göre istedikleri partilere rey vermelerinden daha tabîî bir şey olamaz. Vatandaşların rey verirken kendi görüşlerine yakın partileri tercih etmeleri şüphesiz ki seviyeli bir hareketi ifade etmektedir.

Bilhassa münevver tabakalara gidildikçe, vatandaşların muayyen şahıslardan, muayyen menfaatlerden ziyade, muayyen ideolojileri gözettikleri görülür.

Yüksek tahsil gençliği, münevver tabakanın en genç, fakat en heyecanlı kısmını teşkil etmekle, siyasete çok meclup olan bir zümredir. Siyasete karşı bu alâka çok kere yüksek tahsille beraber başlar. Aile ve fakülte muhitindeki siyasî sohbetler, sosyal ilimlerde siyasetle ilgili bahisler, gazeteler, siyasî partilerin toplantıları, gençlerin Siyasî merak ve hayranım arttıracak fırsatlardır.

Yüksek tahsil gençliği siyasetle uğraşmalı mıdır?

Bu durum karşısında yüksek tahsil gençliği bir tercih yapmak zorundadır. Ya politika ile uğraşmalı yahut uğraşmamalıdır.

Çok kere aileler, hocalar ve hattâ siyaset adamları gençliğin siyasetle meşgul olmasını doğru bulmazlar. Gençler dersleriyle meşgul olmalı, okul veya fakültelerim biran önce bitirmeğe bakmalı, meslek hayatına atılmalı, gerekirse

O zaman politika ile iştigal etmeli, denilmektedir.

Şunu peşinen söyliyelim ki, hakikî bir demokrasiye girmiş veya girmeğe azmetmiş memleketlerde durum pek öyle değildir.

Yüksek tahsil gençliğinin memleketin siyasî cereyanları baklanda fikri olması lâzımdır. Hattâ münevver vatandaş olmak itibariyle başka memleketlerin siyasî cereyanlarıyla de az çok alâkadar olması, kendi rejimi ile başka rejimleri mukayese etmesi ve bu tetkikler neticesinde kendi memleketinin de hususiyetini gözetmek şartıyla en iyiyi, en doğruyu araması lâzımdır.

Bugünkü gençlik liberal bir doktrini, neo-liberal bir doktrinden, sosyalist bir rejimi, sosyal politikaya daha ehemmiyet veren bir rejimden, sosyalist bir sistemi komünist bir sistemden ayırdetmeği bilmelidir.

«Demokrasi» eğer halkın hâkimiyeti demekse, halkın bu hâkimiyete bilerek sahip olması lâzımdır. Münevver zümreyi teşkil eden yüksek tahsil gençliği ise partilerin ideolojilerine en fazla vakıf olabilecek bir durumdadır. Daha ilk çağdan itibaren üniversite talebesi öğrenme serbestisine, üniversite hocası ise, öğretme serbestisine sahip kimse olmuştur. Yüksek mektep de, üniversite de İlmî çerçeve dâhilinde kalmak şartıyla, her şeyi öğrenmek ve öğretmek mümkündür.

Modern üniversitelerde ve talebe müesseselerinde politik eğitime azamî ehemmiyet verilmektedir. Her vatandaşın kendi şehri, kendi memleketi ile meşgul olmasından daha tabîî bir şey olamadığına ve bugünkü cemiyette ise, köy, şehir ve memleketi başka bir tâbirle (devletin idaresi) partiler vasıtasıyla yapıldığına göre, vatandaşın ister istemez cemiyetlerle ve partilerle alâkadar olması gerekmektedir.

Bilhassa Anglo-Sakson memleketlerinde yüksek tahsil gençliğinin politika ile alâkası çok calibi dikkattir. Bilhassa İngiltere üniversitelerinde politika ile meşguliyet, bir siyasi eğitip, bir siyasi terbiye şeklinde tecelli eder.

Hele İçtimaî ilimler tedris eden fakültelerde siyasî eğitimin arz ettiği manzara son derece enteresandır. Fakültelerde siyasi tarih, hususî ve âmme hukukuna ait siyasî partiler bilgisi öğretilmektedir. Fakat Londra Üniversitesinde hususiyet arz eden cihet, talebenin mektep dışında hocalariyle beraber siyasî kulüpler şeklinde siyasî seminerler tertip etmesi, buraya muhtelif partilerin liderlerini davet etmeleri ve siyasî münakaşaları birlikte yapmalarıdır. Bu münakaşalar büyük bir sükûnet ve olgunluk içinde cereyan eder. Diyebilirim ki, İngiliz yüksek tahsil gençliğinin bu tarz münakaşaları birçok milletlere örnek olacak durumdadır.

Başka memleketlerin gençleri de kendilerine göre siyasî eğitimle meşgul olmaktadırlar.

Yüksek tahsil dışında katan gençlik

Fakat asıl üzerinde durulması gereken mesele, yüksek tahsil yapmayan ve yapamayan memleket gençlerine verilmesi gereken siyasî eğitim, siyasî terbiyedir.

Mademki, demokraside ve dolayısıyla bir dereceli seçim sisteminde köylü, şehirli, kadın, erkek 21 yaşında seçmek ve 30 yaşında mebus seçilmek hakkını haizdir, o halde ne için ve kimi seçmek için birtakım bilgilere sahip olmak lâzımdır. Bilhassa mebus seçiminde milletvekilinin ne gibi vasıflara haiz olması lâzım geldiğini bilmek icab eder. Gerçi ilk veya orta tahsilde yurt bilgisinde bunlar okunur; fakat ne de olsa, çocukluk çağında okuduklarını klişe halinde beller. O halde şuuru teşekkül eden delikanlıya, genç vatandaşa cemiyet halinde yaşamanın usullerini, bu arada siyasî bilgileri vermek lâzım gelmektedir.

Şehirde yaşayan genç siyasî tezahürlere, siyasî cereyanlara, köylü gence nazaran, daha yakındır, ailesi içinde ve dışında daima siyasî mevzular duyar.

Buna mukabil köyde yaşayan vatandaş bundan mahrumdur. Siyasî haberler kendisine yalnız radyo veya zaman zaman tedarik ettiği gazeteler vasıtasıyla intikal eder.

Hâlbuki köylümüzün sağduyumu gibi, siyasî duygusu da tahminin fevkindedir. Yalnız onun bu hissini bilgi ile beslemek lâzımdır. Esasen demokrasiye hakikî mânada girebilmek için halk eğitimi ile beraber siyasî eğitimi şehirden köye doğru yaymak şarttır.

Kaldı ki, demokraside büyük merhaleler kat'etmiş olan devletlerde siyasî partiler halkın ve bilhassa gençliğin siyasî eğitimi ile yakından meşgul olmuşlar ve gençlik teşekkülleri vücuda getirmişlerdir. Bu sahada bir misal vermek için İngiltere'deki büyük partilerin kurup yaşattıkları gençlik teşekküllerinin bir hülâsasını veriyoruz:

Türkiye'de siyasî eğitim:

Memleketimizde yüksek tahsil gençliği de hiç siyasetle uğraşmamıştır, denemez. Muhtelif devirlerde Türk gençliğinin siyasete katıldığını görmüş bulunuyoruz. Fakat yukarıda bahsettiğimiz şekilde sistemli bir siyasî eğitimle bizde henüz uğraşılmamıştır. Buna mukabil şuurlu gençliğimiz, birçok memleketlerde esefle müşahede ettiğimiz (sokak politikasına) nümâyişlere çok şükür katılmaktan içtinap etmiştir. Talebemiz hocasına ve devlet adamlarına karşı daima saygı göstermiştir.

Binaenaleyh bugün yüksek tahsil talebemizin siyasî eğitime ihtiyacı vardır, derken bu faaliyetinin mümkün olduğu kadar ilim ışığı altında cereyan etmesini aramaktayız. Gençliğe yarıyan ve yakışanı budur.

Tekrar ediyoruz, şuurlu gençliğimizin bu arz siyasî ve İctimaî faaliyetlerinde de daima sosyal nizama riayet etmek suretiyle ölçülü ve mâkul bir hareket tarzı tutacaklarına kuvvetle ümidimiz vardır.

İNGİLTERE'DE SİYASÎ PARTİLERİN GENÇLİK TEŞEKKÜLLERİ

Demokrasinin oldukça kuvvetli bir surette yerleştiği memleketlerden biri de hiç şüphesiz ki İngiltere'dir. Bu memlekette siyasî hayat ve onun icabı siyasî eğitim öteden- beri mühim bir rol oynar. Mektep ve üniversiteden başlayarak Londra'nın meşhur Hyde Parkında her nevi siyasî nutuk söylemek ahvalîâdiyedendir, İngiltere'de kültürel ve sosyal terbiyenin yanında siyasî terbiye ile çok fazla meşgul olunur. Bilhassa siyasî partiler vatandaşın siyasî eğitimine çok ehemmiyet verirler. Umumî merkezlerinde münhasıran siyasi eğitimle uğraşmak üzere hususî kısımlar tesis etmişlerdir. Bu suretle siyasî eğitim de bu memlekette bir anane haline gelmiştir.

İngiltere'de belli başlı siyasî parti olarak halen iktidarda bulunan Muhafazakâr Parti (TheConservativeParty), muhalefette bulunan İşçi Partisi (TheLabourParty) ve bu gün Parlâmentoda pek az mebusla temsil edilmiş olan Liberal Party'dir.

Her üç parti de vatandaşın siyasî eğitimine âzami derecede ehemmiyet verdikleri için daha genç yaştan itibaren gençlikle meşgul olmak üzere biraz sonra adlarını vereceğim ve mahiyetlerini izah edeceğim gençlik teşekkülleri vücade getirmişlerdir.

İngiltere'de adı geçen siyasî partilerin iki nevi gençlik teşkilâtı vardır. Bunlardan biri partiye bağlı, diğeri parti-ye yakındır. Nitekim Muhafazakâr Partiyeye bağlı olan genç- , lik teşkilâtının adı «TheyongConservativandUnionistOrganisation» dur. Diğer taraftan İngilterenin türlü üniversite ve kollejlerinde teşekkül etmiş partiye yakın teşekkülün adı ConservativeAssociation (Muhafazakâr talebe teşekkülü veya cemiyeti) ismini taşır.

Diğer taraftan halen muhalefet partisi olan İşçi Partisinin de Muhafazakâr Partiye mütenazır olan «Labour's League of Youth» adlı partiye bağlı gençlik teşekkülü ile gene muhtelif fakülte ve kollejlere bu partiye mütemayil olan Labour Club'lar veya parti ile daha sıkı çalışan Labour Party Group'lar vardır. (Bu sonuncu talebe teşekkülüne yalnız İşçi Partisine kayıtlı olan talebe âza olabilir).

Liberal Partinin de buna mütenazır gençlik teşkilâtı vardır.

Demek oluyor ki, İngiltere'de siyasî partilerin bir umumi gençlik teşkilâtı, bir de yüksek mekteplerde kendi insiyatifleriyle kurulmuş olan fakat kabul ettikleri ideolojileri itibariyle muayyen partilere zahir olan siyasî talebe cemiyetleri vardır.

Önce doğrudan doğruya partilere bağlı ve partiler tarafından murakabe edilen gençlik teşekküllerini izah edelim: İngiltere'de seçim yaşı 21 olmasına mukabil bu kabil gençlik teşekküllerine 15 ve 16 yaşında girilebilmektedir. Bu teşekküllere girenlerin çoğu asıl partilerin de âzasıdır.

Gençlik teşekküllerinin mahallî parti teşkilâtıyla bazı münasebetleri olmakla beraber, parti genel merkezlerinin hususî surette vücade getirmiş oklukları gençlik dairesine bağlıdır. Labour Partinin mahallî teşkilâtı gençlik teşekküllerinin faaliyetleriyle iki âzayı bu işle tavzif etmek suretiyle alâkalandırmıştır, diğer taraftan gençlik teşekkülleri de mahallî parti teşkilâtıyla yakından ilgilidir.

Umumiyetle gençlik teşekküllerinin lokalleri mahalli parti teşkilâtından ayrıdır. Ancak ayrı yer temin edilemezse, aynı binada toplanırlar.

Gençlik teşekküllerine mümkün mertebe muhtelif, halk tabakalarından üye tedarik edilir. Kadın-erkek nisbeti takriben yüzde elli olduğu ifade edilmektedir. Üniversite talebelerinin çoğu talebe teşekküllerinde çalıştıkları için umumi mahiyette olan gençlik teşkilâtında talebe nisbeti fazla değildir. Fakat esas partinin siyasî eğitim dairesi vasıtasıyla parti gençlik teşkilâtı ve partiye yakın üniversite talebe cemiyetlerinin birbirleriyle yakın münasebetleri vardır.

Gençlik teşekkülleri hangi mevzularla meşgul olurlar?

Gençlik teşekküllerinin esas faaliyetleri siyasî ve içtimaî münazaralarda tecelli eder. Fakat bu münazara ve münakaşaların sistemli ve bilgili bir surette

yapılabilmesi için siyasî partilerin siyasî eğitim ile meşgul olan merkezleri esaslı bir surette çalışmakta, mahallî parti teşkilâtına olduğu kadar hattâ onlardan fazla olarak mahallî gençlik teşekküllerini dokümanlarla, broşürlerle, filmlerle takviye ederler, kamplar, buluşmalar tertip eder, burada konferanslar, münazaralar, oyunlar, konserler, danslar ve muhtelif müsabakalar ve eğlenceler tertip eder, gençlik teşekküllerinde faydalı olmaları için muhtelif yerlerde, lider kursları hattâkolejleri vücuda getirir. Bu toplantılarda yaşlı partililer, gençlerle, profesörler talebelerle, mebuslar partililerle fikir teati ederler. Zaman zaman bu toplantılara diğeri parti liderleri de davet edilir- Siyasî münakaşalar yapılır. Fakat bütün faaliyetlerin sıklet merkezini gene si- vası eğitim teşkil eder.

Üniversite siyasî talebe cemiyetleri

Yukarıda söylediğimiz veçhile muhtelif üniversite ve kolejlerde teşekkül etmiş türlü talebe cemiyetleri arasında gayeleri tamamen siyasî veya politik ve sosyal olan siyasi cemiyetler vardır. Conservative Association, Labour Club veya Liberal Club adları taşıyan bu talebe teşekkülleri adı geçen siyasî partilerin akidelerinden mülhem olarak kurulmuşlardır.

Bunların faaliyetleri arasında:

1. Fakülte ve yüksekokullarda İlmî ve siyasî toplantılar, münazaralar yapmak
2. Kendilerine yakın partinin mebuslarını davet etmek
3. Yaz tatillerinde seçim bölgelerinde çalışmak,
4. Mektep faaliyeti ile kabili telif olmak şartıyla seçimlerde partiye yardım etmek,
5. Sair siyasî ve sosyal faaliyetler vardır.

Yalnız bu talebe teşekkülleri doğrudan doğruya siyasî p partilere bağlı değildir. Bunların âzası isterlerse partiye âza İf olabilirler. Sıkı bir parti disiplini mevzu bahis değildir.

Esas itibariyle kendi âzalarının aidatlarıyla ve tertip ettikleri müsamerelerin hasılâtından yaşarlarsa da, zaman zaman partilerden yardım gördükleri de vakidir.

İngiliz üniversitelerinden siyasî cemiyetlerin yanbaşıında, türlü ilim cemiyetleri, spor kulüpleri, muhtelif milletlerin ismilerini taşıyan cemiyetler, beynelmilel talebe cemiyetleri, sosyalist ve komünist cemiyetler vardır.

Talebenin bir kısım faaliyeti buralarda geçer ve İngilizlere göre geçmesi lâzımdır. Böylelikle yüksek tahsil üniversite içinde ve dışında cereyan eder. Cemiyetlerde talebe İçtimaî faaliyete, kendi kendini idareye ve cemiyet idaresine alışır.

Gelecek yazımızı Almanya'nın dünkü ve bugünkü üniversite gençliğine hasrettikten sonra, bunlardan memleket gençliği için çıkarılacak derslere İşaret edeceğim.